

Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ

СЕРІЯ «ПЕДАГОГІКА»

Випуск 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Бойчук Петро Микитович, кандидат педагогічних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, ректор, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

Вовк Мирослава Петрівна, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна;

Цюняк Оксана Петрівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Беспарточна Олена Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та філософії, керівник навчально-методичного центру нормативно-правового забезпечення навчального процесу, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського;

Бичук Олександр Іванович, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор, професор кафедри теорії спорту та фізичної культури, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Денисенко Наталія Григорівна, кандидат педагогічних наук, декан факультету початкової освіти та фізичної культури, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Друшляк Марина Григорівна, доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка;

Замелюк Марія Іванівна, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Калитка Світлана Володимирівна, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії фізичного виховання та рекреації, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Крутії Катерина Леонідівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського;

Лякішева Анна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Мартинюк Алла Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземної та української філології, Луцький національний технічний університет;

Мартинюк Тетяна Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Марченко Оксана Юріївна, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, професор, Національний університет фізичного виховання і спорту України;

Семеног Олена Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри–професор кафедри української мови і літератури, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка;

Фаст Ольга Леонідівна, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Красонь Катаржина (Krasoń Katarzyna), prof. dr hab, заступник декана з наукової роботи, Сілезький університет у Катовіце, Польща.

*Ілюстрація на обкладинці – картина із серії «Квіти – радість життя»
луцької художниці Світлани Костукевич (використана за згодою автора).*

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
17 березня 2021 р., протокол № 2

Науковий журнал «Академічні студії. Серія «Педагогіка»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 24745-14685P від 05.03.2021)

Офіційний сайт видання: www.academstudies.volyn.ua

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-4758 (Print)
ISSN 2786-4766 (Online)

© Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021

УДК 378.091(477.82)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.1>

П. М. БОЙЧУК

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України, ректор,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: pbojchuk@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0003-486-980X>*

О. Л. ФАСТ

*кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: ofast@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0001-7216-0044>*

НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: CASE STUDY

У статті на основі аналізу вітчизняного та зарубіжного науково-педагогічного дискурсу, а також аналітичного вивчення досвіду вітчизняних закладів вищої освіти виявлено методологічні підходи щодо розроблення стратегії розвитку сучасного педагогічного закладу вищої освіти.

Методологічним підґрунтям дослідження послуговували методи контент-аналізу та кейс-метод, а також рейтинговий підхід до вивчення відповідного досвіду ЗВО України. За підсумками проведеного дослідження сформульовано методологічні рекомендації щодо розроблення стратегій розвитку сучасних вітчизняних закладів вищої освіти, які допоможуть удосконалити цей процес.

У прийнятті управлінських рішень щодо розроблення стратегії розвитку ЗВО слід використовувати критерій альтернативності та оцінювати імовірність успішності конкретної стратегії за критеріями: узгодженості з попередніми досягненнями; витратністю ресурсів; орієнтацією стратегії за місцем закладу у конкуренції; за способом досягнення конкурентних переваг; термінами реалізації стратегії тощо.

Структура стратегії розвитку закладу вищої освіти варіюється, однак, як правило, містить такі усталені компоненти: історична довідка про ключові віхи становлення закладу; характеристика актуального стану вишу, рівень його інфраструктури; місію та візію закладу (бачення його перспектив); цінності закладу вищої освіти; аналіз сильних та слабких сторін, загроз та можливостей; комплекс стратегічних цілей та завдань, критерії оцінювання їх досягнення та шляхи реалізації; очікувані результати.

Якісна і дієва стратегія розвитку закладу вищої освіти – результат системної роботи не тільки керівництва чи робочої стратегічної групи, а цілої низки (пулу) зацікавлених сторін (стейкхолдерів), які залучаються на відповідних етапах її розроблення: професорсько-викладацький склад, працівники закладу, студентство та випускники, представники роботодавців, представники профільних відомств, дорадчих органів, експертного середовища тощо. У дослідженні обґрунтовано, що взаємодія зі стейкхолдерами та дієві стратегічні комунікації – це ті інструменти, що уможливають розроблення якісної та конкурентоспроможної стратегії розвитку закладу вищої освіти.

Ключові слова: стратегічне управління, стратегія розвитку, заклад вищої освіти, місія закладу вищої освіти, розроблення стратегії розвитку, лідерство.

Вступ

Нині контекст національного розвитку докорінно змінився: відбуваються євроінтеграція, глобалізація, при цьому мобільність та змагальність стають способом життя. У контексті

глобального лідерства вища освіта закономірно виявилася найбільш чутливою до зазначених викликів. Загострення глобальної конкуренції породжує стійке зростання уваги до якості та конкурентоспроможності вищої освіти.

Нові рейтингові аспекти розвитку вищої освіти та її потенціалу, особливо стосовно вимірювання якості та конкурентоспроможності, дають змогу по-новому подивитися на стан, державну політику, національні реформи щодо перспектив становлення освітньої галузі в Україні, зокрема і в частині стратегічного планування та управління.

1. Постановлення проблеми

Вектори стратегічного управління освітньою галуззю на національному рівні зумовлюються євроінтеграційними процесами та викликами глобалізованого світу. Сучасна освітня політика на державному рівні втілюється в оновлених стратегічних, концептуальних документах; на рівні конкретних закладів освіти – у форматі стратегій їх розвитку. Із проекту¹ Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки увиразнюється важливість стратегічного підходу до управління освітою, оскільки саме стратегія «визначає місце вищої освіти у суспільстві й економіці країни через формулювання місії та візії, основні стратегічні й операційні цілі та завдання щодо їх досягнення, механізм реалізації та моніторингу, очікувані результати та способи їх вимірювання».

У методичних рекомендаціях Державної служби якості освіти України «Як розробити стратегію² розвитку школи: план для директора» міститься типова структура стратегії розвитку закладу освіти як важливого концептуального документу, яка включає: цінності, місію та візію закладу, стратегічні та операційні цілі діяльності закладу.

Слід зауважити, що згадані поняття доволі віднедавна стали питомими в академічних середовищах закладів вищої освіти і тільки розпочинають входити у професійний вжиток на рівні загальної середньої освіти. Звідси і значущість піднятої проблематики – з'ясування уніфікованих, методологічно обґрунтованих підходів щодо розроблення стратегії розвитку закладу вищої освіти, педагогічного профілю зокрема.

Мета статті: на основі аналізу вітчизняного та зарубіжного науково-педагогічного дис-

курсу, а також аналітичного вивчення досвіду вітчизняних закладів вищої освіти виявити методологічні підходи щодо розроблення стратегії розвитку сучасного педагогічного закладу вищої освіти.

2. Аналіз попередніх досліджень

Питання стратегічного розвитку університетів України комплексно розглядаються у дослідженнях О. Кравченко, зокрема у таких аспектах:

- характерні риси стратегій розвитку вітчизняних вишів [Кравченко 2016в];
- етапи розроблення стратегії розвитку університету [Кравченко 2015];
- критерії оцінювання якості стратегії розвитку університету [Кравченко 2016б];
- інструменти моделювання стратегічного розвитку університету [Кравченко 2017а];
- методичні рекомендації щодо моделювання стратегічного розвитку університету [Кравченко 2017б];
- зарубіжний досвід використання стейкхолдерського підходу в управлінні стратегічним розвитком закладу вищої освіти та ін. [Кравченко 2018а]

В останні роки з'явилися наукові праці українських вчених, предметом дослідження яких став досвід розроблення стратегій розвитку університетів Республіки Польща [Андрощук] та концептуальні засади стратегії розвитку Варшавського університету зокрема [Ситницький].

Результати аналізу попередніх досліджень засвідчили множинність у підходах як до класифікації стратегій розвитку сучасного ЗВО, етапності процесу розроблення стратегій, так і масштабів залучення представників зацікавлених сторін (стейкхолдерів). Наскрізним у проаналізованих працях є висновок про те, що розвиток закладу вищої освіти можливий за двох умов: а) наявності стратегії розвитку; б) людей (стратегів), які розробляють і впроваджують цю стратегію на всіх структурних рівнях: університет, факультет, інститут, кафедра [Андрощук : 98].

Із метою аналітичного вивчення досвіду закладів вищої освіти України у дослідженні застосовується рейтинговий підхід. Фундаментальне значення для методологічного осмислення концептуальних засад розробки національного рейтингу університетів мають публікації провідних науковців

¹ Проект Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.reform.org.ua/proj_edu_strategy_2021-2031.pdf

² Методичні рекомендації Державної служби якості освіти України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/hovyny>

України (В. Лугового, О. Слюсаренко, Ж. Таланової, Н. Ничкало, В. Бахрушина, В. Кременя, С. Ніколаєнка, Ю. Рашкевича та ін.), у яких обґрунтована унікальна роль нової генерації молодих дослідників в умовах глобальної змагальної взаємодії та традицій потужних вітчизняних наукових шкіл; зацентровано увагу на якості та конкурентоспроможності вищої освіти, досвіді світових лідерів вищої школи із найпотужнішим університетським потенціалом [Луговий, Слюсаренко, Таланова], [Калашникова].

3. Результати та дискусії

В умовах кризових явищ (нестача фінансування, демографічна ситуація тощо) розроблення стратегії розвитку вишу передбачає врахування економічної її складової, що, на думку І. Кочарян, дозволить «зберегти накопичений потенціал, подолати демографічну яму та бюджетний дефіцит і взяти курс на подальший усебічний розвиток ВНЗ та якість освітніх послуг. Для обґрунтування такої стратегії кожен заклад освіти обмежується впливом лише на ті фактори, які є під його контролем, тобто внутрішні. При цьому зовнішні фактори рівня дер-

жави чи міністерства необхідно враховувати та прогнозувати» [Кочарян].

Л. Пшенична наголошує, що стратегія розвитку університету є запорукою його конкурентоспроможності, оскільки забезпечує реалізацію вишем ключових завдань та прийняття ефективних управлінських рішень [Пшенична].

Вибір стратегії – ключове питання у стратегічному управлінні, що зумовлюється цілою низкою чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. Слід враховувати, що кожна стратегія розвитку організації чи установи є унікальною і втілює основні цінності корпоративної культури, яка сформувалася за роки існування. Не може бути єдиної уніфікованої моделі стратегічного управління чи стратегії розвитку. Однак, згідно з дослідженнями науковців [Кравченко 2016в], можна стверджувати про «деякі узагальнені принципи розробки стратегії розвитку».

Комплексне висвітлення цих аспектів піднятої проблеми здійснено у дослідженні О. Кравченко. Учена пропонує деталізовану карту вибору стратегії розвитку закладу вищої освіти відповідно до класифікаційних ознак [Кравченко 2018б: 24].

Таблиця 1

Карту вибору стратегії розвитку ЗВО відповідно до класифікаційних ознак (за О. І. Кравченко)

Критерії (напрями) розвитку ЗВО		Види стратегій розвитку ЗВО			
1.	за типом організаційної культури, ієрархічних відносин	корпоративна (портфельна, загальна)	ділова	забезпечувальна (функціональна, ресурсна, операційна)	
2.	за спрямованістю діяльності	на дослідження	на освіту	на освіту й на дослідження	
3.	за візією подальшого розвитку ЗВО	зростання	стабілізації (утримання) і переорієнтації	скорочення (захисту, відступу, ліквідації)	
4.	за стилем конкурування	лідерства	претендента на лідерство	«наслідування» (слідування за лідером)	«новачка»
5.	за способом досягнення конкурентних переваг	диверсифікації	спеціалізації та диференціації	інноваційної цінності	
6.	за формою	стратегії поступового удосконалення	стратегії оновлення	інноваційні стратегії	
7.	за способом охоплення ринку	вузької сегментації	інтернаціоналізації		
8.	за напрямком дії	консервативна	агресивна	конкурентна	оборонна (захисна)
9.	за характером поведінки на ринку	активна (наступальна, експансивна)	пасивна (реактивна)		
10.	за складністю розроблення	односпрямована	комбінована		
11.	За термінами стратегії	3-5 років	5 років	5-10 років	

Така розгалуженість класифікаційних ознак стратегій розвитку ЗВО зумовлюється, на думку О. Кравченко, різноманітністю цілей закладу, які, власне, утворюють методологічне ядро стратегії. Учена стверджує, що рефлексія досвіду розроблення стратегій розвитку іншими ЗВО є ефективним механізмом забезпечення якості цього процесу і конкурентоспроможності самої стратегії, оскільки уможлиблює виявлення кореляції між конкретними типами стратегій закладів, шляхами їх реалізації та досягненням ними очікуваних результатів чи, навпаки, недостатньою реалізацією свого потенціалу.

У наукових дослідженнях акцентується також на альтернативності стратегічного управління. Ідеться, зокрема, що при виборі стратегії враховуються обов'язково альтернативні напрями розвитку закладу, їх оцінка і вибір кращої альтернативи для реалізації [Гончарова : 62].

Згідно з дослідженнями О. Кравченко, заклади вищої освіти, які «працюють у режимі розвитку, мають не лише одну стратегію, а певну кількість, так званий стратегічний набір (стратегій)» [Кравченко 2018б : 25]. Дослідники у галузі стратегічного управління сходяться на думці, що необхідним є напрацювання альтернативних стратегій, що могло б забезпечити гарантії досягнення розвитку університету (стратегічні альтернативи).

Окремим аспектом вивчення піднятої проблеми є компонентна структура стратегії розвитку закладу вищої освіти. У наукових працях переважно констатують обов'язковості таких компонентів: історична довідка ЗВО, характеристика його інфраструктури, характеристика внутрішньої організації, місія, цінності, аналіз стану ЗВО, стратегічні цілі та завдання, ключові чинники успіху (очікувані результати) [Кравченко 2016а: 56].

Важливим компонентом стратегії розвитку закладу вищої освіти є його місія як своєрідна стратегічна настанова, яка дає відповідь на екзистенційне питання – для чого виш існує? Згідно з дослідженням О. Мешкова, місія закладу вищої освіти втілює у собі його бренд, корпоративну культуру та цінності, пояснює унікальність закладу, його психологічний клімат, автентичний академічний дух і цінності, декларує стратегічні цілі і відповідальність перед суспільством [Кравченко 2015].

Місія містить такі складові: ідеологію або основні принципи діяльності організації; імідж – образ, який організація створює та підтримує для зовнішнього оточення [Кравченко 2015].

У контексті вище зазначеного очевидно є потреба у предметному і комплексному вивченні національного досвіду щодо розроблення стратегій розвитку вітчизняних закладів вищої освіти. Методологічним підґрунтям дослідження послуговували методи контент-аналізу та кейс-метод, а також рейтинговий підхід до вивчення відповідного досвіду ЗВО України.

Сьогодні вищої освіти характеризується появою і поширенням міжнародних університетських рейтингів: «Шанхайський» – Академічний рейтинг університетів світу, «Таймс» – Світовий рейтинг університетів, «К'ю Ес» – Рейтинг кращих університетів світу, «Вебометрикс» – вебметричний рейтинг університетів світу й інших. Зазначені рейтинги мають як свої переваги, так і слабкі сторони і по-різному оцінюють університети. Численними дослідженнями виявлено, що з-поміж чотирьох провідних міжнародних рейтингових систем два рейтинги «Шанхайський» і «Таймс» найменше піддаються критиці. Водночас рейтинги «К'ю Ес» та «Вебометрикс» рекомендовано використовувати як доповнювальні.

Концептуальним ядром розробки рейтингового оцінювання закладів вищої освіти є система диференціальних параметрів та їх показників. На сьогодні міжнародний рейтинг «Таймс», який прийнято відносити до найбільш об'єктивних та результатно-репутаційних, оперує такими основними диференціальними параметрами:

– викладання – навчальне середовище (вага критерію – 30 %);

Синтезуючими складовими цього критерію є показники: академічна репутація (щодо викладання і досліджень); присуджені докторські ступені; кількісне співвідношення студентів та викладачів; дохід, унормований на чисельність академічного персоналу; співвідношення присуджених докторських (PhD) та бакалаврських ступенів.

– дослідження – обсяг, дохід і репутація (вага критерію – 30 %); Оцінюється за такими параметрами: репутація досліджень за обстеженням; дохід від досліджень, унормований на кількість викладачів та предметно зважений;

кількість статей в індексованих журналах з урахуванням масштабу закладу та специфіки предметної галузі.

– **цитовання – дослідницький вплив (вага – 30 %).**

Критерій виявляє кількісний показник глобального цитування публікацій ЗВО з урахуванням предметних галузей.

– **інтернаціоналізація – викладацького персоналу, студентів і досліджень (вага критерію -7,5 %);**

Вимірюються такі показники критерію: співвідношення міжнародних та вітчизняних студентів; співвідношення міжнародних та вітчизняних викладачів; частка публікацій за участю міжнародних співавторів.

– **дохід від індустрії: інновації, індустріалізація (вага критерію – 2,5 %).** Розраховується як дослідницький дохід від індустрії, зважений на чисельність академічного персоналу.

Щодо розробки національних рейтингів закладів вищої освіти, то функцію узгодження методики та критеріїв для оцінювання університетів виконує світовий координатор національних університетських рейтингів – міжнародна організація IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence (Брюссель) (далі IREG).

У звітних матеріалах «IREG Inventory on National Ranking» (Варшава, 2014) представлено деталізований профіль країн у відповідності до якості національних рейтингів університетів. Україна представлена Українським національним академічним рейтингом університетів ТОП 200.

Аналізуючи національні рейтинги країн, чий університети представлені у міжнародних рейтингах (США, Сполучене Королівство, Німеччина, Франція, Китай), виявлено стійку кореляцію між високими позиціями країни у світових рейтингах та наявністю одного або декількох національних рейтингів [Луговий, et al. : 15]. Це є свідченням того, що культура змагальності, яку стимулює рейтинговий підхід, допомагає забезпечувати якість вищої освіти та її статус на міжнародному рівні. Цим і зумовлена методологія проведеного дослідження, яка передбачала: контент-аналіз стратегій розвитку провідних вишів України, які увійшли до Світового рейтингу університетів; виявлення кореляції їх рейтингових показників із аналогічними в Українському наці-

ональному академічному рейтингу університетів ТОП 200.

За результатами контент-аналізу місій провідних університетів України, що здобули світове визнання, домінують такі концепти, як: «освіта», «наука», «якість», «лідерство», «інноваційність», «конкурентоспроможність», «успішність». Українські університети орієнтуються на забезпечення конкурентних переваг завдяки зміцненню якості освіти і досліджень, інтеграції освітньої та наукової галузей. За критерієм «місце у конкуренції» університети використовують стратегії лідерства та претендентів на лідерство.

Логікою дослідження зумовлено розв'язання ще одного завдання: виявлення тенденцій щодо розроблення стратегій розвитку вітчизняних закладів вищої освіти педагогічного профілю на основі рейтингового підходу.

Варто відзначити, що у рейтинговій таблиці ЗВО України ТОП-200 за підсумками діяльності у 2020 році представлені педагогічні виші розташовувались в інтервалі 39 – 164 рангових місць. У таблиці 3 розміщено аналіз стратегій розвитку першої десятки кращих педагогічних ЗВО України.

Передусім, варто відзначити, що в окремих закладів педагогічного профілю, які утворюють топ-10 в Україні (станом на 2020 рік), на офіційних веб-сторінках не представлено стратегій розвитку (Київський університет ім. Бориса Грінченка, Криворізький державний педагогічний університет, Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського, Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім. Володимира Винниченка). Однак, усі заклади офіційно декларують хоча б окремі складові стратегій, як от: місія університету, візія, стратегічні завдання тощо. Проведений контент-аналіз стратегічних цілей розвитку педагогічних закладів вищої освіти дозволив виявити певну тенденційність у виборі виду стратегії за способом досягнення конкурентних переваг. Стратегія інноваційної цінності преважує у більшості вітчизняних педагогічних вишів ($x = 55\%$), що корелює з досвідом більшості зарубіжних університетів-лідерів (згідно з дослідженням О. Кравченко [Кравченко 2016в: 12]). В окремих стратегіях чітко прослідковується орієнтація на інтернаціоналізацію як інструмент забезпечення конкурентних переваг у наданні

Контент-аналіз місій провідних університетів України

Назва закладу вищої освіти		Місце у Світовому рейтингу університетів «Таймс» / World University Rankings ³	Місце в Українському національному академічному рейтингу університетів ТОП 200	Місія ЗВО
1		2	3	4
1.	Національний університет «Львівська політехніка»	501-600	5	Місія: формувати майбутніх лідерів, які працюють мудро, творчо, ефективно... Позиціонування: найстаріший технічний заклад вищої освіти в Україні та один із найстаріших університетів світу ⁴ .
2.	Сумський державний університет	501-600	3	Місія: максимізація задоволеності ціннісних очікувань усіх категорій стейкхолдерів університету шляхом забезпечення беззаперечної конкурентної переваги послуг, що надаються, їх адаптивності під потреби сучасного світу, що стрімко змінюється, та бездоганної якості (excellence). ⁵
3.	Харківський національний університет радіоелектроніки	800-1000	9	Місія: Продукування нових знань та їх розповсюдження через тісну інтеграцію науки, освіти та соціальної практики. ⁶
4.	Львівський національний університет ім. Івана Франка	1001+	8	Класичний вищий навчальний заклад із довготривалими традиціями та потужними науковими школами у поєднанні із сучасними інноваційними трендами – має особливу місію . ⁷
5.	Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	1001+	4	Місія: надавати якісні, доступні, сучасні освітні послуги, які ґрунтуються на європейських і національних стандартах та принципах. Сприяти державному та міжнародному визнанню кваліфікацій та компетентностей випускників нової формації, здатних до практичної реалізації отриманих знань в освіті, науці, виробництві, підприємницькій діяльності. ⁸
6.	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»	1001+	1	Місія: сприяти формуванню суспільства майбутнього на засадах концепції сталого розвитку, інтернаціоналізації та інтеграції освіти, новітніх наукових досліджень та інноваційних розробок. Створювати умови для всебічного професійного, інтелектуального, соціального та творчого розвитку особистості на найвищих рівнях досконалості в освітньо-науковому середовищі. ⁹
7.	Київський національний університет ім. Тараса Шевченка	1001+	2	Місія офіційно не представлена. Пріоритетні напрями діяльності: розвиток досліджень за конкретними науковими галузями, формування широкого світогляду здобувачів освіти у відповідності до сучасних тенденцій розвитку інформаційного суспільства та утвердження національних, культурних і загальнолюдських цінностей як важливої передумови до розвитку держави. ¹⁰

³ World University Rankings. Available at: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2021/world-ranking#!page/53/length/25/locations/UA/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats

⁴ Національний університет «Львівська політехніка» : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://lpnu.ua/>

⁵ Сумський державний університет : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.sumdu.edu.ua/>

⁶ Харківський національний університет радіоелектроніки : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nure.edu.ua/>

⁷ Львівський національний університет ім. Івана Франка : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://lnu.edu.ua/>

⁸ Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kpi.kharkov.ua/ukr/>

⁹ Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kpi.ua/>

⁹ Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kpi.ua/>

¹⁰ Київський національний університет ім. Тараса Шевченка : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.univ.kiev.ua/>

	1	2	3	4
8.	Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна	1001+	6	Місія: офіційно не представлена. Пріоритетні напрями діяльності: лідерство в українському науковому просторі, високий міжнародний конкурентний рівень каразінської університетської освіти і науки. Позиціонування: класика, що випереджає час. ¹¹
9.	Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича	1001+	20	Місія Університету – інновативність, збалансованість, успіх. Реалізується через розвиток системи освіти та наукової діяльності шляхом підготовки високопрофесійних, конкурентоспроможних фахівців, здатних активно діяти в умовах ринкової економіки та соціального партнерства; розвиток наукових пріоритетів, наукових шкіл, інноваційної складової. ¹²
10.	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	не представлено	7	Місія: класичний університет, що створює, зберігає та поширює знання у природничій, суспільній, гуманітарній і технічній наукових сферах. Візія: лідер в інноваціях й активно впливає на майбутнє українського суспільства і держави. У НаУКМА органічно поєднуються наукова діяльність, освітній процес і набуття практичних навичок найвищої якості. НаУКМА є престижним, визнаним міжнародною академічною спільнотою, дослідницьким університетом. ¹³

освітніх послуг, значно рідше – розширення спектру останніх (стратегії диференціації чи диверсифікації).

Виявлені результати зумовили глибше аналітичне вивчення орієнтацій стратегій за місцем університету в конкуренції:

- лідерства (спрямованість на безперервне вдосконалення та інноваційний розвиток);
- претендента на лідерство (зосередженість на власних конкурентних перевагах, які не притаманні лідеру);
- «наслідування» (наслідувача лідера) – посилення власної позиції шляхом адаптації до основних конкурентів та нарощення власного потенціалу через запровадження інновацій, але уникання конкурентної боротьби із закладом-лідером;
- новачка (агресивна поведінка, спрямована на подолання вхідних бар'єрів у певній галузі; стратегія передбачає перспективи стрімкого зростання, захисту від конкурентів і використання власних переваг для наступу, концентруючись у певних сегментах ринку) [Кравченко 2016б: 33].

Порівнюючи змістове наповнення місій та стратегічних цілей ЗВО України, розміщених у таблицях 2, 3, прослідковується тенденція до намагання вищів педагогічного профілю наслідувати стратегії університетів-лідерів у ключових аспектах: якість освіти і досліджень, тяжіння до інновацій, лідерства тощо. Однак, такий підхід, на нашу думку, має певні недоліки, оскільки нова парадигма розвитку педагогічної освіти, в умовах стрімкого зниження контингентів здобувачів вищої освіти зокрема, зумовлює акцентування на унікальності місії педагогічної професії у суспільстві майбутнього, збереження і примноження національної самобутності освітніх і педагогічних традицій з одночасним їх інтегруванням у Європейський простір вищої освіти. Необхідність підвищення соціального статусу професії педагога у суспільстві – очевидна проблема, яка має знайти ефективне розв'язання на національному рівні і втілюватись у конкретних стратегічних цілях провідних педагогічних вищів. Найбільш прийнятним видом стратегій розвитку цих закладів,

¹¹ Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.univer.kharkov.ua/>

¹² Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.chnu.edu.ua/>

¹³ Національний університет «Києво-Могилянська академія» : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukma.edu.ua/>

Контент-аналіз стратегій розвитку педагогічних ЗВО України

№ з/п	Назва закладу вищої освіти	Місце в Українському національному академічному рейтингу університетів ТОП 200 ¹⁴	Стратегічні цілі	Вид стратегії за способом досягнення конкурентних переваг
1	2	3	4	5
1.	Київський університет ім. Бориса Грінченка	39	Служити людині, громаді суспільству. Візія -інноваційний лідер з високою корпоративною культурою, актуальною освітою та наукою і постійним прагненням досконалості. ¹⁵	Інноваційної цінності
2.	Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова	49	Нова якість освіти і науки, інтеграція університетської науки і освіти з бізнесом та європейським науковим досвідом, інноваційна діяльність наукових шкіл та здобуття Університетом статусу дослідницького. ¹⁶	Інноваційної цінності
3.	Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка	56	Модернізація й розвиток університету мають набути випереджувального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються у світі й Україні. ¹⁷	Інноваційної цінності
4.	Криворізький державний педагогічний університет	75	Подальший розвиток Університету пов'язаний зі збереженням традицій, запровадженням інновацій та наполегливою, творчою роботою за освітнім, науковим та культурно-просвітницьким напрямками. ¹⁸	Інноваційної цінності
5.	Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини	80	Місія університету, що виступає граничною метою та інтегрує всі цілі життєдіяльності університету та відповідні функції, засновується на класичній тріаді – навчання – дослідження – громадське служіння. ¹⁹	Інноваційної цінності

¹⁴ Український національний академічний рейтинг університетів ТОП 200. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/rating/74898/>

¹⁵ Київський університет ім. Бориса Грінченка : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kubg.edu.ua/>

¹⁶ Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://npu.edu.ua/>

¹⁷ Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка: офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://tnpu.edu.ua/>

¹⁸ Криворізький державний педагогічний університет : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kdpu.edu.ua/>

¹⁹ Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://udpu.edu.ua/>

1	2	3	4	5
6.	Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького	84	Мета розвитку університету – здійснити вагомий внесок у забезпечення освітнього, культурного і технічного прогресу на засадах університетської автономії, демократії... ²⁰	Диверсифікації
7.	Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського	89	За стратегічну мету розвитку університету прийнято: впровадження та реалізацію перспективної системи підготовки сучасного фахівця та керівника, яка ґрунтується на використанні педагогічних інновацій ... ²¹	Інноваційної цінності
8.	Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка	95	Спрямованість на забезпечення гідної конкурентоспроможності в освітньому просторі; посісти лідерські позиції серед педагогічних закладів освіти... ²²	Інтернаціоналізації
9.	Бердянський державний педагогічний університет	99	Сприяти модернізації українського суспільства шляхом підготовки конкурентоздатних фахівців з високим рівнем професійної компетентності, інтелектуальної активності, соціальної відповідальності, що ґрунтуються на кращих вітчизняних традиціях та інтегровані у світову освіту й науку. ²³	Інтернаціоналізації
10.	Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім. Володимира Винниченка	107	виконання реформи МОН України «Нова українська школа», стійка орієнтація на вчительську та інші професії, упровадження компетентнісного підходу на основі формування ґрунтовних знань та виховання демократичних цінностей. ²⁴	Диференціації

на наш погляд, мають стати стратегії «претендентів на лідерство».

У цьому аспекті при виборі альтернативної стратегії розвитку педагогічного вишу

слід враховувати економічні фактори, зокрема співвідношення імовірності успіху стратегії і можливі витрати на її реалізацію (таблиця 4) [Кравченко 2018в : 26].

²⁰ Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mdpu.org.ua/>

²¹ Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://pdpu.edu.ua/>

²² Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ppru.edu.ua/>

²³ Бердянський державний педагогічний університет : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bdpu.org.ua/ua/>

²⁴ Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім. Володимира Винниченка : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/>

Оцінювання альтернативних стратегій розвитку ЗВО

Стратегія розвитку ЗВО	Імовірність успіху стратегії	Витрати
Стратегія спеціалізації і диференціації	75%	Наявні ресурси ЗВО
Стратегія диверсифікації	35%	Збільшення в 2 рази
Стратегія інноваційної цінності	25%	Збільшення в 5 разів
Стратегія інтернаціоналізації	10%	Збільшення в 10 разів
Стратегія вузької сегментації	40%	Наявні ресурси ЗВО

Як бачимо із таблиці 4, найоптимальнішим варіантом стратегії є стратегія спеціалізації та диференціації, – найвища імовірність досягнення успіху за звичної витратності ресурсів. Отже, правомірно підсумувати, що, оскільки основою метою цього виду стратегії є отримання конкурентних переваг за рахунок створення унікальних освітніх послуг [Кравченко 2016б], педагогічним закладам вищої освіти слід нарощувати власний потенціал та претендувати на лідерство саме у контексті такого стратегічного підходу.

Важливим аспектом досліджуваної проблеми є залучення пулу зацікавлених осіб (стейкхолдерів) до розроблення стратегії розвитку закладу вищої освіти. Як свідчить зарубіжна практика, цей процес є тривалим (від одного року і більше) і передбачає залучення на різних етапах відповідних категорій стейкхолдерів – внутрішніх (керівництво, викладачі, співробітники, студентське самоврядування, контингенти здобувачів освіти тощо) та зовнішніх (експерти, консультанти, випускники тощо) [Кравченко 2018а].

У цілому, розроблення стратегії спрямовується на підвищення керованості структури шляхом підвищення управлінської грамотності науково-педагогічних працівників та залучення їх до прийняття управлінських рішень. Досліджуючи взаємовпливи стратегічного управління професійним розвитком викладачів та стратегії розвитку університету, Т. Лістван виділяє такі три види взаємовпливів:

- реактивний – стратегія професійного розвитку є похідною і вторинною щодо стратегії розвитку закладу освіти. Працівники розглядаються як джерело доходів;
- проактивний – стратегія професійного розвитку викладачів визначає напрям стратегії закладу освіти. Працівники розглядаються як капітал;

- інтерактивний – обидві стратегії є взаємопроникні, інтегруються та позитивно впливають на працівників [Андрощук].

Погоджуємось із висновком І. Андрощук, що інтерактивна модель взаємозв'язку є найбільш конструктивною, оскільки передбачає синергетичну збалансованість персоналізованих професійних інтересів працівників та стратегічних цілей закладу вищої освіти.

Висновки

Отже, за результатами проведеного дослідження приходимо до висновку, що методологічним ядром стратегічного управління закладом вищої освіти є стратегія його розвитку. З огляду на нові виклики, пов'язані із глобалізацією та посиленням конкуренції на ринку освітніх послуг, провідним закладам вищої освіти України слід враховувати досвід університетів, представлених у світових рейтингах, щодо розроблення стратегій розвитку.

За підсумками проведеного дослідження сформульовано такі методологічні рекомендації щодо розроблення стратегій розвитку сучасних вітчизняних закладів вищої освіти, які допоможуть удосконалити цей процес:

- у прийнятті управлінських рішень щодо розроблення стратегії розвитку ЗВО слід використовувати критерій альтернативності та оцінювати імовірність успішності конкретної стратегії за критеріями: узгодженості з попередніми досягненнями; витратністю ресурсів; орієнтацією стратегії за місцем закладу у конкуренції; за способом досягнення конкурентних переваг; термінами реалізації стратегії тощо;
- структура стратегії розвитку закладу вищої освіти варіюється залежно від унікальності та самобутності академічного середовища вишу, стилів управління та рівня корпоративної культури, однак, як правило, містить такі усталені компоненти, як: історична довідка про ключові віхи становлення закладу; характерис-

тика актуального стану вишу, рівень його інфраструктури; місію та візію закладу (бачення його перспектив); цінності закладу вищої освіти; аналіз сильних та слабких сторін, загроз та можливостей; комплекс стратегічних цілей та завдань, критерії оцінювання їх досягнення та шляхи реалізації; очікувані результати.

- якісна і дієва стратегія розвитку закладу вищої освіти – результат системної роботи не тільки керівництва чи робочої стратегічної групи, а цілої низки (пулу) зацікавлених сторін (стейкхолдерів), які залучаються на відповідних етапах її розроблення. На сьогодні досвід українських вишів засвідчує, що до цього процесу залучаються зазвичай такі структурні підрозділи, як ректорат, декани факультетів, провідні вчені закладу вищої освіти та окремі представники студентського самоврядування. Аналогічний досвід зарубіжжя є дещо відмінним: по-перше, розроблення стратегії три-

ває не менше року; по-друге, до прийняття рішень, розроблення проектів альтернативних стратегій, експертної їх оцінки, громадського обговорення та інших процедур системно залучаються: увесь професорсько-викладацький склад, працівники закладу, студентство та випускники, представники роботодавців, представники профільних відомств, дорадчих органів, експертного середовища тощо. Отже, взаємодія зі стейкхолдерами та дієві стратегічні комунікації – це ті інструменти, що уможливають розроблення якісної та конкурентоспроможної стратегії розвитку закладу вищої освіти.

Перспективи подальших досліджень піднятої проблеми пов'язуємо із вивченням досвіду університетів світового класу щодо розроблення стратегій розвитку та особливостей реалізації стейкхолдерського підходу у цьому процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андросук І. Стратегії розвитку університетів республіки Польща в контексті управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. Київ, 2018. С. 93–100.
2. Гончарова С. Ю. Стратегічне управління: нав. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2004. 164 с.
3. Луговий В., Слюсаренко О., Таланова Ж. Від акредитації до рейтингу (функціонування vs розвиток). *Університети і лідерство*. Київ, 2018. Вип. 2. С. 3–20.
4. Калашнікова С. Європейська політика модернізації вищої освіти: ключові орієнтири. *Вища освіта України*. Київ, 2012. Вип. 2. С. 80–84.
5. Кочарян І.С. Стратегія управління вищим навчальним закладом в сучасних умовах. Київ : Освіта України, 2011. 192 с.
6. Кравченко О.І. Етапи розроблення стратегії розвитку університету. *Науковий вісник національного університету біоресурсів та природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. Київ, 2015. Вип. 208 (2). С. 128–136.
7. Кравченко О.І. Значення стратегії розвитку університету та критерії оцінювання її ефективності. *Гірська школа Українських Карпат*. Івано-Франківськ, 2016. Вип. 14. С. 53–56.
8. Кравченко О.І. Критерії оцінювання якості стратегії розвитку університету. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 2016. Вип. 92. С. 32–35.
9. Кравченко О.І. Особливості стратегічного розвитку університетів України. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*. Глухів, 2016. Вип. 32. С. 7–17.
10. Кравченко О.І. Принципи моделювання стратегічного розвитку університету. *Записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Бердянськ : БДПУ, 2016. Вип. 3. С. 195–199.
11. Кравченко О.І. Інструменти моделювання стратегічного розвитку університету. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. Луганськ, 2017. Вип. 1(2). С. 122–129.
12. Кравченко О.І. Методичні рекомендації щодо моделювання стратегічного розвитку університету. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань, 2017. Вип. 1. С. 215–223.
13. Кравченко О.І. Стейкхолдерський підхід у моделюванні стратегічного розвитку університету. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки*. Київ, 2018. Вип. 61. С. 155–159.
14. Кравченко О.І. Технологія вибору стратегії розвитку університету. *Web of Scholar*. 2018. Вип. 4, № 4 (22). С. 23–26.
15. Пшенична Л.В. Менеджмент в освіті. Суми : Мрія, 2012. 216 с.
16. Семенов О.М., Вовк М.І. Академічна культура дослідника в освітньо-культурному просторі університету : монографія. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. 284 с.
17. Ситницький М.В. Концептуальні засади стратегії розвитку Варшавського університету. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв, 2018. Вип. 21. С. 400–406.

18. Boichuk P.M., & Fast O.L. (2017). Organizational culture and technology-infused management in higher education: theoretical and empirical aspects. *Information Technologies and Learning Tools*. Vol. 61(5). Pp. 219-232. <https://doi.org/10.33407/itlt.v61i5.1764>
19. Busaidi H.A. (2020). Examining the relationship between the accreditation of engineering programmes and institutional performance. *Quality Assurance in Education*. Vol. 28:3, pp. 179–192.
20. Hansen J., Ferlie E. (2016). Applying Strategic Management Theories in Public Sector Organizations: Developing a typology. *Public Management Review*. Vol. 18:1, pp. 1-19.
21. Lynch R., Baines P. (2004). Strategy development in UK higher education: towards resource-based competitive advantages. *Journal of Higher Education Policy and Management*. Vol. 26:2, pp. 171-187, DOI: 10.1080/1360080042000218249.
22. Thirkell E., Ashman I. (2014). Lean towards learning: connecting Lean Thinking and human resource management in UK higher education. *The International Journal of Human Resource Management*. Vol. 25:21, pp. 2957–2977.

REFERENCES

1. Androshchuk, I. (2018). Stratehii rozvytku universytetiv respubliky Polshcha v konteksti upravlinnia profesiinym rozvytkom vykladachiv kafedr menedzhmentu. [Policy development strategies of the universities of Poland and strategic management by professional development of management chairman]. *Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy. Pedagogical innovations: ideas, realities, perspectives*. Kyiv, 93–100 [in Ukrainian].
2. Honcharova, S. (2004). *Stratehichne upravlinnia [Strategic management]*. Kharkiv : KhNEU. 164 [in Ukrainian].
3. Luhovyi, V., Sliusarenko O., Talanova, Zh. (2018). Vid akredytatsii do reitynhu (funktsionuvannia vs rozvytok) [From accreditation to rating (functioning vs development)]. *Universytety i liderstvo – Universities and leadership*. Kyiv, 2, 3–20 [in Ukrainian].
4. Kalashnikova, S. (2012). Yevropeiska polityka modernizatsii vyshchoi osvity: kliuchovi oriientyry [European policy for higher education modernization: key guidelines]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education in Ukraine*. Kyiv, 2, 80–84 [in Ukrainian].
5. Kocharian, I. (2011). *Stratehiia upravlinnia vyshchym navchalnym zakladom v suchasnykh umovakh. [Management strategy of higher education in modern conditions]*. Kyiv: Osvita Ukrainy [in Ukrainian].
6. Kravchenko, O.I. (2015). Etapy rozroblennia stratehii rozvytku universytetu. [Stages of elaborating of the university development strategy]. *Naukovyi visnyk natsionalnoho universytetu bioresursiv ta pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii: Pedagogika, psykholohiia, filosofii – Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Pedagogy, psychology, philosophy*, 208 (2), 128–136. [in Ukrainian].
7. Kravchenko, O.I. (2016). Znachennia stratehii rozvytku universytetu ta kryterii otsiniuvannia yii efektyvnosti [The value of the university development strategy and criteria for evaluating its effectiveness]. *Hirska shkola Ukrainskykh Karpat – Mountain school of the Ukrainian Carpathians*, 14, 53–56 [in Ukrainian].
8. Kravchenko, O.I. (2016). Kryterii otsiniuvannia yakosti stratehii rozvytku universytetu [Criteria of the evaluation of the quality of the University's development strategy]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 92, 32–35 [in Ukrainian].
9. Kravchenko, O.I. (2016). Osoblyvosti stratehichnoho rozvytku universytetiv Ukrainy. [Peculiar properties of the strategic development of Ukrainian universities]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Serii: Pedahohichni nauky – Bulletin of Hlukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko. Series: Pedagogical sciences*, 32, 7–17 [in Ukrainian].
10. Kravchenko, O.I. (2016). Pryntsypy modeliuvannia stratehichnoho rozvytku universytetu [Principles of modeling of university's strategic development]. *Zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky – Notes of Berdyansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*, 3, 195–199 [in Ukrainian].
11. Kravchenko, O.I. (2017). Instrumenty modeliuvannia stratehichnoho rozvytku universytetu. [Instruments of the modeling of university's strategic development]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky – Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical sciences*, 1(2). 122–129. [in Ukrainian].
12. Kravchenko, O.I. (2017). Metodichni rekomendatsii shchodo modeliuvannia stratehichnoho rozvytku universytetu. [Methodical recommendations of modeling of the university's strategic development]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychny – Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychna*, 1, 215–223. [in Ukrainian].
13. Kravchenko, O.I. (2018). Steikkholderskyi pidkhid u modeliuvanni stratehichnoho rozvytku universytetu [Stakeholder approach in modeling of the university's strategic development]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii: Pedahohichni nauky – Scientific journal of NPU named after M.P. Drahomanov. Series: Pedagogical sciences*. 61. 155–159. [in Ukrainian].
14. Kravchenko, O.I. (2018). Tekhnolohiia vyboru stratehii rozvytku universytetu. [Technology of choosing the strategy of university development]. *Web of Scholar*. 4, 4 (22). 23–26. [in Ukrainian].

15. Pshenychna, L.V. (2012). *Menedzhment v osviti. [Management in education]*. Sumy: Mriia [in Ukrainian].
16. Semenoh, O.M., Vovk, M.I. (2016). *Akademichna kul'tura doslidnyka v osvith'o-kul'turnomu prostori universytetu [Academic culture of the researcher in the educational and cultural space of the university]*. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka [in Ukrainian].
17. Sytnytskyi, M.V. (2018). Kontseptualni zasady stratehii rozvytku Varshavskoho universytetu. [Conceptual foundations of University of Warsaw development strategy]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*, 21, 400–406 [in Ukrainian].
18. Boichuk, P.M., & Fast, O.L. (2017). Organizational culture and technology-infused management in higher education: theoretical and empirical aspects. *Information Technologies and Learning Tools*, 61(5), 219-232. <https://doi.org/10.33407/itlt.v61i5.1764> (Last accessed: 12.02.2021). [in English].
19. Busaidi, H.A. (2020). Examining the relationship between the accreditation of engineering programmes and institutional performance. *Quality Assurance in Education*, 28:3, 179-192. [in English].
20. Hansen, J., Ferlie, E. (2016). Applying Strategic Management Theories in Public Sector Organizations: Developing a typology. *Public Management Review*. 18:1, 1-19 [in English].
21. Lynch, R., Baines, P. (2004). Strategy development in UK higher education: towards resource-based competitive advantages. *Journal of Higher Education Policy and Management*. 26:2, 171-187, DOI: 10.1080/1360080042000218249 [in English]. (Last accessed: 12.02.2021).
22. Thirkell, E., Ashman, I. (2014). Lean towards learning: connecting Lean Thinking and human resource management in UK higher education. *The International Journal of Human Resource Management*. 25:21, 2957-2977 [in English].

P. M. BOYCHUK

*Candidate of Pedagogy, Associate Professor,
Rector, Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: pbojchuk@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0003-486-980X>*

O. L. FAST

*Candidate of Pedagogy, Associate Professor,
Vice-Rector for Research, Teaching and International Relations,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: ofast@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0001-7216-0044>*

UKRAINIAN NATIONAL EXPERIENCE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS’ DEVELOPMENT STRATEGIES DESIGNING: CASE STUDY

The article based on the analysis of the national and foreign research and pedagogical discourse, as well as analytical study of the Ukrainian higher education institutions’ experience, reveals methodological approaches to designing a modern pedagogical higher education institution’s development strategy. The methodological basis of the study was the methods of content analysis and case method, as well as the rating approach to the study of the relevant experience of the HEIs of Ukraine. Based on the results of the study, methodological recommendations for the designing of the modern domestic higher education institutions’ development strategies have been formulated, which will help to improve this process.

In making managerial decisions on the HEI’s development strategy designing the criterion of alternatives should be used, and assess the success probability of a particular strategy, based on: consistency with previous achievements; resource consumption; orientation of the strategy according to the place of the institution in the competition; by the way to achieve competitive advantages; terms of strategy implementation, etc.

The structure of the higher education institution development strategy varies, however, as a rule, it contains the following established components: historical background on the key milestones of the institution's formation; characteristics of the university current state, the level of its infrastructure; mission and vision of the institution (vision of its prospects); values of higher education institution; analysis of strengths and weaknesses, threats and opportunities; a set of strategic goals and objectives, criteria for evaluating their achievement and ways of implementation; and expected results.

High-quality and effective development strategy of a higher education institution is the result of systematic work not only of the management or working strategic group, but of a number of stakeholders involved in the relevant stages of its development: faculty, staff, students and graduates, representatives of employers, representatives of relevant departments, advisory bodies, expert community, etc. The study substantiates that interaction with stakeholders and effective strategic communications are the tools that allow a high-quality and competitive development strategy of a higher education institution design.

Key words: strategic management, development strategy, higher education institution, mission of higher education institution, development strategy design, leadership.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2021

The article was received 20.02.2021

УДК 378.015.31:502 (477.82)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.2>

Т. Ю. БОРТНЮК

кандидат економічних наук, викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: tbortnyuk@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0001-9673-1366>

Г. М. ГОЛЯ

викладач суспільних дисциплін, методист навчально-методичного відділу, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: hholya@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0001-6529-7296>

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК СКЛАДНИК ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто основні етапи становлення та реалізації стратегії сталого розвитку. Відзначено, що сучасні світові тенденції націлюють національне господарство на перехід до нової ідеології життя, екологічно зорієнтованого суспільства шляхом формування високого рівня екологічної освіти в інтересах сталого розвитку. Нині екологічний імператив, екологічна парадигма мають стати керівними у практиці підготовки спеціалістів будь-якого профілю діяльності, у тому числі майбутніх педагогів. У цьому контексті розкрито сутність екологічної освіти як необхідної складової освіти для сталого розвитку. З одного боку, вона повинна бути самостійним елементом загальної системи освіти, і з іншого боку, виконує інтегративну роль у становленні освіти для сталого розвитку. На підставі проведеного аналізу рівня сформованості екологічної освіти студентів факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради відзначено, що для забезпечення підвищення рівня екологічної освіти як складової освіти для сталого розвитку необхідним є поступове оновлення змісту освіти з включенням ідей сталого розвитку в стандарти вищої освіти України. Екологічна освіта у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя забезпечить вдосконалення освітнього процесу, дозволить розкрити усі потенційні можливості сучасного педагога НУШ як провідника ідей сталого розвитку України.

Ключові слова: сталий розвиток, екологічна освіта, екологічна компетентність, парадигма сталого розвитку, екологічний імператив.

Вступ

Нова парадигма розвитку суспільства, що отримала назву «сталий розвиток», була розроблена за результатами аналізу причин катастрофічної деградації оточуючого природного середовища в масштабах біосфери та пошуку шляхів подолання загроз довкіллю та здоров'ю людини.

Так, усвідомлення необхідності змін у підходах до процесу економічного зростання відбулося ще у 70-х роках минулого століття. Концепція «сталого розвитку» стала логічним продовженням екологізації наукових знань

в питаннях соціально-економічного розвитку. Адже увагу науковців привернули проблеми обмеженості природних ресурсів, їх нераціонального використання, тенденції забруднення довкілля, яке є основою життя людини. Реакцією на цю стурбованість стало створення міжнародних неурядових наукових організацій із вивчення глобальних процесів на планеті, таких як Міжнародна федерація інститутів перспективних досліджень, Міжнародний інститут системного аналізу, Римський клуб.

Римський клуб, створений італійським промисловцем Ауреліо Печчеї, складався з представників

світової наукової, фінансової та політичної еліти та ініціював дослідження, присвячені глобальній проблематиці розвитку людства. Для вивчення довгострокових тенденцій світового розвитку вперше було застосовано комп'ютерне моделювання. За результатами досліджень було надано на широкий загал доповідь «Межі зростання». Суть доповіді полягала в тому, що за збереження сьогоденних тенденцій до зростання наступні покоління людства досягнуть межі демографічного та економічного зростання, що призведе світову систему до неконтрольованої кризи та краху [Meadows, et al : 1972]. Вважається, що ця доповідь і є відправним моментом не тільки у створенні концепції сталого розвитку, а й у формуванні екозбалансованої політики в розвинених країнах [Патон].

Стокгольмська Конференція ООН з питань навколишнього середовища, яка відбулася у червні 1972 року, вважається першою віхою у встановленні історії концепції сталого розвитку. Саме на Стокгольмській конференції у міжнародний порядок денний було включене питання взаємозв'язку між економічним розвитком і станом довкілля. За підсумками конференції була прийнята декларація, яка містила 27 принципів та план дій. Конференція у Стокгольмі запровадила розвиток природоохоронної діяльності на державному та міжурядовому рівні. Міжнародне співтовариство на державному рівні включилося у вирішення екологічних проблем, які стримували соціально-економічний розвиток. Почали розвиватися екологічна політика та дипломатія, екологічне право, з'явилася нова інституційна складова – міністерства та відомства з питань охорони довкілля. Було створено Програму ООН з довкілля (ЮНЕП), яка і сьогодні залишається провідною установою в світі з питань охорони довкілля [Walshe, et al : 2019].

Міжнародна Конференція ООН з довкілля та розвитку (Саміт Землі) 1992 року у Ріо-де-Жанейро стала масштабним форумом для обговорення шляхів вирішення глобальних проблем навколишнього середовища. У ній взяли участь представники із 179 країн світу. За підсумками конференції була прийнята Декларація, яка підтвердила 27 принципів Стокгольмської Декларації. Було прийнято програму дій «Порядок денний на XXI століття», в якій

визначено нові основні напрями довгострокової політики та стратегії, які одержали назву англійською мовою «sustainable development» [Agenda 21: 1992]. Сталий розвиток (sustainable development – англ.) визначається як такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої власні потреби. Це така взаємодія суспільства і природи, за якої зберігається біосфера та забезпечується виживання та розвиток людства. Це процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь. Сталий розвиток забезпечує збалансоване вирішення соціально-економічних завдань, збереження сприятливого стану навколишнього середовища і природно-ресурсного потенціалу .

Таким чином, в кінці минулого тисячоліття людством була обрана нова парадигма – парадигма сталого розвитку. Конференція ООН з довкілля та розвитку «Ріо-92» дала потужний імпульс для нових дій. Людська спільнота усвідомила нераціональність розвитку в напрямку необмеженого економічного зростання, його катастрофічність. На конференції в Ріо-де-Жанейро були також відкриті для підписання дві найважливіші глобальні угоди: Рамкова конвенція про зміну клімату і Конвенція про біологічне різноманіття. Конвенції спрямовані, відповідно, на досягнення стабілізації вмісту в атмосфері парникових газів і забезпечення сталого використання біоресурсів планети.

Україна офіційно підтримала міжнародні рішення щодо сталого розвитку, зокрема, «Порядок денний на XXI століття» (Ріо-де-Жанейро, 1992), Декларація Тисячоліття ООН (2000), План реалізації рішень Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002 рік) [Аналітична записка : 2014]. У вересні 2015 року в Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року, на якому було затверджено нові орієнтири розвитку. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку (далі – ЦСР) та 169 завдань [Національна доповідь : 2017].

1. Постановлення проблеми

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року було започатковано інклюзивний процес адаптації ЦСР. Кожну глобальну ціль було розглянуто з урахуванням специфіки національного розвитку. Протягом 2016 року інклюзивний процес визначення завдань ЦСР відбувався за чотирма напрямками: справедливий соціальний розвиток; стале економічне зростання та зайнятість; ефективне управління; екологічна рівновага та розбудова стійкості. Суспільне бачення розвитку України до 2030 року охоплює такі орієнтири для досягнення, як добробут та здоров'я населення, що забезпечуватимуться інноваційним розвитком економіки, побудованим на сталому використанні природних ресурсів [Національна доповідь : 2017]. Проте вважаємо, що ніякі науково-технічні новації, екологічні та соціальні реформи самі по собі не зможуть забезпечити поступальний сталий, екологічно збалансований розвиток людства. Для успішного розв'язання складних екологічних проблем потрібен перехід до нової ідеології життя, екологізації економіки і виробництва, формування екологічно зорієнтованої цивілізації. Ключову роль у цьому відіграватиме формування високого рівня екологічної культури і розвиток екологічної освіти в інтересах сталого розвитку. Нині екологічний імператив, екологічна парадигма мають стати керівними у практиці підготовки спеціалістів будь-якого профілю діяльності. Мислення фахівців найрізноманітніших професій має стати екологічним.

Роль освіти у подоланні екологічної кризи, переході до сталого розвитку суспільства є надзвичайно високою, оскільки лише вона здатна створити передумови для формування керівної еліти, яка зможе реалізувати потужні вітчизняні можливості на благо свого народу, європейської і світової спільноти та впливати на споживацькі «дружні» відносини й дії пересічного громадянина у повсякденних роботах та житті. Зокрема, у главі 36 Програми Дій «Порядку денного на XXI століття» було проголошено, що освіта є фундаментом сталого розвитку, а формування нового світогляду має бути орієнтоване на створення умов для збереження життя на планеті Земля шляхом [Agenda 21: 1992] :

– переорієнтації освіти на питання сталого розвитку;

– забезпечення професійної підготовки людей протягом усього життя;

– поширення поінформованості населення з питань стану довкілля і проблем виживання людства.

Для реалізації цих завдань у 2005 році було прийнято Стратегію освіти для сталого розвитку Європейської Економічної Комісії ООН (далі – Стратегія ОСР), яка визначила конкретне завдання для урядів, держав, принципи, організаційні основи реалізації, зокрема включення ОСР в системи формальної освіти, неформальної освіти і навчання. У березні 2005 року Україна стала однією з 55 країн, які підписали цю стратегію. У Стратегії ОСР вказано, що ключовим елементом її реалізації мають бути національні плани дій з урахуванням фактичного стану справ країни та положень документів ООН відносно реалізації програм впровадження освіти для сталого розвитку [Бондар : 74]. Національні плани дій є першочерговими для Міністерства освіти і науки України та Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.

У Стратегії ОСР зазначено [Paige, et al : 2017], що освіта для забезпечення сталого розвитку здійснюється протягом усього життя людини та є невід'ємною частиною процесу загальної освіти; вона не повинна обмежуватись системою формальної освіти; у межах формальної освіти на всіх рівнях бажано поступово досягти міждисциплінарності; виховання свідомих членів суспільства через розуміння взаємозв'язку і взаємозалежності людини і природи, усвідомлення ними потреби збереження глобальної рівноваги та причетності кожного до проблем навколишнього середовища.

Так, згідно з Національною доктриною розвитку освіти України [Національна доктрина : 2002], яка визначає систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію і основні напрями розвитку освіти у першій чверті XXI століття, проголошується створення необхідних умов для розвитку майбутнього. І тут освіта має перетворитися у пріоритетний цивілізаційний фактор [Кущенко].

Варто зазначити, що в Україні освіта для сталого розвитку почала та продовжує розвиватися на базі екологічної освіти, у якій суттєву роль відіграють такі сектори: загальна середня та позашкільна освіта, вища освіта та просвіта населення через засоби масової інформації.

Тому в Україні багато уваги приділяється саме екологічній освіті, яка є одним з базових, найважливіших елементів ОСР, її предметною та концептуальною основою [Січко].

Мета статті – на основі аналізу наукового дискурсу обґрунтувати сучасні особливості екологічної освіти майбутнього вчителя як складової освіти для сталого розвитку.

2. Аналіз попередніх досліджень.

Теоретичні основи сталого розвитку суспільства досліджували зарубіжні та вітчизняні науковці, зокрема М. Ф. Реймерс, Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, В. С. Міщенко, Л. Б. Шостак, Н. В. Гребенюк, В. М. Трегобчук та ін. Дослідженню питань екологічної освіти і стратегії сталого розвитку в Україні присвячено праці багатьох науковців, таких як Н. Л. Авраменко, В. Андрущенко, К. Бистряков, В. О. Грачов, Л. В. Єгорова, Є. П. Желібо, О. І. Пометун та інші. Проте екологічна освіта ще не стала вирішальним чинником забезпечення сталого розвитку. Особливо актуальною залишається переорієнтація освітніх програм на сприяння підвищенню якості екологічної освіти, розвитку критичного мислення, зростання інформованості населення [Куценко]. Адже саме екологічна освіта є базовим елементом розвитку нашого суспільства на засадах сталого розвитку. Цілісний екологічний світогляд кожного учня, студента, слухача забезпечує основи відповідального та дієвого ставлення до навколишнього природного середовища. Тому не викликає сумніву необхідність формування екологічної культури як складової системи національного й громадянського виховання. Екологічна складова присутня уже в переліку першопричин, що спонукають сучасне суспільство до кардинальних змін в освітніх системах. Екологічна криза є вагомим аргументом на користь суттєвіших змін у системі освіти, ніж запровадження нових предметів, збільшення обсягу або переструктурування навчального матеріалу. Відповідні зміни стосуються цілей освіти загалом, цілей вивчення окремих навчальних дисциплін, змісту усього освітнього процесу [Крисаченко : 23].

3. Результати та дискусії

У прийнятій у 2001 році Концепції екологічної освіти в Україні зазначено, що її основною метою є формування екологічної культури окремих громадян і суспільства в цілому, формування навичок, фундаментальних еколо-

гічних знань, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як унікальної цінності [Концепція екологічної освіти : 2001]. Екологічна освіта на порозі 3-го тисячоліття стала необхідною складовою гармонійного, екологічно безпечного розвитку. З одного боку, вона повинна бути самостійним елементом загальної системи освіти, і з іншого боку, виконує інтегративну роль у становленні освіти для сталого розвитку.

Виходячи з вищевказаного, дотримуємося думки, що екологічна освіта є цілісним культурологічним процесом навчання, виховання, розвитку особистості, спрямованим на формування екологічної культури всіх верств населення як складової системи освіти для сталого розвитку. Тому вважаємо, що важливою складовою професійної підготовки сучасного вчителя є його екологічна освіта та культура, готовність до природоохоронної та натуралістичної роботи, громадянська позиція та екологічна компетентність. На даний час нова система національної екологічної освіти має забезпечити підготовку молодого покоління, яке спроможне вийти зі стану екологічної кризи, подолавши споживацьке ставлення до природи.

З метою вивчення рівня сформованості екологічної освіти майбутніх педагогів було проведено дослідження (анкетування), яке містило комплекс тестових завдань для визначення рівня базових екологічних знань студентів, еко-системних закономірностей та розвитку практичних умінь та навичок. Анкетування проводилося у Комунальному закладі вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради серед студентів I та II курсів факультету початкової освіти та фізичної культури спеціальності «013 Початкова освіта». В анонімному анкетуванні взяли участь 110 студентів. За результатами опитування 40% студентів не можуть дати ґрунтового та розгорнутого визначення поняттю «екологічна освіта», хоча 60% студентства ототожнює зміст поняття «екологічна освіта» із здатністю людини керувати власною поведінкою для забезпечення сталого розвитку.

В свою чергу на питання «Що ви розумієте під терміном сталий розвиток?» думки студентів розділилися наступним чином: 40% респондентів вважають, що це – розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь

задовольняти свої власні потреби; 35% студентів ототожнюють поняття із взаємодією суспільства і природи, за якої зберігається біосфера та забезпечується виживання та розвиток людства; 25% студентів схильні думати, що це – процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь.

Відповіді студентів на питання: «Чи вважаєте ви необхідністю формування екологічних знань у закладах вищої освіти?» представлені на рисунку 1.

Найефективнішими формами роботи з формування у студентів екологічної компетентності респонденти визначили: підготовку та реалізацію екологічних проектів (60%), екскурсій та дослідницькі роботи (30%), семінари та конференції (20%).

На запитання: «Чи згодні Ви сортувати відходи, що накопичуються у Вашій квартирі (будинку), тобто збирати окремо і сортувати папір, пластик, скло, металеві, електричні, харчові відходи?» думки студентів розділилися. Частина респондентів частково сортує в силу створених державою умов (наприклад, наявність спеціальних сміттєвих контейнерів для роздільного збору), значна кількість готова сортувати сміття, проте не робить цього через відсутність засобів для його збору і лише незначна частина опитаних одностайно відповіли – «ні, не згодні». Відповіді студентів на питання «Чи закриваю я кран, коли: вмиваюся та чищу зуби; намилююся, приймаючи душ; мию посуд?» представлені на рисунку 2.

Щодо якості води, то більшість студентів відповідають, що вода чиста, але потребує доочищення в фільтрах. Проте 53% опитаних

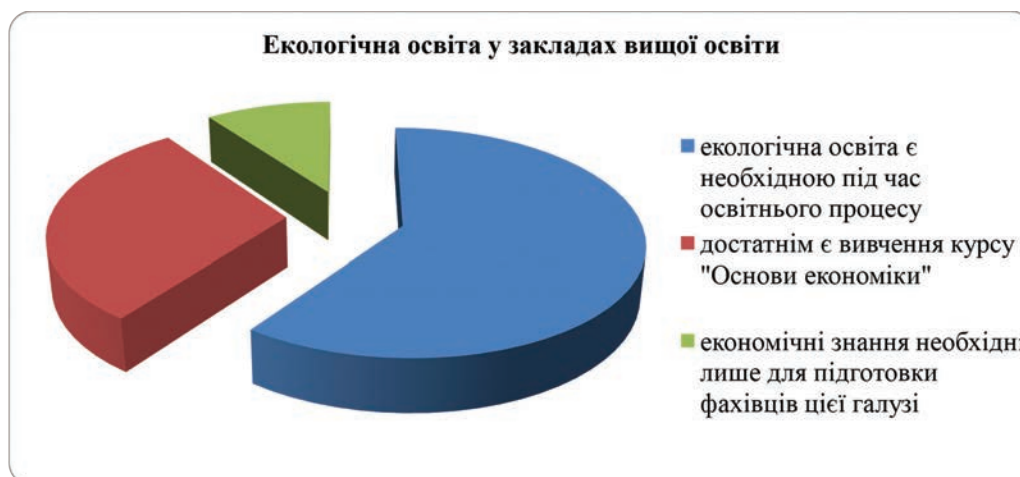

Рис. 1. Розподіл відповідей студентів на запитання: «Чи вважаєте ви необхідністю формування екологічних знань у закладах вищої освіти?»

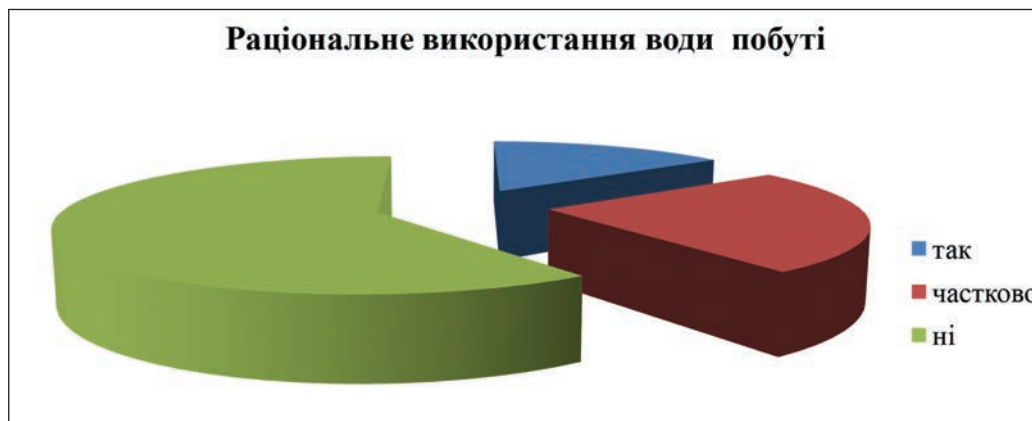

Рис. 2. Розподіл відповідей студентів на запитання: «Чи закриваю я кран, коли: вмиваюся та чищу зуби; намилююся, приймаючи душ; мию посуд?»

студентів все ж купують бутильовану питну воду, 25% студентів п'ють водопровідну воду, але тільки після кип'ятіння; а 22% студентів, зазвичай, вживають водопровідну воду без попередньої обробки.

Проведене шляхом анкетування дослідження свідчить про низький рівень екологічної освіти та екологічної компетентності студентів, що ще раз доводить актуальність проблеми, пов'язаної з формуванням екологічних навичок у майбутніх фахівців. Власну екологічну обізнаність студенти інтерпретують, як «мало обізнані»; їм не вистачає конкретних знань щодо законодавчих актів, що регулюють еколого-правові відносини. Кожен третій студент відзначає, що йому потрібно поглиблювати знання з екології.

Висновки

Таким чином, на підставі проведеного аналізу можемо констатувати, що для забезпечення підвищення рівня екологічної освіти як складової освіти для сталого розвитку необхідним є поступове оновлення змісту освіти з включенням ідей сталого розвитку в стандарти вищої освіти України. Екологізація освіти ЗВО повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України. Екологічна освіта у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя забезпечить вдосконалення освітнього процесу, дозволить розкрити усі потенційні можливості сучасного педагога НУШ як провідника ідей сталого розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар О., Барановська В., Єресько О. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науково-методичний посібник для вчителів. Херсон : 2015. 228 с.
2. Концепція екологічної освіти в Україні : Рішення Колегії МОНУ від 20.12.2001 № 13/6-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> (дата звернення: 21.03.2021).
3. Крисаченко В. Екологія. Культура. Політика : концептуальні засади сучасного розвитку. Київ : Знання України, 2001. 598 с.
4. Куценко В., Трілленберг Г. Екологічна освіта – важливий інструмент сталого розвитку. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2014. № 2014. С. 20–22.
5. Національна доктрина розвитку освіти України : Указ Президента України від 17.04.2002 р. N 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 26.03.2021).
6. Патон Б. Національна парадигма сталого розвитку України. Київ: Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України, 2012. 72с. URL: http://ecos.kiev.ua/share/upload/Dopovid_nacionalna_paradygma_stalogo_rozvytku.pdf (дата звернення: 25.03.2021).
7. Проекти концепції сталого розвитку України: можливість їх вдосконалення та застосування. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1566/> (дата звернення: 23.03.2021).
8. Січко І. Екологічна освіта й виховання як елементи стратегії сталого розвитку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2016. Випуск 4. С. 173–178.
9. Цілі Сталого Розвитку України: Національна доповідь. URL: <http://menr.gov.ua/files/docs> (дата звернення: 22.03.2021).
10. Agenda 21: United Nations Conference on Environment. Development Rio de Janeiro. 3–14 June 1992. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21> (Last accessed: 26.03.2021).
11. Meadows D., Randers J., (1972). The Limits to Growth. *Universe Books*. URL: <https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/> (Last accessed: 24.03.2021).
12. Paige K. (2017). Educating for sustainability: environmental pledges as part of tertiary pedagogical practice in science teacher education. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*. URL: <https://doi.org/10.1080/1359866X.2016.1169504> (Last accessed: 21.03.2021).
13. Walshe N., Tait V. (2019). Making connections: a conference approach to developing transformative environmental and sustainability education within initial teacher education. *Environmental Education Research*. URL: <https://doi.org/10.1080/13504622.2019.1677858> (Last accessed: 22.03.2021).

REFERENCES

1. Bondar, O., Baranovska, V., Yeresko, O. (2015). *Ekolohichna osvita dlia staloho rozvytku u zapytanniakh ta vidpovidiakh: naukovo-metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv [Environmental education for sustainable development in questions and answers: a scientific and methodological guide for teachers]* Kherson [in Ukrainian].
2. Kontseptsiia ekolohichnoi osvity v Ukraini : Rishennia Kolehii MONU (2001). [The concept of environmental education in Ukraine: Decision of the Board of the Ministry of Education and Science]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> (Last accessed: 21.03.2021) [in Ukrainian].

3. Kryshchenko, V. (2001). *Ekolohiia. Kultura. Polityka : kontseptualni zasady suchasnoho rozvytku [Ecology. Culture. Politics: conceptual foundations of modern development]*. Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].
4. Kutsenko, V., Trillenberh, H. (2014). Ekolohichna osvita – vazhlyvyi instrument staloho rozvytku. [Environmental education is an important tool for sustainable development] *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovykillia*, 14, 20-22 [in Ukrainian].
5. Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukrainy : Ukaz Prezydenta Ukrainy (2002) [National doctrine of education development of Ukraine: Decree of the President of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (Last accessed: 26.03.2021) [in Ukrainian].
6. Paton, B. (2012). *Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy. [National paradigm of sustainable development of Ukraine]*. Kyiv: Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy [in Ukrainian].
7. Proekt kontseptsii staloho rozvytku Ukrainy: mozhlyvist yikh vdoskonalennia ta zastosuvannia. Analychna zapyska (2017). [Draft concept of sustainable development of Ukraine: the possibility of their improvement and application. Analytical note]. Kyiv : Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1566/> (Last accessed: 26.03.2021) [in Ukrainian].
8. Sichko, I. (2016). Ekolohichna osvita y vykhovannia yak elementy stratehii staloho rozvytku [Environmental education and upbringing as elements of sustainable development strategy]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Seriia: Pedahohichni nauky. Vypusk 4*. 173–178 [in Ukrainian].
9. Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina: Natsionalna dopovid TsSR Ukrainy (2012). [Sustainable Development Goals: Ukraine: National Report of the CSW of Ukraine]. URL: <http://menr.gov.ua/files/docs> (Last accessed: 27.03.2021) [in Ukrainian].
10. Agenda 21: United Nations Conference on Environment. Development Rio de Janerio. 3–14 June 1992. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21> (Last accessed: 26.03.2021).
11. Meadows, D., Randers, J. (1972). The Limits to Growth. *Universe Books*. URL: <https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/> (Last accessed: 24.03.2021).
12. Paige, K. (2017). Educating for sustainability: environmental pledges as part of tertiary pedagogical practice in science teacher education. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*. URL : <https://doi.org/10.1080/1359866X.2016.1169504> (Last accessed: 21.03.2021).
13. Walshe, N., Tait, V. (2019). Making connections: a conference approach to developing transformative environmental and sustainability education within initial teacher education. *Environmental Education Research*. URL: <https://doi.org/10.1080/13504622.2019.1677858> (Last accessed: 22.03.2021).

T. Yu. BORTNYUK

*PhD in Economics, Lecturer at the Department of Natural Sciences and Mathematics,
Worldview Education and Information Technology,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: tbortnyuk@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0001-9673-1366>*

G. M. GOLYA

*Lecturer of Social Sciences, Academic Registrar at the Academic Services Office,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: hholya@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0001-6529-7296>*

ECOLOGICAL EDUCATION OF THE MODERN TEACHER AS A COMPONENT OF EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The main stages of formation and implementation of the strategy of sustainable development are considered in this article. It is noted that modern world trends aim national economy to transition to a new ideology of life, ecologically oriented society by forming a high level of environmental education in the interests of sustainable development. In the cur-

rent year the environmental imperative and paradigm should become the guiding principles in the practice of training specialists in any field of activity, including future teachers. In this context, the essence of environmental education as a necessary component of education for sustainable development is revealed. On the one hand, it must be an independent element of the general education system, and on the other hand, it plays an integrative role in the formation of education for sustainable development. Based on the analysis of the level of environmental education of students of the Faculty of Primary Education and Physical Culture of the Municipal Higher Educational Institution «Lutsk Pedagogical College» of the Volyn Regional Council, it is noted that gradual updating of educational content with the inclusion of the ideas of sustainable development in the standards of higher education in Ukraine is necessary to increase the level of environmental education as a component of education for sustainable development. Ecological education in the process of professional training of the future teacher will provide improvement of educational process, will allow to open all potential possibilities of the the New Ukrainian School teacher as the leader of ideas of sustainable development of Ukraine.

Key words: sustainable development, ecological education, ecological competence, paradigm of sustainable development, ecological imperative.

Стаття надійшла до редакції 01.01.2021

The article was received 01.01.2021

УДК 373.3.016.091.39:811.161.2(477.82)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.3>

О. М. ГОНЧАРУК

кандидат педагогічних наук,

викладач словесних дисциплін,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: super_ienagoncharuk@ukr.net,

<http://orcid.org/0000-0001-8777-089X>

Л. М. ШУСТ

кандидат філологічних наук,

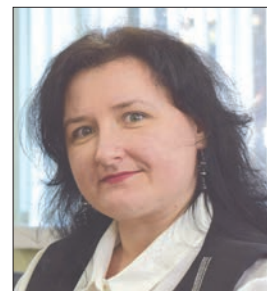
викладач словесних дисциплін,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: lyud_mylka@ukr.net,

<http://orcid.org/0000-0001-6761-5497>

В. В. ДАЦЮК

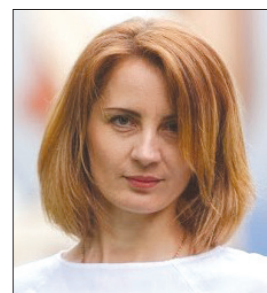
викладач словесних дисциплін,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: datsyk8229@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-3225-2902>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ПРИЙОМ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У статті зацентовано, що важливим елементом в освітньому процесі початкової школи, зокрема другого циклу, є формування та розвиток умінь самостійного навчання, у тому числі самостійної читацької діяльності, що передбачає застосування вчителем ефективних методів, прийомів, технологій та форм навчання. Розглянуто можливості використання технології «перевернуте навчання» у початковій школі, зокрема на уроках української мови та читання, або літературного читання.

Термін «перевернуте навчання» («flipped learning») потрактовано як форму активного навчання, суть якої полягає в засвоєнні нового матеріалу учнями вдома, тобто ознайомлення з навчальним матеріалом до наступного уроку відбувається самостійно, а час аудиторної роботи використовується на осмислення і застосування знань, умінь і навичок, тобто для практичних завдань.

Визначено, що перевагами такої форми роботи є забезпечення виходу кожного учня на свій рівень розвитку через індивідуальний темп роботи, вивільнення навчального часу на уроках для практичної роботи або для з'ясування конкретних незрозумілих питань, активізація пізнавальної діяльності учнів, котрих завжди зацікавлює робота з гаджетами, і, як наслідок, підвищення їхнього інтересу до уроків, можливість оперативно діагностувати навчальні досягнення здобувачів освіти і т. ін.

Запропоновано розпочинати запровадження технології «перевернутого навчання» на уроках літературного читання з казки, яка є найцікавішим твором для учнів початкової ланки. Описано можливі завдання для самостійної роботи під час вивчення казок «Кирило Кожум'яка», «Про сірого ворона та чарівні окуляри», «Легенда про сон-траву».

Запропоновано порівняльну характеристику традиційної й «перевернутої» технологій навчання на уроках літературного читання.

Доведено, що перевагами технології «перевернутого навчання» на уроках літературного читання є формування активності в самостійній читацькій діяльності; удосконалення якостей читання; збагачення соціального

та пізнавального досвіду; розвиток критичного і логічного мислення та літературно-творчих здібностей; формування готовності до якісного оволодіння навчальними дисциплінами в основній та старшій школах, тобто компетенції навчання впродовж життя.

Ключові слова: технологія «перевернутого навчання», самостійна читацька діяльність, уроки літературного читання, казка, якості читання.

1. Постановлення проблеми.

Новий зміст сучасної освіти передбачає формування в здобувачів освіти необхідних для успішної самореалізації в суспільстві компетентностей, спільними для яких є такі вміння: читання з усвідомленням прочитаного, висловлення думки в усній та писемній формах, критичне мислення, логічне обґрунтування позицій, ініціативність, творчість, вміння вирішувати проблеми, здатність до співпраці в команді, вміння керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект тощо [Нова українська школа : 6]. Саме початкова школа закладає фундамент у формуванні основних компетентностей (зокрема компетентність вільного володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною мовою, навчання впродовж життя, культурну компетентність) та вищезазначених наскрізних умінь.

Серед завдань другого циклу початкової освіти є підготувати учня до продовження навчання в основній школі, де важливою формою освітнього процесу є самостійна діяльність учнів, успішність якої, на нашу думку, залежить саме від умінь усвідомленого читання. Отже, важливим елементом в освітньому процесі початкової школи, зокрема другого циклу, є формування та розвиток умінь самостійного навчання, зокрема самостійної читацької діяльності, що передбачає застосування вчителем ефективних методів, прийомів, технологій та форм навчання. Серед таких, на нашу думку, є технологія «перевернутого навчання».

2. Аналіз досліджень

Дослідженням питання технології «перевернутого навчання» займалися Т. Басалгін, В. Биков, О. Воронкін, Л. Дідух, С. Литвинова, М. Хомутенко, І. П'янкоська, Н. Приходькіна, О. М. Слушний та ін. Оскільки ця технологія є відносно новим явищем, то варто зазначити зарубіжних науковців, що працювали над її дослідженням. Це, зокрема, Дж. Бергманн (Bergmann J.), Г. Грін (Green G.), Г. В. Маршалл (Marshall H. W.), А. Самс (Sams A.), Дж. Інфілд (Enfield J.) та ін. (див. [Carhill-Poza; Cheng; Enfield; Flumerfelt; Zou]).

«Перевернуте навчання» («flipped learning») – це форма активного навчання, суть якої полягає в засвоєнні нового матеріалу учнями вдома, тобто ознайомлення з навчальним матеріалом до наступного уроку відбувається самостійно, а час аудиторної роботи використовується на осмислення і застосування знань, умінь і навичок, тобто для практичних завдань [Пилипенко]. Наголос зміщується з колективного навчального простору до індивідуального. Колективний навчальний простір відповідно трансформується в інтерактивне динамічне освітнє середовище, де вчитель координує учнів до творчої діяльності в освітньому процесі [Білоусова : 103]. Таким чином, самостійне опрацювання учнями нового матеріалу допомагає вчителю виділити більшу кількість часу для практики, сприяє розвитку критичного мислення в здобувачів освіти, пізнавальної активності, вміння аналізувати, систематизувати, виділяти головне. Технологія застосування «перевернутого навчання» у початковій школі сьогодні недостатньо досліджена.

Мета статті – розглянути можливості використання «перевернутого навчання» у початковій школі, зокрема на уроках української мови та читання, або літературного читання; довести ефективність застосування «перевернутого навчання» у розвитку самостійної діяльності школярів початкової ланки, у засвоєнні програмового матеріалу здобувачами освіти.

3. Результати та дискусії

На думку О. Савченко, найважливішою передумовою повноцінного оволодіння знаннями, вміннями й навичками є самостійність учнів у навчанні. Результатами самостійної роботи є: розвиток довільної уваги школярів, вироблення здатності міркувати, аналізувати, робити висновки, запобігання формалізму в засвоєнні знань. Відповідно до дидактичної мети, самостійні роботи поділяються на підготовчі, навчальні і перевірні [Савченко : 282]. Застосування технології «перевернутого навчання» в початковій школі, на нашу думку, є ефективним прийомом у формуванні саме навчальної само-

стійної роботи. Навчальні самостійні роботи – це завдання, які пропонуються дітям для самостійного засвоєння нового матеріалу [Савченко : 282]. Успішність самостійного засвоєння нового матеріалу залежить, на нашу думку, насамперед від рівня сформованості навички усвідомленого, виразного, правильного та швидкого читання, від умінь аналізувати, порівнювати, узагальнювати, робити висновки.

Перевагами такої форми роботи є забезпечення виходу кожного учня на свій рівень розвитку через індивідуальний темп роботи, вивільнення навчального часу на уроках для практичної роботи або для з'ясування конкретних незрозумілих питань, активізація пізнавальної діяльності учнів, котрих завжди зацікавлює робота з гаджетами, і, як наслідок, підвищення їхнього інтересу до уроків, можливість оперативно діагностувати навчальні досягнення здобувачів освіти і т. ін. [Слушний : 20]

Формування читацьких умінь і навичок молодших школярів, а відтак і діяльності, розпочинається у 1 класі, продовжується вдосконалення читацької мовленнєвої діяльності у 2 класі. На уроках української мови та читання під керівництвом вчителя школярі працюють із невеликими за обсягом творами. Це дозволяє вчителю методично правильно провести всі основні види роботи над текстом, зокрема, вступну бесіду, словникову роботу, первинне читання, повторне читання, бесіду за змістом прочитаного зі встановленням причинно-наслідкових зв'язків, аналізу поведінки дійових осіб, їх характеристика, визначення основної думки, поділ тексту на структурні частини, складання плану, переказ, творчі види робіт тощо.

Деякі твори у підручниках «Українська мова та читання», «Літературне читання» для 3-4 класів набагато більші за обсягом порівняно з творами, які опрацьовуються в 1 і 2 класах. Тому вчителю часто не вистачає часу для проведення всіх важливих видів роботи над текстом для повноцінного структурно-сміслового і образного аналізу, так як первинне читання забирає чимало часу на уроці. Недостатність часу, передбаченого на проведення уроку, також часто унеможливує провести такі види роботи, як складання плану, переказ, вибіркоче читання, імпровізація, висловлення

власної думки про факти, події у сприйнятому тексті, усне малювання, форми читання на вдосконалення якісних ознак читання тощо, які спрямовані на формування в учнів повноцінної навички читання як універсального інструменту функціональної грамотності, збагачення емоційно-ціннісного, естетичного, соціального та пізнавального досвіду школяра, розвиток його літературно-творчих здібностей. Саме тому, на нашу думку, задля повноцінної реалізації завдань уроків літературного читання, визначених в освітній програмі мовно-літературної галузі [Типова освітня програма], ефективним є застосування технології «перевернутого навчання» як прийому, що розвиває навчальну самостійну читацьку діяльність учнів, та формою навчання, що дозволяє вчителю провести повноцінну роботу над твором з метою розв'язання передбачених програмою завдань. Отже, результатом використання цієї педагогічної технології є сформована система знань, умінь, навичок; навчання всіх учнів незалежно від індивідуальних даних; досягнення запланованих результатів навчання; розвиток системного мислення; економія часу.

Запровадження технології «перевернутого навчання» на уроках літературного читання слід розпочинати саме з казки, яка є найцікавішим твором для учнів початкової ланки. Для самостійної роботи школярів над текстом доречно запропонувати такі завдання (на прикладі матеріалів підручника «Українська мова та читання» М. Вашуленка, Н. Васильківської, С. Дубовик, 3 клас) [Вашуленко : 36]:

1. За допомогою електронного словника з'ясуйте значення слів *підліщуватися, приступітися, навколошки, їм'єння, захлинáтися, князь, дань, поду́жати, поманіти, старші́на, пуд*.

2. Складіть і запишіть речення з цими словами.

3. Прослухайте аудіозапис казки «Кирило Кожум'яка» (наприклад, у режимі доступу [<https://www.youtube.com/watch?v=upQ7rk79Xlk>]).

4. Дайте відповідь на запитання: чому так називається казка?

Таким чином, на уроці перед первинним читанням казки «Кирило Кожум'яка» проведення словникової роботи забере небагато часу

і буде більш продуктивним; школярі вчитимуться самостійно працювати з джерелами для з'ясування значень слів, а також розвиватимуть такий вид мовленнєвої діяльності, як аудіювання. Попереднє прослуховування аудіозапису казки полегшить сприйняття учнями твору під час первинного читання.

Особливість «перевернутого» навчання полягає саме в тому, щоб не перевіряти теоретичні знання, проводячи опитування, а використовувати отриману ними інформацію для розв'язання навчальних завдань. Уроки проходять динамічно: оскільки всі учні вже знають матеріал та намагаються максимально використати свої знання, вони почуваються впевнено та виявляють ініціативу.

Наступним етапом запровадження технології «перевернутого навчання» є самостійне первинне читання школярами твору, наприклад, літературної казки «Про сірого ворона та чарівні окуляри» [Вашуленко : 44]. Завдання можуть мати такий зміст:

1. Прочитайте літературну казку.
2. Назвіть головних героїв твору.
3. Дайте відповідь на запитання: про що йшлося в розповіді, яку розказав тато синові?
4. Які елементи фантастики ви побачили у казці?
5. Випишіть з казки невідомі за значенням слова та з'ясуйте їх значення.

Такий вид самостійної роботи, на нашу думку, сприятиме удосконаленню якостей читання школярів, зокрема правильності, усвідомленості та швидкості, формуватиме вміння критичного та системного мислення під час обговорення змісту казки, ініціативність у визначенні повчальності змісту прочитаного, здатність логічно обґрунтовувати позицію.

За традиційної технології навчання звичним домашнім завданням для уроків літературного читання є повторне читання тексту або підготовка його переказу. Учні часто ігнорують такі завдання, оскільки запам'ятали прочитане й опрацьоване на уроці. Якщо використати технологію «перевернутого навчання», то у вчителя буде достатньо часу на уроці для проведення читання в особах, театралізації уривку з казки або виконання учнями інших творчих завдань, а вдома здобувачі освіти читатимуть наступний текст або можуть виконати ілюстра-

цію чи придумати інший варіант продовження казки, якщо на її вивчення заплановано більше одного уроку.

Ключовим етапом запровадження технології «перевернутого навчання» є самостійна робота учнів за такими завданнями (на прикладі твору «Легенда про сон-траву») [Вашуленко : 92]:

1. Прочитай легенду про сон-траву.
2. Склади словник невідомих за значенням слів.
3. З'ясуй значення невідомих слів.
4. Підготуй переказ легенди.

Щоб перевірити якість усвідомлення змісту прочитаного, учитель може запропонувати відповідні тести на визначення головних героїв, їх характеристики, причинно-наслідкових зв'язків, головної думки тощо. Попередня самостійна робота школярів дозволить вчителю на уроці вивчення нового твору застосувати усі рекомендовані методикою літературного читання види робіт над текстом, а також організувати групову роботу, яка допоможе школярам ознайомитися із цієї рослиною шляхом інтегрованого підходу, усебічного вивчення властивостей рослини. Наприклад, 1 група опрацьовує підготовлену вчителем інформацію про сон-траву як ботанічну рослину, її охоронний статус; 2 група – відомості про сон-траву як лікарську рослину; 3 група – як оберіг тощо. Після опрацювання усіх відомостей кожна група репрезентує власні дослідження.

Також продуктом «перевернутого навчання» самостійної читацької діяльності може бути учнівська презентація (наприклад, інтелект-карта, складена на основі сюжету твору), проєкт (наприклад, лепбук про сон-траву), відеоблог (наприклад, на тему «Я дослідив значення слів») тощо.

Узагальнимо й порівняємо особливості традиційної та «перевернутої» технології навчання на уроках літературного читання за допомогою таблиці (при створенні таблиці опиралися на джерела [Білоусова; Приходькіна]).

Висновки

Застосування «перевернутого навчання» у початковій школі на уроках літературного читання, зокрема в 3-4 класах, на нашу думку, сприяє: появі інтересу до продуктів літературного мистецтва шляхом самостійного ознайомлення учнів з дитячою літературою різ-

Таблиця 1

Традиційна й «перевернута» технології навчання на уроках літературного читання

	Традиційне навчання	«Перевернуте навчання»
Учень	Пасивний, не має змоги проявити ініціативу, працює за схемою «послухав/прочитав – запам’ятав – озвучив»; споживач.	Відповідальний за власне навчання, залучений до обговорення, взаємодіє з іншими учасниками освітнього процесу.
Учитель	Передає знання, стежить за дисципліною, здійснює контроль знань; керує процесом.	Моделює проблемні ситуації, коригує здобуті учнями знання, формує у здобувачів освіти відповідальність за навчання; фасилітатор.
Застосування ІКТ	Можливе використання доступних у навчальному кабінеті вебінструментів	Використання зручних для учнів гаджетів, зміна методів та форм роботи засобами ІКТ.
Методи роботи	Переважно пасивні; від учителя до учня.	Активні й інтерактивні; особистісно орієнтований підхід.
Структура уроку	Ознайомлення з новим матеріалом на уроці, відсутність можливості активного обговорення через обмеженість часу.	Опрацювання основної інформації вдома, на уроці – обговорення проблемних питань, виконання творчих завдань.
Результат	Знання тексту, розвиток якостей читання.	Знання тексту, розвиток якостей читання, формування критичного мислення й медіаграмотності, розвиток творчих здібностей.

ної тематики і жанрів, а відтак, формуванню активності в самостійній читацькій діяльності; удосконаленню якостей читання; збагаченню соціального та пізнавального досвіду; розвитку критичного і логічного мислення та літературно-творчих здібностей; формуванню готовності до якісного оволодіння навчальних дисциплін в основній та старшій школах, а саме компетенції навчання впродовж життя. Завдяки такій моделі здобувачі освіти усвідомлюють відповідальність за навчання. Вчитель стає консультантом і має ширші можливості для індивідуального підходу, краще розуміє прогалини в знаннях та вміннях кожного учня,

відтак ефективніше їх коригує, застосовуючи різні види робіт над текстом. Водночас учитель стикається з рядом труднощів і викликів, зокрема необхідністю володіння ІКТ на високому рівні, більшою затратою часу на записи відеороликів чи іншу форму роботи онлайн, передбаченням можливих труднощів для учнів під час самостійної роботи (наприклад, правильне акцентування слів або розстановка логічних наголосів у тексті), відсутністю контролю за рівнем самостійності під час виконання завдань. Роботу над мінімізацією вказаних недоліків плануємо поглибити в наступних дослідженнях із теми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоусова, Н.В., Гордієнко, Т.В. Застосування технології перевернутого навчання в роботі загальноосвітнього навчального закладу. *Молодий вчений*. № 5.2 (69.2). 2019. С. 102–106.
2. Вашуленко, О.В. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.
3. Бібік, Н.М. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
4. Пилипенко О.О. Перевернуте навчання як одна з ключових тенденцій освітніх технологій сучасності. URL: <https://vseosvita.ua/library/perevernute-navcanna-ak-odna-z-klyucovih-tendencij-osvitnih-tehnologij-sucasnosti-46162.html> (дата звернення: 19.03.2021).
5. Приходькіна Н. Використання технології «переверненого навчання» у професійній діяльності викладачів вищої школи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 30. С. 141–144.
6. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
7. Слушний О.М. Технологія «перевернутого» навчання як інноваційний засіб підвищення якості освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. 2016. Вип. 48. С. 19–23.
8. Савченко О.Я. Типова освітня програма 3-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4klas/2020/> (дата звернення: 18.03.2021).
9. Шевчук Л.М. Самостійна робота над текстом у навчальних посібниках для 3 класу. URL: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/84f/84fefb3f0edf47d3808e1c513cbd3f3a.pdf> (дата звернення: 22.03.2021).

10. Carhill-Poza, A. (2019). Defining flipped learning for English learners in an urban secondary school. *Bilingual Research Journal*. 42:1. 90–104. URL: https://www.researchgate.net/publication/330911766_Defining_flipped_learning_for_English_learners_in_an_urban_secondary_school (Last accessed: 14.03.2021).
11. Cheng, Sh.-Ch., Hwang, G.-J., Lai, Ch.-L. (2020). Critical research advancements of flipped learning: a review of the top 100 highly cited papers. *Interactive Learning Environments* 0:0. 1–17. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10494820.2020.1765395> (Last accessed: 16.03.2021).
12. Enfield, J. (2013). Looking at the impact of the flipped classroom model of instruction on undergraduate multimedia students at CSUN. *Techtrends*. 57(6). 14–27. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11528-013-0698-1> (Last accessed: 14.03.2021).
13. Flumerfelt, S., Green, G. (2013). Using lean in the flipped classroom for at risk students. *Educational Technology & Society*. 16(1). 356–366. URL: <https://www.jstor.org/stable/jeductechsoci.16.1.356?seq=1> (Last accessed: 14.03.2021).
14. Zou, D., Luo, S., Xie, H., Hwang, G.-J. (2020). A systematic review of research on flipped language classrooms: theoretical foundations, learning activities, tools, research topics and findings. *Computer Assisted Language Learning*. 0:0. 1–27. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09588221.2020.1839502> (Last accessed: 16.03.2021).

REFERENCES

1. Bilousova, N.V., Hordiienko, T.V. (2019). Zastosuvannya tekhnologii perevernutoho navchannia v roboti zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [Application of inverted learning technology in the work of a secondary school]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*. 5.2 (69.2). 102–106 [in Ukrainian].
2. Vashulenko, O.V. (2020). *Ukrainska mova ta chytannia: pidruchnyk dlia 3 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity (u 2 chastynakh) [Ukrainian language and reading: a textbook for the 3rd grade of general secondary education]*. Ch. 2. Kyiv : Vydavnychiy dim «Osvita», 160 p. [in Ukrainian].
3. Bibik, N.M. (2018). *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia [New Ukrainian school: a guide for teachers]*. Kyiv : Litera LTD., 160 p. [in Ukrainian].
4. Pylypenko, O.O. Perevernite navchannia yak odna z kluchovykh tendentsii osvity tekhnologii suchasnosti [Inverted learning as one of the key trends in modern educational technologies]. *vseosvita.ua* URL: <https://vseosvita.ua/library/perevernite-navcanna-ak-odna-z-klucovih-tendencij-osvitnih-tehnologij-sucasnosti-46162.html> (Last accessed: 19.03.2021) [in Ukrainian].
5. Prykhodkina, N. (2014). Vykorystannia tekhnologii “perevernenoho navchannia” u profesiinii diialnosti vykladachiv vyshchoi shkoly [The use of “inverted learning” technology in the professional activities of high school teachers]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pedagogika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Pedagogy. Social work*, 30, 141–144 [in Ukrainian].
6. Savchenko, O.Ya. (2012). *Dydaktyka pochatkovoї osvity [Didactics of primary education]*. Kyiv: Hramota, 504 p. [in Ukrainian].
7. Slushnyi, O.M. (2016). Tekhnologii «perevernutoho» navchannia yak innovatsiinyi zasib pidvyshchennia yakosti osvity [Technology of “inverted” learning as an innovative means of improving the quality of education]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: pedahohika i psykholohiia – Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky. Series: pedagogy and psychology*, 48, 19–23 [in Ukrainian].
8. Savchenko, O.Ya. Typova osvithna prohrama 3-4 klas [Typical educational program 3-4 class]. *mon.gov.ua* Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-14klas/2020/11/20/Savchenko.pdf> (Last accessed: 18.03.2021) [in Ukrainian].
9. Shevchuk, L.M. Samostiina robota nad tekstom u navchalnykh posibnykakh dlia 3 klasu [Independent work on the text in textbooks for 3rd grade]. *ipvid.org.ua* Retrieved from <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/84f/84fefb3f0edf47d3808e1c513cbd3f3a.pdf> (Last accessed: 22.03.2021) [in Ukrainian].
10. Carhill-Poza, A. (2019). Defining flipped learning for English learners in an urban secondary school. *Bilingual Research Journal*. 42:1. 90–104. www.researchgate.net Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/330911766_Defining_flipped_learning_for_English_learners_in_an_urban_secondary_school (Last accessed: 14.03.2021).
11. Cheng, Sh.-Ch., Hwang, G.-J., Lai, Ch.-L. (2020). Critical research advancements of flipped learning: a review of the top 100 highly cited papers. *Interactive Learning Environments* 0:0. 1–17. www.tandfonline.com Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10494820.2020.1765395> (Last accessed: 16.03.2021).
12. Enfield, J. (2013). Looking at the impact of the flipped classroom model of instruction on undergraduate multimedia students at CSUN. *Techtrends*. 57(6). 14–27. link.springer.com Retrieved from <https://link.springer.com/article/10.1007/s11528-013-0698-1> (Last accessed: 14.03.2021).
13. Flumerfelt, S., Green, G. (2013). Using lean in the flipped classroom for at risk students. *Educational Technology & Society*. 16(1). 356–366. www.jstor.org Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/jeductechsoci.16.1.356?seq=1> (Last accessed: 14.03.2021).

14. Zou, D., Luo, S., Xie, H., Hwang, G.-J. (2020). A systematic review of research on flipped language classrooms: theoretical foundations, learning activities, tools, research topics and findings. *Computer Assisted Language Learning*. 0:0. 1–27. www.tandfonline.com Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09588221.2020.1839502> (Last accessed: 16.03.2021).

O. M. HONCHARUK

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Teacher of Verbal Disciplines,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: super_lenagoncharuk@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0001-8777-089X>*

L. M. SHUST

*Candidate of Philological Sciences,
Teacher of Verbal Disciplines,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: lyud_mylka@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0001-6761-5497>*

V. V. DATSIUK

*Teacher of Verbal Disciplines,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: datsyk8229@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-3225-2902>*

**PECULIARITIES OF THE IMPLEMENTATION OF THE “FLIPPED LEARNING”
TECHNOLOGY IN PRIMARY SCHOOL AS A METHOD OF FORMING SELF-READING
ACTIVITY OF THE EDUCATION APPLICANTS**

This article emphasizes that the important element in the primary school educational process, in particular during the second cycle, is the formation and development of self-learning skills, including self-reading activity, which includes the implementation of the effective methods, techniques, technologies and forms of learning by a teacher.

It is analyzed the possibilities of the implementing the "flipped learning" technology in primary school, in particular at the lessons of Ukrainian Language and Reading, or Literary Reading lessons.

The notion "flipped learning" is interpreted as a form of active learning, the essence of which is to learn new material by students at home, i.e., the acquaintance with the learning material before the next lesson is going independently, and the classroom time is devoted to comprehend and apply knowledge, skills and abilities, in other words for practical tasks.

It is determined that the advantages of this form of work are to ensure that each student reaches his level of development through their own pace of work, giving more study time for practical work or to clarify specific misunderstandable issues, to activate cognitive activity of the students who are always interested in working with gadgets, and, as a consequence, it increases their interest to the lessons, the ability to quickly diagnose the educational achievements of the education applicants, etc.

It is proposed to start the implementation of the "flipped learning" technology at the lessons of literary reading from a fairy tale, which is the most interesting work for primary school students. The possible tasks for self-work during the study of fairy tales "Cyrilo Kozhumiaka", "About a gray crow and magic glasses", "Legend about a pasqueflower" are described here.

It is offered the comparative analysis of traditional learning and "flipped learning" technologies at Reading lessons.

It is proved that the advantages of the flipped learning technology at Reading lessons are the formation of self-reading activity; the improving reading skills; enrichment of social and cognitive experience; the development of critical and logical thinking and literature-creative abilities; the formation of readiness for high-quality mastering of academic disciplines in primary and secondary schools, i.e. the competences of lifelong learning.

Key words: "flipped learning" technology, self-reading activity, lessons of literary reading, fairy tale, qualities of reading.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2021

The article was received 18.02.2021

УДК 378.04:338.48

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.4>

О. Л. ДИШКО

*кандидат педагогічних наук, доцент,
викладач кафедри фізичної культури,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: odyshko@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0002-1310-6950>*

В. В. КОВАЛЬЧУК

*викладач вищої категорії циклової комісії теорії і методики
фізичного виховання,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: vkovalchuk@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0003-4308-0496>*

М. М. ПАЛЮХ

*спеціаліст I категорії циклової комісії теорії і методики
фізичного виховання,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: mpalyukh@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0003-3063-6678>*

А. Г. ЧИЖ

*викладач вищої категорії
циклової комісії теорії і методики фізичного виховання,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: achyzh@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0001-5678-5490>*

ТУРИСТИЧНИЙ ВОДНИЙ ПОХІД У СИСТЕМІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

У статті ставиться проблема практичної підготовки бакалаврів з фізичної культури і спорту в межах вивчення курсу навчальної дисципліни «Методика туристсько-краєзнавчої роботи НУШ». Основна увага приділена організації водного походу як складової водного туризму. Наголошується на взаємозв'язку освіти, ринкової кон'юнктури та сучасних трендів, а також актуальності туризму як виду дозвілля, спорту, бізнесу та стилю життя. Докладно аналізуються різні аспекти досліджень вітчизняними науковцями формування в майбутніх вчителів фізичної культури фахових компетентностей з туризму, а також їхні рекомендації щодо необхідних змін у навчальних програмах, їхні погляди на місце туризму в навчально-виховній роботі. Окрема увага приділена аналізу значення дисципліни «Методика туристсько-краєзнавчої роботи в НУШ», насамперед – практичних занять. Акцентується увага на практичній підготовці студентів до проведення туристичних, зокрема водних походів, розвитку відповідних загальних і спеціальних знань, умінь та навичок. Звертається увага на конкретні компетентності, які формуються у процесі практичних занять, присвячених підготовці до водних походів. Наведені результати анкетування студентів щодо їхнього ставлення до участі в туристичних походах, необхідності аудиторної підготовки

(спеціальних дисциплін) до проведення походів, мотивів, які спонукають займатися водним туризмом та необхідності особистої підготовки до проведення водних походів. Описуються особливості спортивного характеру, необхідні для підготовки бакалаврів з фізичної культури і спорту до водних походів. Оскільки водний туризм – це сезонний вид спорту, підкреслюється необхідність фізичної підготовки в міжсезонний період. Описується та аналізується водний похід III ступеня складності, здійснений викладачами та студентами спеціальності фізична культура і спорт за сприяння Волинського обласного центру національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Волинської обласної ради. У підсумку наголошується на необхідності системного характеру проведення походів, аби майбутні вчителі могли отримати кваліфікацію «учасник походу».

Ключові слова: Підготовка бакалаврів з фізичної культури і спорту, методика туристсько-краєзнавчої роботи, нова українська школа, туризм, водний туризм, водний похід, ступеневий похід.

Вступ

Сьогодні реформування і модернізація вищої школи зумовлена необхідністю реалізації в теорії та практиці фізичної культури і спорту нових концептуальних ідей та підходів. Головним завданням сучасних закладів вищої освіти є підготовка конкурентоспроможних фахівців з фізкультури, які мають ефективно розкривати свій творчий і професійний потенціал в умовах мінливої ринкової кон'юнктури. Постійні зміни в останній визначають високу залежність роботи спеціалістів від моди на ті чи інші послуги з фізичної культури і спорту, зумовлені новітніми трендами сучасного стилю життя.

Новітнє навчально-робоче середовище студентів та викладачів має відображати трансформації у процесі підготовки здобувачів вищої освіти з фізичної культури і спорту, спрямовуючи їх на творчий, професійний розвиток і саморозвиток. Як показують дослідження М. Данилевич [Данилевич], ставлення до фізичної культури у країнах колишнього соціалістичного простору нині таке, яке було в розвинутих країнах Європи близько 50 років тому. У країнах Заходу майже 2/3 населення займається масовим спортом, тоді як у країнах Східної Європи – від 8 до 12 %. Основним фактором формування менталітету населення у потрібному напрямку, стверджують Ю. Войнар, Д. Новарецький та І. Глазирін, є авторитет фахівців – випускників спеціальних закладів вищої освіти. Отже, вирішення проблеми позитивного ставлення до систематичної рухової активності пов'язане з підвищенням ефективності вищої фізкультурної освіти. Реформування системи підготовки висококваліфікованих кадрів відповідно до вимог XXI століття – актуальне завдання українського суспільства [Войнар; Новарецький; Глазирін : 31].

1. Постановлення проблеми

Традиційні форми фізичного виховання не завжди спонукають студентів до активного

заняття фізичними вправами. Як показує практика, високоефективним засобом у боротьбі зі зростаючою гіподинамією сучасної людини є туризм як вид дозвілля, спорт, стиль життя, а також бізнес. З огляду на це підготовка здобувачів вищої освіти до організації та проведення туристських заходів є важливим, хоча й трудомістким і відповідальним завданням. Одним із найскладніших видів туризму є водний, де підготовка до водних подорожей має свої характерні особливості.

2. Аналіз попередніх досліджень

Підґрунтям вивчення проблеми професійної підготовки фахівців з фізичної культури і спорту стали наукові праці Є. Приступи, С. Криштанович, М. Данилевич, І. Лапичака, М. Криштановича, П. Сікорського, З. Подоляк [Prystupa], Л. Денисової, О. Шинкарук, В. Усіченка [Denysova], Є. Захаріна, І. Грибовської, О. Романчук, В. Гуцуляк [Danylevych], В. Hatipoglu, B. Ertuna, V. Sasidharan [Hatipoglu], K. Thal, S. Smith, B George [Thal], та ін.

Як випливає з аналізу джерел, підготовка майбутніх вчителів фізичної культури зі спортивно-туристської діяльності становить значний інтерес для науковців. Так, дослідженнями формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму займався А. Конох [Конох]; формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації позакласної роботи з туризму – Л. Чалій [Чалій]; І. Скрипченко аналізував змістове наповнення програм закладів вищої освіти, які готують майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту для роботи у сфері дитячо-юнацького туризму [Скрипченко]; теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності досліджував М. Данилевич [Данилевич]. Однак, місце водного туризму в контексті

підготовки фахівців зі спортивно-туристської діяльності науковці не дослідили повною мірою.

Мета дослідження – обґрунтувати значення водного походу в системі практичної професійної підготовки фахівців з фізичної культури і спорту.

3. Результати та дискусії

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури і спорту у закладах вищої освіти орієнтована на шкільний програмний матеріал. Зважаючи на це, здобувачі вищої фізкультурної освіти у процесі навчання мають підготуватися до викладання варіативного модулю «Туризм».

У свою чергу, на думку В. Мудрян, важливими елементами змісту підготовки майбутнього викладача фізичного виховання є підготовка студентів до організації та проведення масових форм фізичного виховання, серед яких – туристські походи, зльоти, спортивні свята і вечори, козацькі забави, дні здоров'я з виходом у природні умови тощо [Мудрян].

Втім, заклади вищої освіти України тільки розпочали перебудовувати освітні програми відповідно до європейських стандартів. У підготовці бакалавра з фізичного виховання увага переважно спрямовується на поглиблення загальної освіти, формування фундаментальних і професійно орієнтованих знань і вмінь, необхідних для вирішення типових професійних завдань, при цьому, на погляд І. Скрипченко, недостатньо дисциплін туристської спрямованості внесено до варіативної частини програми. У зв'язку з цим необхідно продовжувати роботу стосовно розроблення та включення до навчальних програм дисциплін туристської спрямованості (зокрема до циклу професійно-орієнтованих дисциплін), основними темами яких мають стати: сучасний стан та перспективи розвитку туризму в Україні та за кордоном; організаційні, програмно-нормативні, психолого-педагогічні і науково-методичні основи розвитку спортивно-оздоровчого туризму; географія і краєзнавство туризму; техніка і тактика спортивно-оздоровчого туризму; організація туристських змагань та зльотів; інноваційні підходи до викладання туризму, рекреація та підвищення рухової активності засобами туризму тощо [Скрипченко].

Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності аналізується

науковцями як цілеспрямований процес у контексті навчально-методичної, наукової та інноваційної діяльності в закладах вищої освіти, який забезпечує здобуття студентами кваліфікації, необхідної для ефективної організації рухової активності людей задля задоволення їхніх потреб в активному відпочинку, оздоровленні, відновленні фізичних, психічних і духовних сил протягом вільного та спеціально відведеного часу [Данилевич].

На думку А. Коноха, підготовка спеціалістів зі спортивно-оздоровчого туризму має ґрунтуватися на комплексі фундаментальних знань: по-перше, – із загальної, вікової та соціальної психології та педагогіки; по-друге, – щодо особливостей і методів навчання, корекційної та реабілітаційної роботи в різних соціумах; по-третє, – спеціальних професійних знань та вмінь щодо організації процесу навчання, спілкування з дітьми, виявлення труднощів в особистісних та міжособистісних взаєминах, вирішення конфліктів, організації та проведення масових і колективних дитячих заходів різної спрямованості тощо. Принагідно зауважимо, що, тривалий час працюючи над потребами сучасної практики, вчений дійшов висновку, що три основні якості, які гарантують ефективність підготовки майбутніх фахівців фізичної культури з туризму, – це знання, вміння та навички зі вказаної діяльності, організаторські та комунікативні здібності педагога [Конох].

Вчені К. Мулик та М. Носко справедливо вважають туризм одним із найдієвіших елементів позааудиторної роботи. Вони навіть наголошують на необхідності розроблення програми підготовки майбутнього викладача фізичного виховання власне до туристсько-краєзнавчої діяльності, яка б поєднувала виховний компонент та підготовку до походів [Мулик; Носко].

У процесі підготовки та проведення туристських заходів, як відомо, формуються знання, вміння та навички самостійної творчої та дослідницької роботи, які в подальшому трансформуються в потребу самоосвіти. Під час подорожей учасники також набувають важливих життєвих навичок самообслуговування та дотримання гігієни, причому у складних незвичних умовах [Смирнов].

Зауважимо, що змістове наповнення підготовки здобувачів фізкультурної освіти до

туристичної діяльності у школі розпочинається на першому курсі у процесі викладання відповідних навчальних дисциплін, серед яких важливе місце посідає «Методика туристсько-краєзнавчої роботи в НУШ». Навчальна дисципліна має на меті сформувати компетентності, необхідні для туристсько-краєзнавчої роботи в закладах загальної середньої освіти.

Загалом практичні заняття з цієї дисципліни спрямовані на формування у студентів знань про зміст і особливості туризму та його видів, про організацію самодіяльних подорожей, принципи розроблення, підготовки та проведення туристсько-спортивної подорожі, особливості проходження складних ділянок туристських маршрутів залежно від виду туризму, природних та штучних перешкод, а також вимоги до безпеки туристичної діяльності. При цьому окрема увага приділяється вивченню цих аспектів у водному туризмі.

В умовах сьогодення важливою є практична підготовка – власне проведення туристських походів, зокрема водних, за участі здобувачів вищої освіти для закріплення теоретичних знань. Це сприяє формуванню важливого туристичного досвіду, навичок залучення молоді до активного способу життя (особливо в часи (пост)пандемії та тотальної залежності від комп'ютерів і смартфонів), вмінь і навичок виживання в екстремальних ситуаціях, а також гармонійному фізичному розвитку особистості та психологічній взаємодії у групі. Це особливо актуально для таких складних подорожей і змагань, як водні.

Нагадаємо, що практичні заняття з туристської тематики мають на меті розвинути систему важливих спеціальних організаційних навичок. Зокрема щодо розроблення та керування спортивно-туристичними маршрутами, використання картографічних творів та карт для орієнтування, розроблення меню для харчування в туристських походах, використання різноманітних видів туристських вузлів, організації подолання перешкод за допомогою туристського спорядження, облаштування бівуаку, правильного поведіння у критичних ситуаціях та вміння підтримувати сприятливий психологічний клімат у туристській групі. У цьому плані складні водні походи є особливо цінним досвідом.

Як свідчить практика, дієвими методичними засобами навчання студентів, які покликані формувати практичний досвід з питань організації та проведення туристських заходів у стаціонарних та польових умовах є ігри (напр., ділова гра «Туристський захід у позакласній роботі», ситуаційна гра «Мікрофон» з моделюванням підготовки масового заходу з туризму), професійні тренінги («Я – керівник туристського походу»), «круглий стіл» (напр., для підбиття підсумків проведеного заходу; є обов'язковим після будь-якого походу), «мозковий штурм» як засіб вирішення проблемної ситуації (напр., «Неправильний розрахунок продуктів харчування, шляхи виходу з ситуації»), захист власних проєктів для перевірки технічної підготовленості (планування смуги перешкод, розробка та організація туристського заходу) [Чалій : 157]. Усі ці складові методики доцільно застосовувати у процесі вивчення специфіки водного туризму, зокрема водних походів. Наприклад, на практичному занятті майбутнім фахівцям фізичної культури і спорту пропонується розробити водний похід. Студенти об'єднуються у дві проєктні групи, їхня робота проводиться у два етапи. Перший – групи розробляють водні туристичні маршрути територією Волинської області із залученням найбільшої кількості водойм. Другий – кожна з груп представляє свій проєкт походу. Виграє та група, яка розробить найкращий маршрут з дотриманням усіх вимог до організації та проведення водних походів. Переможець визначається в результаті колективного обговорення. Розроблені студентами маршрути беруться до уваги в плануванні майбутніх туристичних походів.

Основні завдання практичних занять полягають у формуванні таких компетентностей: навчально-пізнавальних (уміння підготувати необхідну інформацію з теми, вивчати пам'ятки історії та культури, спостерігати за навколишнім середовищем), практичних (складати рюкзак, уміння орієнтуватися на місцевості, в'язати туристські вузли, встановлювати намети, розпалювати вогнища, готувати страви у похідних умовах, долати природні перешкоди, дотримуватися основних правил техніки безпеки в туристських подорожах), творчих (набуття досвіду щодо складання опису маршруту походу), соціальних (здатність до взаємодопомоги,

культура спілкування, ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих, формування позитивних особистісних якостей). Усі ці компетентності яскраво проявляються у водних походах.

Щороку для майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту проводяться практичні заняття у формі походів вихідного дня (Волинська та Рівненська області) та багатоденних походів (Українські Карпати). Підготовка до походу розпочинається з обробки інформації щодо формування туристської групи, списків учасників походу, документації, харчування, маршруту, проведених раніше походів, звітів про туристські походи. Наступний етап – це проведення розрахунків калорійності, складу та вартості продуктів для походу, розподіл продуктів між учасниками походу, а також розраховуються витрати на проїзд, формуються списки необхідного особистого та групового спорядження та розподіляються обов'язки між учасниками групи. Ця діяльність на обох етапах може бути завданням із самостійної роботи студентів. Перед початком походу проводиться інструктаж з техніки безпеки. При цьому на кожному етапі береться до уваги специфіка водного походу. Організація, підготовка, проведення і підбиття підсумків туристського походу, зокрема водного, – це комплекс паралельних і послідовних заходів, що забезпечують досягнення поставленої мети.

Водночас, з метою визначення доречності включення у програму підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту вивчення турпоходів, нами було проведено анкетування студентів щодо їх ставлення до участі в туристичних походах. В опитуванні брало участь 78 студентів спеціальності «Фізична культура і спорт» КЗВО «Луцький педагогічний коледж» ВОР. Дослідження виявило такі пріоритети студентських смаків щодо видів туризму: водному туризму надають перевагу 26,92% опитаних студентів, пішохідному – 23,05%, велосипедному – 21,8%, гірському – 16,68% та спелеотуризму – 11,55%. Як видно, водний туризм є найбільш популярним.

Результати анкетування студентів також засвідчили, що 91,03% вважають за необхідне здійснювати підготовку фахівців до занять з водного туризму у ЗВО, а 5,12% не змогли визначитися. Водночас 3,85% респондентів вважають, що така підготовка їм не потрібна

і отримати її можна за потреби під час навчання на відповідних курсах.

Відповіді опитаних студентів щодо основних мотивів занять водним туризмом розподілилися таким чином: зміцнення здоров'я – 16,7%, інтерес до туризму – 19,23%, виявлення своїх можливостей – 10,25%, отримання задоволення – 26,92%, спілкування з одногрупниками – 17,94%, професійний розвиток (введення модулю «Туризм» у програму спеціальності «Фізичне виховання») – 8,96%.

На запитання «Чи необхідна вам особиста підготовка до проведення водних походів?» позитивно відповіли 88,46% здобувачів вищої освіти, «ні» – 5,12%, а 6,42% не змогли відповісти, оскільки не розуміють необхідності цих знань у подальшій професійній діяльності.

Результати анкетування дають підстави стверджувати, що майбутні фахівці з фізичної культури і спорту мають високий рівень зацікавленості водним туризмом. На нашу думку, причиною цього є насамперед природні умови Волинської області, багатство річок та озер якої – цінна практична база для розвитку водного туризму, що неабияк сприяє набуттю відповідних практичних навичок у польових умовах.

Водний туризм є різновидом активного туризму, до якого зараховують масові тривалі водні подорожі на туристичних суднах (гребних розбірних байдарках, катамаранах, плотах) з метою відпочинку, пізнання природних, етнографічних, культурних особливостей прилеглих територій. Згідно спортивної класифікації, водні маршрути класифікуються категоріями складності від 1 (найлегшої) до 6. Спортивний водний туризм передбачає обов'язкову реєстрацію і класифікацію маршруту, оформлення дозвільних і звітних документів у маршрутнокваліфікаційних комісіях і в контрольно-рятувальних службах, участь у змаганнях на кращий маршрут, присудження розрядів, звань і т.д.

Водний туризм є різновидом активного туризму, до якого зараховують масові тривалі водні подорожі на туристичних суднах (гребних розбірних байдарках, катамаранах, плотах) з метою відпочинку, пізнання природних, етнографічних, культурних особливостей прилеглих територій. Згідно спортивної класифікації, водні маршрути класифікуються категоріями складності від 1 (найлегшої) до

(гребних розбірних байдарках, катамаранах, плотах) з метою відпочинку, пізнання природних, етнографічних, культурних особливостей прилеглих територій. Згідно спортивної класифікації, водні маршрути класифікуються категоріями складності від 1 (найлегшої) до 6. Спортивний водний туризм передбачає обов'язкову реєстрацію і класифікацію маршруту, оформлення дозвільних і звітних документів у маршрутно-кваліфікаційних комісіях і в контрольно-рятувальних службах, участь у змаганнях на кращий маршрут, присудження розрядів, звань і т.д.

Водний туризм є різновидом активного туризму, до якого зараховують масові тривалі водні подорожі на туристичних суднах (гребних розбірних байдарках, катамаранах, плотах) з метою відпочинку, пізнання природних, етнографічних, культурних особливостей прилеглих територій. Згідно спортивної класифікації, водні маршрути класифікуються категоріями складності від 1 (найлегшої) до 6. Спортивний водний туризм передбачає обов'язкову реєстрацію і класифікацію маршруту, оформлення дозвільних і звітних документів у маршрутно-кваліфікаційних комісіях і в контрольно-рятувальних службах, участь у змаганнях на кращий маршрут, присудження розрядів, звань і т.д.

Водний туризм є різновидом активного туризму, до якого зараховують масові тривалі водні подорожі на туристичних суднах (гребних розбірних байдарках, катамаранах, плотах) з метою відпочинку, пізнання природних, етнографічних, культурних особливостей прилеглих територій. Згідно спортивної класифікації, водні маршрути класифікуються категоріями складності від 1 (найлегшої) до 6. Спортивний водний туризм передбачає обов'язкову реєстрацію і класифікацію маршруту, оформлення дозвільних і звітних документів у маршрутно-кваліфікаційних комісіях і в контрольно-рятувальних службах, участь у змаганнях на кращий маршрут, присудження розрядів, звань і т.д. [Бордун ; Гамкало].

Зростання популярності водного туризму спонукає до пошуку нових раціональних і більш ефективних тренувальних засобів, які можна використовувати під час підготовки туристів-водників. Характер і спрямованість спортивної підготовки бакалаврів з фізичної культури має

свою специфіку – вони безпосередньо пов'язані зі змагальною діяльністю, що сприяє залученню студентів до участі в походах різної категорії складності. Причому на відміну від традиційного спортивного веслування, де необхідно подолати змагальну дистанцію у прямому напрямку, зберігаючи рухові параметри, у водно-туристському поході на різних плавзасобах потрібно постійно змінювати та контролювати траєкторію руху човна (катамарану, байдарки), положення тулуба, рук і ніг, долаючи водні перешкоди, використовуючи воду для ефективного проходження тренувальних і змагальних дистанцій. Це вимагає від туриста особливих координаційних, силових та швидко-силових здібностей (динамічної рівноваги, здатності до перелаштування тощо), а також гнучкості та витривалості, особливо при сплаві бурхливою річкою [Нічік; Корнієнко].

Отже, водний туризм є одним із найскладніших видів туризму і підготовка до водних подорожей має низку характерних особливостей. Навіть у найпростішому поході турист-водник повинен володіти багатьма знаннями, вміннями і навичками, зокрема з питань безпеки: вміти добре плавати, збирати і ремонтувати туристичне судно, правильно пакувати, розміщувати і захищати від вітру продовольство і спорядження, правильно сідати на туристичне судно і сходити з нього, веслувати й управляти плавзасобом, підходити та причалювати до берега і відходити від берега. Подібних умінь можна набути лише під час походу.

Велика увага приділяється викладачами розвитку тих фізичних якостей і навичок, які мають важливе значення для успішної спеціалізації в обраному виді туризму. Доцільно запланувати тренувальний процес відповідно до етапу підготовки, календаря походів (чи змагань), сезонності та умов підготовки. Беручи до уваги те, що водний туризм – це сезонний вид спорту, постає проблема загальної та спеціальної фізичної підготовки в міжсезонному – підготовчому – періоді (осінній, зимовий та весняний періоди), оскільки погодні умови не дозволяють тренуватися у природних умовах.

Завдяки великій кількості річок у Волинській області можна широко розвивати водний туризм, поєднуючи функції активного відпочинку, фізичної культури і спорту, а також пізнавальні,

оздоровчі, естетичні елементи тощо. З огляду на це нагальною є потреба більш повно та ефективно використовувати наявні ресурси, орієнтуючись на підготовку фахівця з вищої фізкультурної освіти, який у подальшому зможе вигідно представити себе та витримати суперництво з іншими претендентами на робочі місця. Майбутні вчителі фізичної культури і спорту зазвичай застосовують набуті компетентності для підготовки, організації та проведення найбільш поширеного та затребуваного у професійній діяльності заходу з туризму – туристичного походу.

Найважливішим результатом теоретичної та аудиторної практичної підготовки став проведений викладачами та студентами спеціальності фізична культура і спорт за сприяння Волинського обласного центру національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Волинської обласної ради водний туристичний похід III ступеня складності. Маршрут пролягав однією з річок Волинського Полісся – Турією. Подорож проходила територією Ковельського, Старовижівського, Ратнівського та Камінь-Каширського районів Волинської області (протяжність 75 км). Засобами сплаву були байдарки «Таймень-2» та «Таймень-3». Нитка маршруту мала такий вигляд: м. Ковель – с. Вербка – с. Бахів – с. Гішин – с. Тойкут – с. Комарово – с. Солов'ї – с. Мильці – с. Датинь – с. Теклине – с. Бузаки. До місця старту, з Луцька до Ковеля (70 км), доїжджали рейсовим автотранспортом (1 год. 30 хв.). Сплав тривав 6 днів, з них 4 дні – активна частина і 2 дні відпочинку. Переїзд із с. Бузаки до Луцька відбувався рейсовим автобусом (150 км, 2 год. 30 хв.). Група пройшла маршрут без змін, згідно із запланованим графіком.

Подорож мала важливе пізнавальне значення, оскільки шість днів сплаву дали можливість удосконалити техніку водного туризму, пройти фізичні, психологічні, моральні випробування, виконати спортивні розряди та ознайомитися з унікальними природними заказниками, історичними, архітектурними, культурними об'єктами Волинського краю.

Метою подорожі була перевірка та удосконалення спортивно-туристських вмінь та навичок студентів КЗВО «Луцький педагогічний коледж» ВОР; поглиблення знань про природу, історію, архітектуру та культуру рідного краю;

вивчення та дослідження екологічних проблем басейну річки Турії; удосконалення фізичних якостей кожного учасника сплаву та виконання спортивного розряду.

Головними завданнями під час проходження водного маршруту були дотримання вимог Інструкції щодо організації та проведення туристських спортивних походів з учнівською та студентською молоддю, створення безпечних умов для збереження життя і здоров'я студентів, а також отримання практичних навичок з цього виду туризму та підвищення рівня особистої туристсько-фізкультурної підготовки.

Керівник водного походу зауважив, що під час подолання природних перешкод кожен студент-учасник показав високий рівень моральної, технічної, фізичної та тактичної підготовки. Таким чином, обраний маршрут визнаний доступним для учнівської (8-11 класів) та студентської молоді з відповідною технічною та фізичною підготовкою.

Отже, зроблений нами аналіз теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів з фізичної культури і спорту засвідчив доцільність запровадження в навчальний процес студентів цієї спеціальності туристських дисциплін, а також планування та організації за їх участю походів з різних видів туризму, зокрема водного. Причому практичних занять із наявних туристських дисциплін недостатньо для набуття практичних навичок з усіх спортивно-туристських походів, а це є необхідним для організації якісної шкільної та позашкільної діяльності майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту.

На нашу думку, системний характер організації туристських походів надав би змогу студентам спеціальності фізична культура і спорт отримати щонайменше кваліфікацію «учасник походу». Для цього необхідно ввести у навчальний план додаткові туристичні дисципліни, беручи до уваги матеріально-технічну базу закладу вищої освіти та кваліфікацію наявного викладацького складу.

Висновки

Метою сучасної вищої освіти є формування у студентів спеціальності фізична культура і спорт не тільки суто фізкультурної кваліфікації, але й туристських компетентностей, які дозволяють брати участь у різноманітних туристських заходах. Шлях до вирішення цих питань лежить через удосконалення навчально-мето-

дичної роботи, навчальних програм, практичної підготовки до професійної діяльності та участі в різних видах спортивного туризму. Туристичні походи, зокрема водні, відіграють важливу роль у підготовці фахівців з фізичної культури і спорту та дають можливість формувати саме ті компетентності, які оптимально відповідають майбутній професійній фізкультурно-туристич-

ній діяльності. Під час організованого водного походу учасники змогли здобути практичний досвід у проходженні ступеневого походу на байдарках, а також отримати спортивні розряди.

Подальші дослідження передбачається спрямувати на специфіку організації практичних занять із використанням комбінованих туристських походів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бордун О.Ю., Гамкало М.З. Водний туризм – перспективний напрямок туризму в Придністер’ї. 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/329237159_Water_tourism_as_perspective_variety_of_tourism_in_Dnister_region_Vodnij_turizm_ak_perspektivnij_napramok_turizmu_Pridnistera (дата звернення: 18.01.2021).
2. Войнар Ю., Новарецький Д., Глазирін І. Розвиток та сучасні тенденції системи підготовки фахівців з фізичної культури в умовах євроінтеграції : монографія. Черкаси : Відлуння-Плюс, 2005. 184 с.
3. Данилевич М.В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності туризму : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2018. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.01/dis_Danylevych.pdf (дата звернення: 03.12.2020).
4. Конох А.А. Формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2020. URL: [file:///C:/Users/acer/Downloads/Konokh_dys%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/acer/Downloads/Konokh_dys%20(2).pdf) (дата звернення: 10.03.2021).
5. Конох А.П., Маковецька Н.В., Конох А.А. Формування індивідуальних стратегій здоров’язбереження майбутніх бакалаврів туристської галузі на засадах міждисциплінарної інтеграції. *Молодий вчений*. 2019. № 4.1 (68.1). С. 115–119.
6. Мудрян В.Л. Аналіз організаційно-педагогічних засад професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків, 2009. № 1. С. 198–201.
7. Мулик К.В., Носко М.О. Диференційований підхід до 204 підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму для роботи з дітьми, підлітками та студентською молоддю. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Чернігів, 2015. Вип. 129 (2). С. 217–222.
8. Нічік О.В., Корнієнко В.В. Особливості організації рекреаційного каякінгу. *Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності*. Харків, 2018. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/wissn055/article/view/148159> (дата звернення: 16.02.2021).
9. Скрипченко І.Т. Аналіз змістового наповнення програм закладів вищої освіти, які готують майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту для роботи у сфері дитячо-юнацького туризму. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Чернігів, 2018. Вип. 152(1). С. 119-123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2018_152%281%29_28 (дата звернення: 25.02.2021).
10. Смирнов Н.К. Руководство по здоровьезберегающей педагогике. *Технология здоровьесберегающего образования*. Москва : АРКТИЛ, 2008. 288 с.
11. Чалій Л.В. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації позакласної роботи з туризму : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луцьк, 2017. URL: http://www.rshu.edu.ua/images/afto/d_003.pdf (дата звернення: 26.02.2021).
12. Burcin Hatipoglu, Bengi Ertuna, Vinod Sasidharan (2014). A Referential Methodology for Education on Sustainable Tourism Development. *Sustainability* 6:8, pages 5029-5048. (Last accessed: 13.11.2020).
13. Danylevych, M., Zakharina, I., Hrybovska, I., Romanchuk, O., Hutsulyak, V. (2020). Peculiarities of professional preparation of physical education students for health-related activities. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/24830/1/_2020_Art%2044.pdf (Last accessed: 02.12.2020).
14. Denysova, L., Shynkaruk, O., Usychenko, V. (2018). Cloud technologies in distance learning of specialists in physical culture and sports. *Journal of Physical Education and Sport*. URL: <https://www.efsupit.ro/images/stories/1aprilie2018/art%2066.pdf> (Last accessed: 02.11.2020).
15. Karen Irene Thal, Stacey L. Smith & Babu George (2021). Wellness tourism competences for curriculum development: a Delphi study. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*. DOI: 10.1080/15313220.2021.1874596. (Last accessed: 01.03.2021).
16. Prystupa, Y., Kryshchanovych, S., Danylevych, M., Lapychak, I., Kryshchanovych, M., Sikorskyi, P., Podolyak, Z., Basarab, V. (2020). Cloud technologies in distance learning of specialists in physical culture and sports. *Journal of Physical Education and Sport*. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/2020_Art%2064.pdf (Last accessed: 26.12.2020).

REFERENCES

1. Bordun, O.Yu., Hamkalo, M.Z. (2018). Vodnyi turizm – perspektyvnyi napriamok turizmu v Prydnisteri [Water tourism is a promising area of tourism in Transnistria] *www.researchgate.net* Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/329237159_Water_tourism_as_perspective_variety_of_tourism_in_Dnister_region_Vodnij_turizm_ak_perspektivnij_napramok_turizmu_Pridnistera (Last accessed: 18.01.2021) [in Ukrainian].
2. Voinar, Yu., Novaretskyi, D., Hlazyrin, I. (2005). *Rozvytok ta suchasni tendentsii systemy pidhotovky fakhivtsiv z fizychnoi kultury v umovakh yevrointehratsii [Development and modern tendencies of the system of training specialists in physical culture in the conditions of European integration]*. Cherkasy [in Ukrainian].
3. Danylevych, M.V. (2018). Teoretychni i metodychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoho vykhovannia ta sportu do rekreatsiino-ozdorovchoi diialnosti turizmu [Theoretical and methodical principles of professional training of future specialists in physical education and sports for recreation and health-related activities] *Doctor's thesis*. Lviv. Retrieved from https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.01/dis_Danylevych.pdf (Last accessed: 03.12.2020) [in Ukrainian].
4. Konokh, A.A. (2020). Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnikh vykladachiv fizychnoho vykhovannia u sferi ekolohichnoho turizmu [Formation of Professional Competence of the Future Teachers of Physical Education in the Field of Ecological Tourism]. *Candidate's thesis*. Retrieved from [file:///C:/Users/acer/Downloads/Konokh_dys%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/acer/Downloads/Konokh_dys%20(2).pdf) (Last accessed: 10.03.2021) [in Ukrainian].
5. Konokh, A.P., Makovetska, N.V., Konokh, A.A. (2019). Formuvannia individualnykh strategii zdoroviazberezhennia maibutnikh bakalavriv turystskoi haluzi na zasadakh mizhdystsyplinarnoi intehratsii. [Formation of individual health strategies for safe future bachelors tourism industry on the basis of international distribution integration]. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, 4.1, (68.1), 115–119. [in Ukrainian].
6. Mudrian, V.L. (2009). Analiz orhanizatsiino-pedahohichnykh zasad profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury. [Analysis of organizational and pedagogical principles of professional training of future teachers of physical culture]. *Slobozhanskyi nauково-sportyvnyi visnyk – Slobozhansky scientific and sports bulletin*, 1, 198–201 [in Ukrainian].
7. Mulyk, K.V., Nosko, M.O. (2015). Dyferentsiiovanyi pidkhid do 204 pidhotovky fakhivtsiv zi sportyvno-ozdorovchoho turizmu dlia roboty z ditmy, pidlitkami ta studentskoiu moloddiu. [Differentiated approach in preparation of specialists from sports and health improving tourism for the work with children, teenagers and student young people]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu*, 129 (2), 217–222. [in Ukrainian].
8. Nichik, O.V., Korniienko, V.V. (2018). Osoblyvosti orhanizatsii rekreatsiinoho kaiakinhu [Features of the organization of recreational kayaking]. *Osnovy sportyvnoho turizmu v rekreatsiinii diialnosti – Fundamentals of sports tourism in recreational activities*. Retrieved from <http://journals.uran.ua/index.php/wissn055/article/view/148159> (Last accessed: 16.02.2021) [in Ukrainian].
9. Skrypchenko, I.T. (2018). Analiz zmistovoho napovnennia prohram zakladiv vyshchoi osvity, yaki hotuiut maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoho vykhovannia ta sportu dlia roboty u sferi dytiacho-yunatskoho turizmu. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu – Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University*, 152(1), 119-123. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2018_152%281%29_28 (Last accessed: 25.02.2021) [in Ukrainian].
10. Smyrnov, N.K. (2008). *Rukovodstvopozdorovezberehaiushcheipedahohyke. Tekhnolohyiazdorovesberehaiushcheho obrazovannia. [A guide to health-promoting pedagogy]*. Moscow: ARKTYL. 288 s. [in Russian].
11. Chalii, L.V. (2017). Formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do orhanizatsii pozaklasnoi roboty z turizmu [Formation of readiness of future physical education teachers for organization of extra-curricular work on tourism]. *Candidate's thesis*. Lutsk. Retrieved from http://www.rshu.edu.ua/images/afto/d_003.pdf (Last accessed: 26.02.2021) [in Ukrainian].
12. Burcin Hatipoglu, Bengi Ertuna, Vinod Sasidharan (2014). A Referential Methodology for Education on Sustainable Tourism Development. *Sustainability* 6:8, pages 5029-5048. (Last accessed: 13.11.2020).
13. Danylevych, M., Zakharina, I., Hrybovska, I., Romanchuk, O., Hutsulyak V. (2020). Peculiarities of professional preparation of physical education students for health-related activities. Retrieved from http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/24830/1/_2020_Art%2044.pdf (Last accessed: 02.12.2020).
14. Denysova L., Shynkaruk O., Usychenko V. (2018). Cloud technologies in distance learning of specialists in physical culture and sports. *Journal of Physical Education and Sport*. Retrieved from <https://www.efsupit.ro/images/stories/laprilie2018/art%2066.pdf> (Last accessed: 02.11.2020).
15. Karen Irene Thal, Stacey L. Smith & Babu George (2021). Wellness tourism competences for curriculum development: a Delphi study. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*. DOI: 10.1080/15313220.2021.1874596. (Last accessed: 01.03.2021).
16. Prystupa, Y., Kryshtanovych, S., Danylevych, M., Lapychak, I., Kryshtanovych, M., Sikorskyi, P., Podolyak, Z., Basarab, V. (2020). Cloud technologies in distance learning of specialists in physical culture and sports. *Journal of Physical Education and Sport*. Retrieved from http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/2020_Art%2064.pdf (Last accessed: 26.12.2020).

O. L. DYSHKO

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Physical Education,
Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: odyshko@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0002-1310-6950>*

V. V. KOVALCHUK

*Teacher of the Highest Category,
Cycle Commission of the Theory and Methods of Physical Education,
Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: vkovalchuk@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0003-4308-0496>*

M. M. PALIUKH

*Specialist of the first category,
Cycle Commission of the Theory and Methods of Physical Education,
Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: mpalyukh@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0003-3063-6678>*

A. G. CHYZH

*Teacher of the highest category,
Cycle commission of the theory and methods of physical education,
Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: achyzh@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0001-5678-5490>*

**TOURIST WATER TOUR IN THE SYSTEM OF PRACTICAL TRAINING
OF BACHELORS OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT**

The article raises the problem of practical training of bachelors in physical culture and sports within the study of the course «Methods of tourism and local lore of the new Ukrainian school». The main attention is paid to the organization of a water tour as a component of water tourism. The relationship between education, market conditions and modern trends, as well as the relevance of tourism as a form of leisure, sport, business and lifestyle are noted. Various aspects of research by domestic scientists of the formation of professional competencies in tourism among future physical culture teachers are analyzed in detail, as well as their recommendations regarding the necessary changes in curricula, their views on the place of tourism in teaching and educational work. Special attention is paid to the analysis of the significance of the discipline "Methods of tourist and local lore work in the new Ukrainian school", first of all – practical classes. It focuses on practical training of students to conduct tourism tours, especially water trips, the development of the relevant general and specialized knowledge and skills. Attention is drawn to specific competencies that are formed in the process of practical exercises dedicated to the preparation for water trips. The results of the questionnaire survey of students regarding their attitude to participation in hiking trips, the need for classroom training (special disciplines) for conducting trips, motives for engaging in water tourism and the need for personal preparation for conducting water trips. The features of a sport characters, necessary for the preparation of bachelors in physical culture and sports in water trips, are described. As boating is a seasonal sport, the need for physical fitness during the off-season is emphasized. The article describes and analyzes a water trip of the III degree of complexity, made by teachers and students of the specialty physical culture and sports with the assistance of the Volyn regional center of national-patriotic education, tourism and local history of students of the Volyn regional council. As a result, it is noted that there is a need for systematic trekking so that future teachers can obtain the qualification of a «hike participant».

Key words: preparation of bachelors in physical culture and sports, methods of tourism and local lore work, a new Ukrainian school, tourism, water tourism, a water tour, a step-by-step hike.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2021

The article was received 19.02.2021

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.5>

Б. С. ЖОРНЯК

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теорії, методики музичної освіти

та інструментальної підготовки,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: bogdana.zhorniak@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-9122-9323>

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ

У статті розглядається проблема формування творчих якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва як однієї із пріоритетних у системі підготовки молодого педагога.

Сьогодні підвищення рівня творчого потенціалу майбутнього вчителя тісно пов'язане з вирішенням важливих проблем освіти і виховання в нашому суспільстві, зростанням ролі людського фактору в загальному процесі перебудови соціального буття, розвитком творчої діяльності мас у всіх сферах соціального і культурного життя.

За цих умов особливого значення набуває підготовка педагога, людини гармонійно розвиненої, суспільно активної, яка поєднує в собі не лише загальну культуру і професійні знання та вміння, а й характеризується творчим ставленням до педагогічної праці, яскраво вираженою орієнтацією на естетично ціннісну творчу діяльність.

Автор розглядає педагогічну творчість як вияв вищої форми активності у професійній діяльності вчителя, прояв його фахової майстерності.

Запорукою педагогічної творчості виступають творчі якості вчителя – природні і набуті здібності гнучко реагувати на певні об'єктивні зміни в освітньому процесі, запроваджувати нестандартні форми навчання, оновлювати зміст навчальних дисциплін та методи їх викладання.

У трактуванні творчих якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва варто виділити такі: продуктивне і креативне мислення, уява, фантазія, сміливість думки, інтуїція, гнучкість мислення, мотивація до інноваційного пошуку, здатність до імпровізації, схильність до руйнування усталених стереотипів тощо.

Автор розглядає формування творчих якостей як складний, багатогранний і багатовимірний процес, який здійснюється протягом усього навчання студентів у педагогічному виші.

У практиці підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва сьогодні дедалі більше звертаються до форм і методів активного навчання через творчість студентів. Адже випускник, що володіє постійним і усвідомленим інтересом до творчості, бажанням і вмінням реалізувати свої творчі якості і можливості, більш успішно адаптується до майбутньої професійної діяльності, здатний створювати власний стиль педагогічної праці.

Ключові слова: активне навчання, мистецька освіта, педагогічна творчість, педагог-музикант, творчі професійні якості.

Вступ

Інтенсивні процеси реформування змісту освіти зумовлюють наполегливі пошуки ефективних шляхів вирішення проблеми підготовки вчителя нової формації, кваліфікованого, компетентного фахівця, інтелектуально розвиненої, ініціативної здатної успішно примножувати культурний потенціал держави.

Особливої уваги у зазначеному контексті заслуговує проблема формування особистості педагога, що досконало володіє творчими професійними якостями, які поєднують його фахові знання і вміння і характеризують ступінь його професійної творчості.

1. Постановка проблеми

Актуальність означеної проблеми зумовлена низкою суперечностей, що існують в системі підготовки майбутніх педагогічних кадрів і виявляються на практиці суперечностями між:

– сучасними світовими тенденціями розвитку освіти і станом та характером освітньої системи України;

– назрілими вимогами та завданнями, що постають перед українським суспільством до освіти та виховання молодого покоління і невідповідним рівнем професійної готовності майбутніх фахівців, зокрема до мистецько-освітньої творчості;

– потребою оновлення змісту і якості педагогічної освіти і недостатньою розробкою теоретико-методологічних засад дослідження означеної проблеми.

2. Аналіз попередніх досліджень

Сучасні теорії педагогіки і філософії освіти пропонують нові концептуальні ідеї і технології, що відображають провідні тенденції мистецької освіти, зумовлені проблеми оновлення її змісту і функцій щодо освітнього процесу. Вони знайшли своє відображення в працях В. Бепалько, С. Вітвицької, О. Дем'янчука, І. Дичківської, О. Дубасенюк, В. Євглуха, С. Лісової, Г. Падалки, О. Ростовського, Л. Хомич, І. Шевченко та ін.

В психолого-педагогічній літературі поняття «педагогічна творчість учителя» трактується по-різному: в контексті творчого характеру освітнього процесу (Л. Виготський, В. Кремень, М. Нікандров, М. Кухта, С. Науменко, О. Піскунова, М. Поташник та ін.); як творчість в діяльності вчителя (В. Воеводін, Е. Громов, І. Гринчук, Б. Кобзар, В. Кремень, Т. Сидоренко, Г. Падалка); як володіння необхідними особистісними і соціально значущими якостями педагога (Дж. Гілфорд, І. Зязюн, А. Маслоу, Н. Кічук, З. Левчук, Л. Лузіна, К. Роджерс, О. Пехота, А. Фурман та ін.); як особлива особистісна потреба (Л. Божович, В. Грибанов, О. Рудницька, Г. Щукіна, К. Юнг).

Актуальні питання розвитку творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва стали предметом наукових досліджень М. Букача, О. Виговського, М. Деркача, М. Загвязинського, І. Зазюна, В. Краєвського, О. Кузнецової, Л. Масол, В. Моляко, О. Олексюка, І. Підласого, О.Хомік та ін.

Мета статті. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади формування творчих якостей майбутніх учителів музичного мистецтва, визначити зміст, форми і методи вирішення досліджуваної проблеми.

3. Результати та дискусії

В сучасних умовах розвитку суспільства перед вищою школою ставиться завдання підготувати творчого вчителя, який не тільки володіє глибокими знаннями та вміннями в галузі мистецької педагогіки і методики, а й здатен бути творчо активним в усіх життєвих ситуаціях.

Творчість – це властивість особистості як суб'єкта діяльності. Для кожного індивіда вона

виступає як суб'єктне утворення, що дає особисту насолоду від власної творчої діяльності.

Творчість вчителя є одним із вирішальних факторів соціально-педагогічної життєдіяльності особистості, її загального і професійного розвитку як суб'єкта суспільних відносин в освітньому процесі.

На думку А. Маслоу, творча спрямованість дається кожному від народження, але губиться більшістю під дією середовища [Головін : 463].

Хуа Вей зазначає: «творчість передбачає не обов'язково створення чогось нового за початковим матеріалом, а може мати форму комбінації певних відомих елементів, руйнування шаблонів. Це стосується і професії вчителя, бо творчість – стрижнева характеристика його особистості [Хуа Вей: 167].

Учені з Туреччини зазначають, що «творча діяльність людини зумовлена двома групами факторів – внутрішніми силами особистості і зовнішніми умовами» [Eğilmez, Eğilmez, Engür : 101].

Педагогічний словник визначає педагогічну творчість як оригінальне та високоєфективне вирішення вчителем навчально-виховних завдань, збагачення теорії та практики [Зуєнко : 191].

У практиці підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва творчість розглядається як найвищий ступінь мотивованого навчання, пізнавальних інтересів, мислення, знань і вмінь, завдяки яким створюється продукт, що вирізняється новизною, оригінальністю, унікальністю. У музичній творчості головну роль відіграє синтез емоційного відгуку на музичний твір і креативного (здатного до творчості) мислення, абстрактного і конкретного, логіки та інтуїції, творчої уяви, здатності приймати швидкі самостійні рішення і мислити аналітично.

Досліджуючи проблему педагогічної творчості майбутнього вчителя музичного мистецтва, ми виділяємо серед низки важливих її компонентів творчі якості, як особистісне утворення, природні і набуті здібності швидко і гнучко реагувати на певні об'єктивні зміни в освітньому процесі, запроваджувати нестандартні форми і методи навчання і виховання, оновлювати зміст навчальних дисциплін, методику їх викладання, розв'язувати педагогічні завдання.

У нашому трактуванні творчих якостей вчителя має місце продуктивне і креативне мислення, творча уява, фантазія, сміливість

думки, гнучкість мислення, мотивація до інноваційного пошуку, здатність до імпровізації, схильність до руйнування усталених стереотипів.

На думку А. Фурмана, творчі здібності особистості «знаходять процесуальний вияв у ментальних актах вільного (спонтанного), мало усвідомленого й відносно неконтрольованого потоку психічних образів, асоціацій, переживань і думок, що характеризується новизною та оригінальністю створеного продукту [Фурман : 49]

Ми визначаємо творчі якості педагога як здібність перетворювати педагогічну діяльність у творчий процес, як динамічну якість особистості вчителя, сприяє його самореалізації на основі творчості. Природні творчі здібності, зумовлені внутрішніми силами особистості, зазнають зовнішнього впливу, завдяки певним умовам, тобто їх можна формувати, розвивати, удосконалювати, створюючи на цій основі власну систему творчих якостей.

Спеціальні дослідження свідчать про те, що кожна людина в тій чи іншій мірі володіє творчими якостями, але використовує всього 8-10% їх у різних формах своєї діяльності. Саме тому процес творчого розвитку майбутнього вчителя повинен стати важливою складовою освітнього процесу вишу – способом мислення, поведінки, мотивації, що спонукає до творчості, ініціативи, пошуку новаційних ідей і способів їх вирішення.

Творчі якості студента є найвищим вираженням його продуктивної творчості і активності у навчанні. Вони виступають головною ознакою його професійної здатності до імпровізації, виконавства, емоційно-естетичного сприймання музичного мистецтва.

Тенденція в сучасній мистецькій педагогіці – активізувати процес музично-естетичного виховання молоді через творчу навчальну діяльність. Формування творчих якостей майбутніх учителів музичного мистецтва сприяють

сучасні форми і методи активного навчання – рольові та ділові ігри, робота в парах і мікрогрупах, розв'язування і складання педагогічних ситуацій, моделювання педагогічних проблем, кейс-методи, брейн-ринги, педагогічні проекти, творчі програми, презентації ідей тощо, які вимагають від кожного студента самостійного пошуку, творчої розумової діяльності, продуктивної праці думки.

Зі студентами важливо обговорювати дискусійні питання про шляхи становлення творчої особистості вчителя, проводити колективні дискусії на теми: «творча особистість», «творчий підхід», «творчий почерк», «творчий процес».

Такі форми і методи освітньої роботи стимулюють когнітивні процеси, розвивають важливі творчі якості майбутніх вчителів-музикантів – асоціативне мислення, аналітичний підхід до сприйняття музики, логічну музичну пам'ять, творчі пізнавально-діяльнісні потреби, креативність, творчу ініціативу, емоційне сприйняття музичного твору

Висновки

Отже, формування майбутнього вчителя як творчої особистості, здатної до створення якісно нового, значущого для практичної педагогічної діяльності – одне з найважливіших завдань сучасної науки та практики. Творчі педагогічні якості є сукупністю тих особливостей майбутнього вчителя, що забезпечують його професійне становлення, набуття ним досвіду творчої професійної діяльності, формуванню його творчого потенціалу – високого професійного рівня, фахової спроможності, педагогічної творчості, мотивації до інноваційного пошуку, професійного самовдосконалення.

Забезпечення оптимальних умов і можливостей для повноцінного розвитку та реалізації творчого потенціалу молодого педагога-музиканта є найважливішим соціально-педагогічним завданням в системі вищої музичної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головін С. Словник практичного психолога. Мінськ, Хорвест, Видавництво АСТ, 2001. 800с.
2. Зуєнко Н. Діалогова сутність зорієнтованої парадигми освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи. Збірник наукових праць*. Кривий Ріг, 2014. С. 191–197
3. Фурман А.А. Психодіагностика особистісної адаптованості. Наукове видання. Тернопіль : Економічна думка, 2000. 197 с.
4. Хуа Вей. Критеріальний апарат діагностування творчого потенціалу майбутніх учителів музики. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. Суми : Збірник наукових праць. Вип.1(9), 2017. С. 167–175.
5. Kretlow A. G., Wood C. L., Cooke, N. L. (2011). Using In-Service and Coaching to Increase Kindergarten Teachers' Accurate Delivery of Group Instructional Units. *The Journal of Special Education*, 44 (4), 234–246. URL: <https://doi.org/10.1177/0022466909341333> (Lass accessed: 23.03.2021).

6. Hatice Onuray Eğilmez, Özgür Eğilmez, Doruk Engür (2018). Democratic Perception and Attitudes of Pre-Service Music Teachers in Turkey. Department of Music Education, Mehmet Akif Ersoy University, Turkey. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)* Vol. 7, No. 2, pp. 100–108.

7. Shannon D.K., Snyder P.A., Hemmeter M.L., McLean M. (2021). Exploring Coach–Teacher Interactions Within a Practice-Based Coaching Partnership. *Topics in Early Childhood Special Education*. 40 (4) 229–240. doi:10.1177/0271121420910799.

REFERENCES

1. Holovin, S. (2001). *Slovník praktického psychologa [Dictionary of a practical psychologist]*. Minsk, Khorvest. Vydavnytstvo AST [in Belarusian].

2. Zuienko, N. (2014). Dialohova sutnist zorientovanoi paradyhmy osvity. [The dialogical essence of the oriented paradigm of education] *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly. Zbirnyk naukovykh prats*. Kryvyi Rih. 191–197 [in Ukrainian].

3. Furman, A.A. (2000). *Psykhodiahnostyka osobystisnoi adaptovanosti. [Psychodiagnostics of personal adaptability]*. Ternopil: Ekonomichna dumka. [in Ukrainian].

4. Khua Vei. (2017). Kryterialnyi apparat diahnostuvannia tvorchoho potentsialu maibutnikh uchyteliv muzyky. [Criterion apparatus for diagnosing the creative potential of future music teachers]. *Aktualni pytannia mystetskoï osvity ta vykhovannia – Current issues of art education and upbringing*, 1(9). 167–175 [in Ukrainian].

5. Kretlow, A.G., Wood, C.L., Cooke, N.L. (2011). Using In-Service and Coaching to Increase Kindergarten Teachers' Accurate Delivery of Group Instructional Units. *The Journal of Special Education*, 44 (4), 234–246. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/0022466909341333>.

6. Hatice Onuray Eğilmez, Özgür Eğilmez, Doruk Engür (2018). Democratic Perception and Attitudes of Pre-Service Music Teachers in Turkey. Department of Music Education, Mehmet Akif Ersoy University, Turkey. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)* Vol.7, No.2, pp.100–108.

7. Shannon, D.K., Snyder, P.A., Hemmeter, M.L., Mc Lean, M. (2021). Exploring Coach–Teacher Interactions Within a Practice-Based Coaching Partnership. *Topics in Early Childhood Special Education*. 40 (4) 229–240. doi:10.1177/0271121420910799.

B. Ye. ZHORNIAK

Candidate of Pedagogy,

Senior Lecturer of the Department of Theory,

Methodology of Music Education and Instrumental Field,

Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”

of the Volyn regional Council, Lutsk, Ukraine.

E-mail: bogdana.zhorniak@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-9122-9323>

WAYS OF FORMING CREATIVE SKILLS OF THE FUTURE TEACHER OF MUSICAL ART IN THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECT

The article describes the forming and development of creative skills for the future teacher of musical art as one of the priorities in the systematic training of a young educator.

Today the increase of the artistic and creative potential of the future teacher is closely linked to resolving of the important issues of education and upbringing in our society, increasing the role of the human factor in the general process of restructuring the social existence, development of creative activities for people in all spheres of social and cultural life.

In these circumstances the great importance is attached to the training of the teacher as a balanced and socially active individual, who not only embodies and combines the general culture, professional skills and abilities, but is also characterized by creative approach to the profession of educating, prominently displayed orientation towards the aesthetically valued creative activity.

The author of the article considers pedagogical creativity to be the demonstration of the advanced form of activity in the professional functioning of a teacher, the display of great professional skill.

The key to the pedagogical creativity are the inborn and acquired skills of the teacher to be flexible in reacting to certain objective changes in the educational process, to introduce non-standard forms of education, and to refresh the content of the academic disciplines and teaching methods.

When describing the creative skills of a future teacher it is important to point out the following ones: productive and creative thinking, imagination, fantasy, courage of thought, intuition, flexible thinking, motivation for innovative research, ability to improvise, propensity to destroy established stereotypes, etc.

The author regards the process of forming creative skills as a complex, multifaceted and a multi-dimensional one, which is carried out during the entire course of teaching students in a pedagogical higher educational establishment.

Today, in the course of practical training of the future teachers of musical art we increasingly turn to the forms and methods of active teaching through students' creativity. After all, a graduate who possesses a constant and an established interest for creativity as well as the willingness and capability to implement his/her creative skills and abilities will be more successful in adapting to the future professional activity, and will be capable of creating his/her own style of pedagogical work.

Key words: active learning, artistic education, pedagogical creativity, musical teacher, creative professional skills.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2021

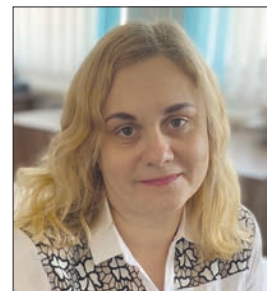
The article was received 20.01.2021

UDC 373.5.016:37.02:811.111 (477.82)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.6>

A. P. MARTYNIUK

*Candidate of Pedagogy, Associate Professor,
The Department of Ukrainian and Foreign Philology,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine
E-mail: alla-mart@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-5979-3936>*

V. A. TRYNDIUK

*Candidate of Pedagogy, Senior Lecturer
The Department of Philology,
Lutsk Pedagogical College, Lutsk, Ukraine
E-mail: tryndiuk_va@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8326-3740>*

**DIDACTIC FOUNDATIONS OF STRUCTURING THE PHILOLOGICAL KNOWLEDGE
CONTENT IN FOREIGN LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES**

The article deals with the didactic foundations of structuring the content of philological knowledge in Foreign Language for Specific Purposes (ESP). Structuring the content of philological knowledge is a process that consists in the systematic construction of the educational process and is aimed at processing, targeting scientific information and adapting it to educational conditions. It is stated that the philological training of a future specialist provides the compulsory study of the discipline “Foreign language for Specific Purposes”. The principles and methods of teaching ESP are considered in the article. It is reported that there are inconsistencies in the curricula regarding to the duration of studying the discipline and the corresponding course for the successful implementation of the principles of continuity, intersubject coordination, as well as intersubject relations regarding to the study of ESP and disciplines of the cycles of fundamental and professional training. A brief description of our manuals in the discipline “Foreign Language for Specific Purposes” is given in the scientific piece of writing.

Key words: structuring the content of philological knowledge, intersubject relations, the future specialist, Foreign Language for Specific Purposes (ESP), principles of training.

1. Problem statement

The current economic, political, and scientific situation in the world makes it necessary to train a future specialist who can properly represent the country in the international arena and protect its interests within the framework of international cooperation. Training a qualified specialist in the higher education institution involves not only the formation and development of various professional skills, but also requires him to speak a foreign language at a professional level.

The content of language disciplines should be structured, that is, logically constructed. The presentation of educational information in this way will give us the opportunity to provide a scientific

and philological understanding of the presented terms; taking into account intersubject connections in the structure of educational and cognitive activities; psychological and pedagogical bases for solving cognitive problems in the process of learning Foreign Language for Specific Purposes. An urgent problem remains the constant revision of the structuring of the content of didactic materials in the foreign language for students of non-philological specialties.

2. Analysis of recent studies

The works of E. N. Aksenova, V. F. Antonov, L. B. Borysov, T. O. Krylova, B. N. Kozmin-Sokolov, Z. P. Kozlovskaia, N. M. Livintsov, A. M. Sokhor and others are devoted to the problem of structuring

knowledge. D. I. Blumenau, M. P. Vashchekin, S. V. Vladimirov, V. A. Gerasimenko, M. A. Karev, L. D. Kvirtia, and E. T. Korobov studied the issue of determining the volume of educational information., V. I. Orlov and others didactic features of the presentation of educational information were considered by P. Ya. Galperin, V. V. Davydov, L. V. Zankov, D. B. Elkonin, P. M. Ilniev, L. R. Kalapusha, O. Yu. Kandrashina, B. S. Kaplan, V. A. Krutetsky, I. A. Levina, M. M. Levina, A. P. Martynyuk, M. Minsky, A. S. Medvedeva, D. O. Pospelov, N. F. Talyzina, L. M. Friedman, M. A. Choshanov, V. F. Shatalov, Klimova B., Donesch-Jezo E. and others.

The formation and implementation of intersubject relations in the process of professional training of future specialists are covered in the works of such scientists as V. Avramenko, A. Muzalev, L. Kovalchuk, I. Malafik, etc. The problem of intersubject integration can be attributed to the traditional problems of pedagogy that have already become classical. Modern scientists also thoroughly analyze the problem of intersubject coordination and intersubject relations, in particular S. Batsyshev, H. Bibik, S. Honcharenko.

The purpose of the article is to analyze the need to structure the content of philological knowledge in ESP for students of non-philological specialties, to consider the main methods, principles and principles of developing materials in "Foreign language for Specific Purposes".

3. Presentation of the main material. To compete in the labour market, future specialists must have certain skills that would characterize the level of their professional and communicative competence, including: knowledge of terminology of professional disciplines, the ability to conduct conversations, prove their own opinion, solve all communication problems in the process of professional communication. These skills are formed under the influence of certain pedagogical conditions, among which there are: – selection and structuring of the content of educational material in accordance with the cognitive capabilities of students; – students' awareness of the importance of mastering professional terminology; – implementation of teaching methods and forms aimed at step-by-step mastering the material; – constant motivation [Vadaska : 2016].

By structuring the content of philological knowledge, we understand the process that consists

in the systematic construction of the educational process and is aimed at processing, targeting scientific information and adapting it to educational conditions. This is the provision of specific content and form of construction by the teacher of educational material offered to students. To the greatest extent, this applies to structuring the content of philological disciplines as a system-forming component of their professional training [Martyniuk : 2008].

Philological training of students is provided in the process of studying the discipline "Foreign language for Specific Purposes". This opinion is shared by foreign researchers. They also believe that Preparing a student to function effectively in his/her present or future work depends on a well-designed and properly conducted course of ESP (English for Specific Purposes) . Designing and conducting an ESP course for students at a university level is a challenge for English language teachers since they have to face a number of tasks related to the organization of ESP courses, such as: the determining of the aim of the course, the choice of the course content, as well as the choice of suitable teaching methods and techniques that will facilitate the acquisition of specialist vocabulary and language structures required for the target situations [Ewa Donesch-Jezo : 2012. p.2].

Clarity, conciseness and clarity of the structure of educational materials, especially in the process of teaching a foreign language in a professional direction, is an important problem [Blanka Klimova]. Moreover, the author believes that learning materials should be an intellectual challenge. This issue is highly topical nowadays since many of these study materials, and particularly for the ESP students, are also used online and students can use them for their self-study as well.» [Klimova : 2015. p.106].

Teachers play an important role in the process of structuring the content of philological knowledge. When choosing the main approaches and principles for developing ESP materials, they should take into account the specific characteristics of their students, among which the following are distinguished: - ESP students use English to fulfill their discipline-specific needs; – the use of authentic materials is much more widespread in ESP than ELT because authentic materials can show students how real-

world tasks are understood and approached in their subject disciplines; – ESP students have greater opportunities to use technologies than other students of English since ESP is at the forefront of using technologies for language teaching; in particular, technical universities and faculties play an important role in the implementation of ICT in the teaching of foreign languages; – team-teaching is a distinctive principle of ESP, but not of other ELT situations [Klimova : 2015. p.105].

We believe that teachers of "Foreign language for Specific Purposes" should take a responsible approach to structuring the content of the discipline. First of all, it is necessary to have the level of knowledge and communication skills of students at the beginning of training, to know the needs of students in a particular specialty, to clearly formulate the competencies that students can achieve as a result of studying the discipline. With this in mind, Ewa Donesch-Jezo considers that the teacher must decide on: • the teaching content, the texts and the various linguistic elements to be studied during the course; • the syllabus; • the teaching methods; • the teaching materials; • the extent to which particular skills should be acquired [Donesch-Jezo : 2012. p. 3].

In our opinion for structuring philological knowledge teachers should be proficient in the approaches, methods and strategies of content teaching, that is, content-based teaching. In addition, you should carefully choose the exercises for classes. We believe and share the opinion of foreign scientists (Ewa Donesch-Jezo, Blanka Klimova) as the effective exercises as follows: exercises, such as those involving problem-solving, simulations, observations, role-plays, case studies, discourse analyses should reflect real situations and cases which the students encounter or will encounter in their everyday work [Donesch-Jezo : 2012. p. 4].

One of the most important issues of teaching "Foreign language for Specific Purposes" in Ukrainian education, in our opinion, is compliance with the principles of continuity, intersubject coordination, intersubject relations, and professional orientation of training. It is extremely important to coordinate the content of academic disciplines of the training cycles of future specialists with each of the stages of their training. For example, the content of the academic discipline "Foreign language for Specific Purposes" should be term-

by-term consistent with the content of cycles of fundamental and professional disciplines, corresponding to the principles of consistency and intersubject relations.

However, from the research of scientists and from own experience it becomes obvious that in the higher educational establishments there are inconsistencies in the curriculum regarding the duration of studying the discipline and the corresponding course for the successful implementation of the principles of continuity, intersubject coordination, as well as intersubject relations for learning ESP and disciplines of cycles of fundamental and professional training.

Forexample, the curricula of professional training of Bachelors of economic and technical specialties in most higher educational establishments provide for students to study ESP in 1-4 (sometimes in 1-2) academic terms, and most professional disciplines – from the 5th term. There is a situation in which students learn certain realities, phenomena and definitions in a foreign language faster than they get acquainted with this educational material in their native language when studying relevant professional disciplines.

The main problem facing teachers of ESP in higher education institutions is the number of weekly hours (2 hours/week) and the duration of the course of study (two terms), which is almost half as much as recommended by the English for specific purposes program.

So, before the system of foreign language education in the higher educational establishments of Ukraine, there is the following problem: in the first year, the connections "student – professional disciplines" have not been formed, which makes it impossible to professionally oriented learning of the foreign language, and in the third or fourth years of study, when these connections are formed yet, the connection "student – foreign language" has already been lost, and the language itself begins to gradually be forgotten [Redko : 2013. p. 27]. This complicates the process of mastering language material, types of speech activity, and socio-cultural competence. Therefore, the activity of teachers is aimed at finding effective forms of motivation of students, special techniques and means of teaching a large amount of material in such a way as to form the necessary professional knowledge of certain terminological vocabulary

and the ability to use them within their professional activities over a limited period of time.

At the same time, in our opinion, there is a contradiction between the need to pass the compulsory entrance exam in the foreign language for the Master's program and the lack of educational opportunities for learning the foreign language during the Bachelor's degree, and therefore the low level of foreign language proficiency of students.

For example, at Lutsk National Technical University, not all students of the Master's program study the discipline "Business English". Some universities do not provide hours for learning a Business Foreign Language at all. However, according to the new requirements, from the very beginning of studying the course, students must have professional foreign language competence at least at an Advanced Level – B2. Too limited number of hours and non-compliance with the principles of consistency, continuity in the study of the disciplines "Foreign language for Specific Purposes" do not contribute to the development of a sufficient level of formation of professional foreign language competence. Thus, students cannot enroll in Master's and postgraduate studies (PhD), since an exam in ESP is a compulsory condition for admission. Consequently, the significant didactic principles of organizing foreign-language professional training of future specialists violated, and the educational opportunities of students are limited.

In the process of mastering professional terminology, it is necessary to combine different learning tools. Most often, a textbook and visual learning tools are used in the classroom. Given the significant amount of terminology, definitions and the number of academic hours for a foreign language course ESP, the question arises about optimizing and intensifying the learning process.

Taking into account the above-mentioned problems, based on the didactic principles of structuring the content of philological knowledge and taking into account the principles of continuity, intersubject coordination, intersubject relations, professional orientation of training, teachers work on creating their own intellectual products to ensure the educational process. So, for example, we created a textbook for students of computer specialties "Dealing with Computers" within the framework of the discipline "Foreign language

for Specific Purposes". The concept of the textbook provides for a practical and communicative orientation in the formation of professionally directed foreign language competence, as well as a focus on the consistent, step-by-step development of students' independent work skills. Taking into account the specifics of the specialty and getting acquainted with the didactic materials on the profile disciplines, we have selected authentic material that is not only relevant to the topic of this specialty, but also contributes to the creation of situations of foreign language communication that can occur in the course of professional activity of future specialists. All these materials formed the basis of communicative-oriented speech exercises. The manual consists of 8 modules, each of which contains 4 or 5 topics, which include a basic text (designed to consolidate the active vocabulary of a certain topic) with an active thematic dictionary and a text (for individual work of students) for independent study, which clearly illustrate the functioning in the language of lexical units that are being studied; conditional-communicative and communicative training exercises for mastering the vocabulary and grammar of an active dictionary [Martyniuk : 2008].

For students of pedagogical non-philological specialties in the higher educational establishment, we have compiled methodological recommendations for practical classes in "Foreign language for Specific Purposes" for students of the specialty Primary education. The methodological development consists of 12 professional topics, each of which contains an authentic text that performs informative and educational functions. Pre-text and post-text exercises have been developed for each topic to consolidate lexical material and develop communication skills in the specialty. Individual topics contain tables and diagrams that reflect the basic concepts, terms, and structure and can be used as a visual handout in practical classes. The content of methodological recommendations is aimed at deepening knowledge not only in foreign language, but also in the specialty, form the ability to use a foreign language as a means of communication in a multicultural environment for professional purposes, develop orientation skills and proficiency in up-to-date information on the profile. [Tryndiuk : 2020].

Conclusions

Didactic foundations of structuring the content of philological knowledge in ESP by students of non-philological specialties in higher education institutions provide for the implementation of intersubject relations, that is, the coordination of the content of educational and working programs of teaching a foreign language and term plans with the content of training courses of fundamental and professional disciplines on a thematic principle; the implementation of didactic principles of consistency, continuity and consistency, requiring the use of well-structured textbooks; well-coordinated cooperation of teachers of all academic disciplines.

Teachers need to take into account the specific features and needs of students in accordance with the specialty. When selecting the content being studied, it is necessary to clearly formulate the goals, methods, techniques and types of exercises to achieve effective results of teaching a Foreign Language for Specific Purposes”, which is a system-forming component of the process of obtaining a specialty.

The prospect of further research may be an analysis of the types of activities, forms of work and exercises in the discipline “Foreign language for Specific Purposes” in a mixed learning environment.

BIBLIOGRAPHY

1. Беляк О.М. Структурування навчальної інформації як складова підготовки студентів немовних спеціальностей. *Наука і освіта*. №3. 2014. С. 12–15.
2. Вадаська С.В. Значення організації навчального процесу для студентів немовних спеціальностей. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Новітні освітні технології: міжнародний досвід» (21 січня 2016 р.). Київ : ЦУЛ. С. 16–18.
3. Мартинюк А. Проблема структурування знань та її значення в навчальному процесі. *Вісник Львів. ун-ту*. 2008. № 24. С. 28–37.
4. Редько В., Пасічник В. Забезпечення наступності іншомовної освіти в системі «старша школа – ВНЗ»: зацікавлений погляд на проблему. *Рідна школа*. № 11 (листопад). 2013. С. 21–30.
5. Триндюк В.А. Німецька мова: Методичні рекомендації до практичних занять з «Іноземної мови за професійним спрямуванням» для студентів відділення Початкова освіта. Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2020. 44 с.
6. Klimova, V. (2015). Developing ESP Study Materials for Students at a Non-philological Faculty. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 197:104-107. DOI: 10.1016/j.sbspro.2015.07.063. URL: https://www.researchgate.net/publication/282599394_Developing_ESP_Study_Materials_for_Students_at_a_Non-philological_Faculty. (Last accessed: 24.03.2021)
7. Donesch-Jezo, E. (2012). English for Specific Purposes: What does it mean and why is it different from teaching General English? Conference: Confluence II, At: Tulsiramji Gaikwad-Patil College of Engineering and Technology, Nagpur, India. URL: https://www.researchgate.net/publication/308914571_English_for_Specific_Purposes_What_does_it_mean_and_why_is_it_different_from_teaching_General_English. (Last accessed: 24.03.2021).

REFERENCES

1. Bieliak, O.M. (2014). *Strukturuvannia navchalnoi informatsii yak skladova pidhotovky studentiv nemovnykh spetsialnostei*. [Structuring educational information as a component of training students of non-language specialties]. «Nauka i osvita», 3, 12-15. [in Ukrainian].
2. Vadaska, S.V. (2016). Znachennia orhanizatsii navchalnoho protsesu dlia studentiv nemovnykh spetsialnostei. [The importance of organizing the educational process for students of non-language specialties. Proceedings from: XI Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiy “Novitni osvritni tekhnolohii: mizhnarodnyi dosvid” – the XI International Scientific and Practical Conference “Latest Educational Technologies: International Experience” (January 21, 2016). (21 sichnia 2016 r.). Kyiv: TsUL. 16-18. [in Ukrainian].
3. Martyniuk, A. (2008). *Problema strukturuvannia znan ta yii znachennia v navchalnomu protsesi*. [The problem of structuring knowledge and its importance in the educational process]. *Visnyk Lviv. un-tu. – Bulletin of Lviv University* 2008. № 24. p. 28-37. [in Ukrainian].
4. Redko, V., Pasichnyk, V. (2013). Zabezpechennia nastupnosti inshomovnoi osvity v systemi «starsha shkola – VNZ»: zatsikavlenyi pohliad na problemu. [Ensuring the continuity of foreign language education in the system of “senior school – university”: an interested view of the problem]. *Ridna shkola – Native school* № 11 (lystopad), 2013, 21–30 [in Ukrainian].
5. Tryndiuk, V.A. (2020). *Nimetska mova: Metodychni rekomendatsii do praktychnykh zaniat z «Inozemnoi movy za profesiinym spriamuvanniam» dlia studentiv viddilennia Pochatkova osvita*. [German language: Methodical recommendations for practical classes on “Foreign language for Specific Purposes” for students of the Department of Primary Education]. Lutsk : Lutskiy pedahohichniy koledzh, 44 p. [in Ukrainian].

6. Klimova, B. (2015). Developing ESP Study Materials for Students at a Non-philological Faculty. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 197:104-107. DOI: 10.1016/j.sbspro.2015.07.063. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/282599394_Developing_ESP_Study_Materials_for_Students_at_a_Non-philological_Faculty. (Last accessed: 24.03.2021).

7. Donesch-Jezo, E. (2012). *English for Specific Purposes: What does it mean and why is it different from teaching General English?* Conference: Confluence II, At: Tulsiramji Gaikwad-Patil College of Engineering and Technology, Nagpur, India. URL: https://www.researchgate.net/publication/308914571_English_for_Specific_Purposes_What_does_it_mean_and_why_is_it_different_from_teaching_General_English. (Last accessed: 24.03.2021)

А. П. МАРТИНЮК

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української та іноземної філології,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: alla-mart@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-5979-3936>

В. А. ТРИНДЮК

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри словесних дисциплін,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: tryndiuk_va@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8326-3740>

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ СТРУКТУРУВАННЯ ЗМІСТУ ФІЛОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

У статті розкриваються дидактичні засади структурування змісту філологічних знань з іноземної мови за професійним спрямуванням. Під структуруванням змісту філологічних знань розуміємо процес, який полягає в системній побудові навчального процесу і є спрямованим на обробку, цільову орієнтацію наукової інформації та її адаптацію до навчальних умов. Наголошується на тому, що філологічна підготовка майбутнього фахівця передбачає обов'язкове вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

Чіткість, лаконічність та системність структури навчальних матеріалів, особливо у процесі викладання іноземної мови за професійним спрямуванням є важливою проблемою наголошують як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Важливу роль у процесі структурування змісту філологічних знань відіграють викладачі. Вони, вибираючи основні підходи та принципи розробки матеріалів ESP, повинні враховувати індивідуальні особливості своїх студентів та їхньої галузі знань. Насамперед слід володіти рівнем знань та комунікативних навичок студентів на початку навчання, знати потреби студентів з певного фаху, чітко сформулювати компетентності в результаті вивчення філологічної дисципліни.

Розглядаються принципи та методи навчання іноземної мови за професійним спрямуванням. Наголошується на невідповідності та неузгодженості у навчальних планах щодо терміну вивчення дисципліни та відповідного курсу для успішної реалізації принципів наступності, міжпредметної координації, а також міжпредметних зв'язків.

Основною проблемою, яка стоїть перед викладачами іноземної мови за професійним спрямуванням у закладах вищої освіти, є кількість тижневих годин та термін тривалості курсу навчання.

Виникає також суперечність між необхідністю складання обов'язкового вступного іспиту з іноземної мови до магістратури та відсутністю навчальних можливостей для вивчення іноземної мови під час навчання на бакалавраті, а відтак низьким рівнем володіння студентами іноземною мовою.

Подано короткий опис власних напрацювань з дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

Ключові слова: структурування змісту, філологічні знання, міжпредметні зв'язки, майбутні спеціалісти, іноземна мова за професійним спрямуванням, принципи навчання.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2021

The article was received 10.02.2021

УДК 378.046

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.7>

Р. Г. НАЙДА

*кандидат педагогічних наук, доцент,
викладач дошкільної педагогіки,
Відокремлений структурний підрозділ
«Дубенський педагогічний фаховий коледж
Рівненського державного гуманітарного університету»,
м. Дубно, Україна
Електронна пошта: nauda@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-6521-8233>*

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті порушуються питання визначення проблематики формування основ самоменеджменту майбутніх фахівців дошкільної освіти. Проаналізовано наукові праці з проблеми організації саморозвитку та виокремлено думки вчених, які працювали над організацією ефективного тайм-менеджменту як напрямку самоменеджменту. Обґрунтовано актуальність проблеми особистісного саморозвитку студентів та впровадження моделі навчання, яка ґрунтується на використанні особистісних навичок та внутрішньої мотивації. Визначено сутність самоменеджменту як складової особистісного розвитку та основні проблеми формування в майбутніх фахівців дошкільної освіти основ самоменеджменту. Висвітлено напрями самоменеджменту та їх зміст. Запропоновано аналіз наукових здобутків з вивченої теми. Складено порівняльну характеристику змісту понять самоменеджмент у наукових джерелах. Зазначено ефективні форми та методи організації діяльності та шляхи ефективного планування робочого часу. Проведено тестування майбутніх фахівців дошкільної освіти з метою визначення пріоритетних життєвих орієнтацій як складових у процесі особистісного саморозвитку. Проведено опитування студентів за методикою О. Бондарчук, з метою дослідження мотивації професійного і особистісного зростання. Представлено результати дослідження смислоттєвих орієнтацій за методикою Д. Леонтєва, яка дала можливість не лише виявити загальний рівень усвідомлення життя, але й діагностувати ряд додаткових шкал: цілі, процес, результат. Проаналізовано результати п'ять субшкал. З'ясовано рівні цілеспрямованості майбутніх вчителів дошкільної освіти, особливості сприймання життя та його смислонаповнення, бачення результативності життя та вміння ставити перспективні цілі, локус контролю-Я та локус контролю життя. Окреслено програму дій на основі результатів тестування, що передбачають як аудиторну роботу так і позааудиторну роботу здобувачів передвищої фахової освіти. Розкрито програму розвитку основ самоменеджменту. Визначено перспективи подальших досліджень з визначеної проблематики.

Ключові слова: освітній менеджмент, самоменеджмент, модель навчання, саморозвиток особистості, особистісний саморозвиток вчителя.

1. Постановлення проблеми

Сучасний ринок праці формує потребу в готовності фахівців до успішної реалізації навичок: соціальних, особистісних, освітніх, навичок до грамотності. Проблема становлення особистості, яка володіє методами ділової активності та вмінням управляти власним ресурсом, визначає зміст підготовки майбутніх фахівців в галузі освіти.

Сьогодні на часі є розвиток не лише фахових компетентностей, а й основних категорій навичок, які необхідні для майбутнього фахівця у XXI столітті. Формування цих навичок дозволяє пристосовуватися до вимог системи освіти, свідомо керувати своїм професійним життям,

максимально використовувати власні можливості і час.

Саморозвиток і тайм-менеджмент майбутнього фахівця дошкільної освіти формує вміння планувати своє навчання, виконувати креативні і творчі завдання, встановлювати цілі та їх досягати. Особистісне зростання здобувача спеціальності 012 Дошкільна освіта є неодмінною умовою успішної освітньої, а згодом і професійної діяльності. Тому здатність студента організувати свою діяльність та управляти власними ресурсами створює сприятливі передумови для формування особистості майбутнього конкурентоспроможного фахівця.

2. Аналіз попередніх досліджень

Проблемою особистісного саморозвитку займаються вітчизняні та зарубіжні науковці. У працях дослідників було визначено підходи до характеристики сутності окресленої проблеми: А. Маслоу, Д. Уотсон, Л. Виготський, А. Деркач, О. Бондарчук.

Аспекти визначення самоменеджменту та тайм-менеджменту були розкриті у працях А. Бішофа, Д. Адлера, Дж. Моргенстерна, Е. Штепсе, Б. Андрушків, М. Дмитрієва, Л. Зайверт, А. Кредісов, М. Лукашевич, М. Менсон, І. Осборна, Н. Островерхової, А. Хроленко, Б. Швалбе, Х. Швалбе та ін.); педагогічного менеджменту (К. Вазіна, Л. Даниленко, В. Крижко, В. Маслова, С. Павлютенков, М. Приходько, В. Симонов та ін.); психології менеджмента (М. Боришевський, Л. Карамушка, Н. Карасова, О. Філів та ін.).

Аналізуючи підходи науковців щодо проблеми формування навичок soft skills, було виділено навички адаптування як складові процесу розкриття внутрішнього потенціалу майбутніх фахівців та ефективного здійснення ними освітньої діяльності.

Однак, ми звернули увагу на проблему впровадження у зміст фахової підготовки теоретичних матеріалів та подальшу практичну реалізацію самоменеджменту.

Мета статті – здійснення дефініції саморозвитку та самоменеджменту на теоретичному рівні та реалізація методики дослідження рівнів та показників визначених понять.

3. Результати та дискусії

Аналіз проблеми особистісного саморозвитку і як його складової, самоменеджменту, свідчать про її актуальність та необхідність ґрунтовного дослідження. Вивчення накових джерел з досліджуваної проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти засвідчило, що у процесі професійно-практичної підготовки студентів недостатньо приділяється уваги формуванню умінь організації навчальної діяльності. Тобто, здобувач ФПО має оволодіти уже в коледжі вмінню самостійно пізнавати та моделювати свою діяльність і в майбутньої діяльності дітей дошкільного віку. Мотиваційна складова навчання і стратегічне планування діяльності забезпечить успіх у навчанні

та повсякденному житті. [Шикер] Саме цьому, на нашу думку, сприяє самоменеджмент.

Вважаємо, вивчення дефініції саморозвитку розкривається через дослідження основних навичок, які є вкрай необхідними для майбутнього фахівця. За даними Всесвітнього економічного форуму, у 2025 році будуть найбільш затребувані навички, які сприятимуть розвитку аналітичного мислення, стратегії навчання, комплексному розв'язанню проблем, виконанню креативних і творчих завдань. Тому під час підготовки здобувачів фахової передвищої освіти необхідно враховувати цей факт і включати у зміст підготовки завдання, які передбачатимуть формування особистісних навичок та самоменеджмент.

Саме термін «самоменеджмент» має декілька напрямів. Адаір Д. розробив напрям – тайм-менеджменту, як вміння людини визначати важливі справи та оптимально розподіляти на них час. Актуальним є командний менеджмент як напрям самоменеджменту. Адаір Д. автор напряму, обґрунтував важливість для перспективного фахівця вміння самостійно обирати «роль» у групі та ефективно її виконувати [Адаір].

В рамках нашого дослідження ми виділили два напрями самоменеджменту, як складові особистісного саморозвитку здобувача освіти – це ресурс-менеджмент і тайм-менеджмент. Метою окреслених напрямів є формування вміння планувати своє навчання, креативно підходити до виконання завдань та використовувати компетентісний підхід в особистісному саморозвитку [Буняк].

Опрацювавши дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців з окресленої проблеми, нами було проведено тестування, метою якого було з'ясувати рівень оволодіння умінь діяти успішно. В експерименті взяли участь 38 студентів 4 курсу навчання, спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Діагностичний інструментарій включав методику дослідження мотивації професійного і особистісного зростання [Бондарчук] та тести Д. Леонтєва «Смисложиттєві орієнтації».

Мотивація професійної діяльності майбутнього вчителя дошкільного виховання вивчалася за допомогою методики дослідження мотивації професійного і особистісного зростання [Бондарчук]. Методика включає 18 мотивів професійного вдосконалення, які слід про-

ранжувати за ступенем значущості. Відповідно до того, які мотиви є пріоритетними для студентів, визначається рівень мотивації навчальної діяльності та особистісного саморозвитку студента:

– високий рівень характеризує студентів, які обрали значущими мотиви особистісного самовдосконалення;

– середній рівень визначає студентів, які на перші місця зазначили соціальні та власне професійні мотиви;

– низький рівень притаманний студентам, які переважно орієнтуються лише на престижні та прагматичні мотиви.

Результати анкетування виявили, що 60% опитаних мають високий рівень мотивації, 30% і 10%, відповідно, середній та низький рівень мотивації до особистісного саморозвитку.

Тести Д. Леонтєва «Смисложиттєві орієнтації» складаються із 20 симетричних шкал-запитань, що включають пари альтернативних речень з однаковим початком. Показники тесту включають в себе загальний показник осмислення життя, а також п'ять субшкал, які відображають три конкретні смисложиттєві орієнтації і два аспекти локуса контролю. Тест СЖО дозволяє, таким чином, оцінити джерело смислу життя, який може бути знайдений людиною або в майбутньому (цілі), або в теперішньому (процес), або минулому (результат), або усіх трьох складових життя.

Аналіз тестування «СЖО» за Д. Леонтєвим показав наступні результати:

1. Ціль в житті – 24,38
 2. Процес життя – 25,80
 3. Результативність життя – 18,36
 4. Локус контролю – Я – 20,35
 5. Локус контролю – життя – 16,19
- Загальний показник ОЖ - 104,08.

Результати тестування вказують на :

1. Цілеспрямованість, яка не підкріплена особистою відповідальністю.

2. Опитувані студенти сприймають своє життя як цікавий процес, емоційно насичений та наповнений смыслом. Однак така інтерпретація вказує на негедоністичний стиль життя.

3. Результати 3 субшкали окреслюють певну незадоволеність прожитим життям, але для молодих людей цей показник є нормою.

4. Дані 4 субшкали (локус контроль – я – 20,35) розкривають певну недовіру до себе та невпевненість у своїх силах, не до кінця розуміння цілей.

5. 5 субшкала (локус – життя – 16,19) – визначила певного роду існування фантастичних настроїв, невпевненість в тому, що людині дано контролювати своє життя.

Висновки

Отримані результати дослідження мотивації професійного і особистісного зростання сприяли визначенню змісту програми підвищення мотиваційної сфери в здобувачів спеціальності 012 Дошкільна освіта, яка передбачає різні форми аудиторної та позааудиторної роботи.

З метою покращення позицій 3 та 5 субшкали за результатами тестування «СЖО» Д. Леонтєва, було організовано серед студентів ВСП «Дубенський педагогічний фаховий коледж РДГУ» ряд заходів. Зокрема, майстер-класи «Принципи ефективної організації робочого часу», «Можливості, які дає тайм-менеджмент», доповнено курс лекцій «Основи педагогічної майстерності», «Психології» темами, які розкривають важливість організації само менеджменту та його складові.

Отже, підсумовуючи результати тестування, констатуємо, що сучасне молоде покоління, зокрема ми говоримо про здобувачів фахової передвищої освіти, повинно чітко розуміти виклики часу і працювати над ними, щоб бути конкурентними фахівцями на ринку праці. Однак, потребує подальша розробка проблеми напрямів самоменеджменту та їх впровадження в цикл підготовки майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаир Д. Искусство управлять людьми и самим собой. Москва : Эксмо, 2006. 243 с.
2. Бишоф А., Бишоф К. Самоменеджмент. Москва : ОМЕГА-М, 2006. 127 с.
3. Буняк Н.М. Самоменеджмент як мистецтво саморозвитку особистості. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2017. Вип. 18. С. 185–188.
4. Бондарчук О.І. Психологічна підготовка керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін : посібник. Київ : Ун-т менеджменту освіти НАПН України, 2014. 194 с.
5. Шевченко Н.В. Самоменеджмент как технология профессионального саморазвития выпускника вуза. *Соціологія. Грані*. 2012. № 4 (84). С. 115–118.

6. Штепа О.С. Самоменеджмент: процесуальна та диспозиційна характеристика. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. № 4. С. 224–235.
7. Шикер Л.В. Методика дослідження рівнів особистісного саморозвитку вчителів закладів загальної середньої освіти. *Психологічний журнал*. 2020. №3. С. 182–192.
8. Blömeke, S., Jenßen, L., Grassmann, M., Dunekacke, S., Wedekind, H. (2017). Process mediates structure: The relation between preschool teacher education and preschool teachers' knowledge. *Journal of Educational Psychology*, 109 (3), 338–354.
9. Lang, S.N., Mouzourou, C., Jeon, L. et al. (2017). Preschool Teachers' Professional Training, Observational Feedback, Child-Centered Beliefs and Motivation: Direct and Indirect Associations with Social and Emotional Responsiveness. *Child Youth Care Forum* 46, 69-90. URL: <https://doi.org/10.1007/s10566-016-9369-7>
10. Travor C. Brown & Amy M. Warren (2014). Evaluation of transfer of training in a sample of union and management participants: a comparison of two self-management techniques, Human Resource Development International, S.277–296 URL: <https://doi.org/10.1080/13678868.2014.907975>.
10. Naida R., Dovbenko S. Beschastnyy M., Bezverkhnia H., Tsybul'ska V. (2020). Problem of Resistance to the Introduction of Distance Learning Models of Training in the Vocational Training of Educators. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research* Vol. 19, No. 2, pp. 1-12, URL: <https://doi.org/10.26803/ijlter.19.2.1> .

REFERENCES

1. Adair, D. (2006). *Iskusstvo upravlyat' lyud'mi i samim soboj [The art of managing people and yourself]*. Moscow : E`ksmo. 243 s. [in Ukrainian].
2. Bishof, A., Bishof, K. (2006) *Samomenedzhment [Samomenedzhment]* Moscow: OMEGA-M, 127 [in Ukrainian].
3. Bunyak, N.M. (2017). Samomenedzhment yak mystetstvo samorozvytku osobystosti [Self-management as an art of self-development]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky – Global and national problems of economy*, 18, 185–188 [in Ukrainian].
4. Bondarchuk, O.I. (2014). Psykholohichna pidhotovka kerivnykiv osvitnikh orhanizatsii do diialnosti v umovakh zmin : posibnyk [Psychological preparation of heads of educational organizations for activity in the conditions of changes: the manual]. Kyiv: Un-t menedzhmentu osvity NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
5. Shevchenko, N.V. (2012). Samomenedzhment kak tekhnologiya professional'nogo samorazvitiya vypusknika vuza [Self-management as a technology of professional self-development of a university graduate]. *Sotsiologiya. Grani – Sociology. The faces*. 4 (84). 115–118. [in Ukrainian].
6. Shtepa, O.S. (2010). Samomenedzhment: protsesual'na ta dispozitsiynna kharakteristika [Selfmanagement: the process dispositional characteristic]. *Sotsiogumanitarni problemi lyudini – Human and humanitarian problems of man*, 4, 224–235. [in Ukrainian].
7. Shyker, L.V. (2020). Metodya doslidzhennia rivniv osobystisnoho samorozvytku vychiteliv zakladiv zahalnoi serenoi osvity [Methods of research of levels of personal self-development of teachers of general secondary education institutions]. *Psykhologichnyi zhurnal*, 3, 182–192. [in Ukrainian].
8. Blömeke, S., Jenßen, L., Grassmann, M., Dunekacke, S., Wedekind, H. (2017). Process mediates structure: The relation between preschool teacher education and preschool teachers' knowledge. *Journal of Educational Psychology*, 109 (3), 338–354.
9. Lang, S.N., Mouzourou, C., Jeon, L. et al. (2017). Preschool Teachers' Professional Training, Observational Feedback, Child-Centered Beliefs and Motivation: Direct and Indirect Associations with Social and Emotional Responsiveness. *Child Youth Care Forum* 46, 69-90. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s10566-016-9369-7>
10. Travor, C. Brown, & Amy, M. Warren (2014). Evaluation of transfer of training in a sample of union and management participants: a comparison of two self-management techniques, Human Resource Development International, 277–296. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/13678868.2014.907975>.
11. Naida, R., Dovbenko, S. Beschastnyy, M., Bezverkhnia, H., Tsybul'ska, V. (2020). Problem of Resistance to the Introduction of Distance Learning Models of Training in the Vocational Training of Educators. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19, 2, 1-12. Retrieved from <https://doi.org/10.26803/ijlter.19.2.1> [in English].

R. G. NAIDA

Candidate of Pedagogical sciences, Associate Professor,

Teacher of Preschool pedagogy,

“Dubno professional college of Rivne State University of Humanities”,

Dubno, Ukraine

E-mail: nauda@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6521-8233>

DEVELOPING SELF-MANAGEMENT BASIC SKILLS OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS

The article raises the issue of determining the problems of forming the basic self-management of future teachers of preschool education. Scientific works on the problems of the organization of self-development were analyzed and the opinions of scientists who worked on the organization of effective self-management as a direction of self-management were singled out. The urgency of personal problems of students' self-development and the introduction of learning models, which is based on the use of personal skills and intrinsic motivation, were substantiated. The essence of self-management as a component of personality development and the main problems of formation of basic self-management in future specialists of preschool education were determined. The directions of self-management and their content were covered. The analysis of scientific achievements on the studied topic is offered. A comparative description of the content of the concepts of self-management in scientific sources were formed. Effective forms and methods of organization of activity and ways of effective planning of working hours were specified. Testing of future specialists of preschool education was carried out in order to determine the priority of life orientations as components in the process of personal self-development. The results of the study of semantic life orientations according to the method of D. Leontiev, which allowed not only to identify the general level of awareness of life, but also to diagnose a number of additional scales: goals, process, result. The results of five subscales were analyzed.

The levels of commitment of future teachers of preschool education, specificities of perception of life and its meaning, vision of effectiveness of life and ability to set long-term goals, locus of control-ME and locus of control of life were clarified. The program of actions on the basis of results of testing which provide both classroom work and extracurricular work of applicants of higher professional education were outlined. The program of development of bases of self-management is revealed. Prospects for further research on certain issues are identified.

Key words: components of marketing competence, selfmanagement, educational management, self-development, teacher' personal self-development.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2021

The article was received 01.02.2021

УДК 378.04

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.8>

С. М. ПОДОЛЮК

*кандидат філологічних наук, викладач кафедри філології,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: ptaha1920@meta.ua
<https://orcid.org/0000-0002-7068-9195>*

О. О. СТРЕЛЬБИЦЬКА

*кандидат філологічних наук, викладач кафедри філології,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: o.ostaryuk@meta.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1989-8829>*

ПОТЕНЦІАЛ ФОЛЬКЛОРУ У СИСТЕМІ УКРАЇНОЗНАВСТВА: ВИВЧЕННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті обґрунтовується потреба нового підходу до вивчення фольклору у системі українознавства. З урахуванням векторів розвитку сучасного освітнього середовища (глобалізації, фундаменталізації та гуманізації освіти, появу яких ознаменував початок ХХІ ст.) визначається інтелектуальний потенціал фольклору, з'ясовується його роль у системі українознавства. Зазначається, що вивченню фольклору в українознавстві приділено недостатньо уваги. Він розглядається, головним чином, як естетично-культурне надбання, а тому дослідження фольклору у контексті інтердисциплінарного явища, джерела пізнання історичного, ментального розвитку етносу, потребує додаткової уваги.

Окрім того, глобалізація наукової інформації у сучасному світі сприяє розширенню поняття «фольклор».

У дослідженні зауважується про необхідність переорієнтації у вивченні фольклору. Йдеться про перенесення акцентів на його походження, що суголосно з ідеями культурно-історичної школи у фольклористиці, започаткованої М. Костомаровим. Прихильником такої концепції вивчення фольклору є сучасний науковець, фольклорист В. Давидюк. У «Вибраних лекціях з українського фольклору» дослідник подає авторське бачення українського фольклору в культурогенезі та розвитку його явищ, активно використовує знання з археології й етнографії для пояснення походження й формування основних мотивів, образів, синхронізує їх з відповідними епохами, тенденціями їх розвитку [Вибрані лекції]. Застосування такої методики вивчення фольклору через його походження значно поглиблює розуміння студентами фольклорного тексту як історичного джерела, його змісту й ролі у системі формування народного світогляду, ментальності етносу. А відтак, сприяє вивченню українознавства, допомагає зреалізувати завдання, які стосуються особливостей становлення й розвитку українського етносу. Разом з тим, забезпечує формування національної особистості, професійно-компетентного, культурно-єрудованого педагога, дослідника й майбутнього громадянина з активною державницькою позицією.

Ключові слова: українознавство, фольклор, фольклорний текст, фольклористика, культурогенез.

Вступ

Сучасні українознавчі дослідження цілком узгоджуються з контекстом трьох основних векторів освітнього розвитку: глобалізації, фундаменталізації та гуманізації освіти, появу яких ознаменував початок ХХІ ст. Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» регламентують зміни в основних положеннях національ-

ної освіти, що, головним чином, зорієнтовані на інтеграцію у європейську спільноту, разом з тим, наголошують на розвитку національної складової. «Національна доктрина розвитку освіти» свою увагу зосереджує на першочерговому завданні, яке покликане «утверджувати національну ідею, сприяти національній самоідентифікації розвитку культури українського народу,

оволодінню цінностями світової культури, загальнолюдськими надбаннями» [Національна доктрина]. Відтак, відбувається поєднання світових та національних напрямів розвитку, що, безперечно, передбачає зростання інтелектуально-емоційного потенціалу особистості на основі синтезу цілісного сприйняття власне національного та міжетнічного культурного досвіду, поглиблення світоглядних основ у результаті вивчення світової та рідної культури.

1. Постановлення проблеми

Окреслені аспекти розвитку національної освіти обумовлюють актуальність вивчення дисциплін історичних, культурологічних, гуманітарних галузей знань, зокрема, фольклористики, етнографії, етнології, українознавства. Про світові тенденції до поглибленого вивчення етнографії й фольклору в освіті свідчать міжнародні публікації [Claire Deery].

Разом з тим, сучасні дослідники підкреслюють необхідність посилення безпеки країни, уваги до національної ідентичності [Бевз]. Переконаємося, що така потреба дійсно існує, оскільки країна знаходиться у стані війни й перебуває під впливом агресора впродовж семи років. Про загрозу зникнення України повідомляють й міжнародні видання [Figes Orlando]. Як зберегти свою самобутність? Як не знищитися у світі випробувань та не загубити національну ідентичність серед викликів глобалізації, технізації сучасного суспільства? Важливі думки з цього приводу знаходимо у праці Монтсерат Гібернау «Ідентичність націй», у якій серед основних ознак національної ідентичності дослідниця називає її тривалість (тяглість) та унікальність. Причому перша базується на уявленнях про націю як спільноту, що має минуле, але рухається в майбутнє. Друга ознака відмінна: вона об'єднує людей навколо однієї мови, власної території, спільного походження, історії, цінностей, переконань і традицій. Усе згадане забезпечує «самоусвідомлення духовної єдності та культурної відмінності від решти світу – «інших», «ненаших», «чужинців»» [Пономарьов В., Гібернау М. : 11.] Опираючись на такі зауваги, наголошуємо на необхідності поглибленого вивчення наук, що забезпечують пізнання національної ідентичності. Однією з ключових у цьому контексті постає вивчення українознавства у вищій школі.

Українознавство – цілісна система, що забезпечує пізнання українства через вивчення цілого ряду центрів й передбачає розв'язання завдань національного змісту, зокрема: дослідження історичного розвитку України та українства загалом; аналіз та оцінка поступу нації та її сучасного розвитку; формування нових особистостей, патріотів-професіоналів світового рівня, здатних поєднувати особисті інтереси з громадянськими, державницькими й загальнолюдськими, а також нести свої знання у світ.

Надзвичайно важливим елементом системи українознавства, вдачним матеріалом для вивчення характеру етносу, його ментальних ознак, особливостей формування світогляду є фольклор як явище традиційної національної культури українців.

Глобалізація наукової інформації у сучасному світі сприяє розширенню поняття «фольклор». Зокрема, дослідники зауважують: «У сучасних соціокультурних умовах фольклористика розвивається як інтердисциплінарна галузь у контексті загальносвітових, європейських тенденцій на основі комунікативного, функціонального, антропологічного підходів до аналізу фольклорної традиції. Посилений інтерес фольклористів, педагогів, науковців до проблем історії фольклористики, видання енциклопедичних праць, вивчення фольклору крізь призму методології інших наук засвідчує перспективність розвитку фольклористики» [Вовк : 8].

Попри такі тенденції розвитку сучасної фольклористичної науки, в українознавстві фольклору приділено недостатньо уваги. Однією з небагатьох праць, у яких фольклор вивчається предметно, є дослідження О. Таланчук «Українознавство: Усна народна творчість», де наголошується: «...віднайти коріння народних уявлень про навколишній світ означає заволодіння великою таємницею особливостей народного характеру, його світовідчуття. Таким чином «відкриються найкоштовніші скарби прекрасного – світу мистецтва» [Українознавство. Усна народна творчість]. До слова, і в інших публікаціях відома дослідниця акцентує на естетичній ролі фольклору, що важливо, однак не розкриває його значення у вивченні історичного розвитку нації, формуванні світоглядних основ.

2. Аналіз попередніх досліджень

Окремо варто зауважити про розгляд фольклору у навчально-методичних виданнях з українознавства. У навчальному посібнику «Українознавство» В. Половця окрема розвідка, що стосується фольклору як складової системи українознавства, відсутня. Незначну увагу дослідник приділяє усній народній творчості під час розгляду таких концентрів: Україна – мова, Україна – художня словесність, Україна – культура. У контексті вивчення впливу природи на формування духовної культури народу автор розглядає народні знання й світоглядні уявлення українців, календарні свята, обряди народного календаря, але не згадує про тексти усної народної творчості, які їх супроводжують [Половець : 54]. У підручнику «Українознавство» П. Кононенка окремий параграф присвячено вивченню художньої словесності як засобу формування національної свідомості, де автор, головним чином, увагу зосереджує на фольклорі як відбитку космогонічних уявлень наших предків, зауважує про образи-архетипи, зокрема, Світове дерево. У підсумку ж підкреслює, що фольклор «про міфічне й реальне, дійсність і вимисел, а загалом – про життя реальних людей і народів у неспинному плінні історії. Тому плінні, що породжує родинні і племенні зв'язки, побут і працю, календарні й обрядові традиції, пісні про кохання й розлуки, переможні бої і печальні втрати» [Кононенко : 190-191]. Такі висновки свідчать про естетизацію усної народної творчості, однак не містять системних узагальнень про роль фольклору у формуванні національних ознак.

Більше інформації про фольклор як усну словесність знаходимо у підручнику українознавства Лепехи Т.В. [Лепеха], де розглядаються такі жанри: казки, календарно-обрядові, побутові, родинно-побутові, суспільно-побутові пісні, героїчний епос, гумористично-сатиричні твори, анекдоти, гуморески. Як бачимо, жанрова система фольклору впорядкована недостатньо. Окрім того, матеріал, розміщений у підручнику, потребує більш глибокого осмислення.

Висловлені спостереження підкреслюють, що вивченню фольклору в українознавстві приділено недостатньо уваги. Він розглядається, головним чином, як естетично-культурне надбання, а тому дослідження фольклору у кон-

тексті інтердисциплінарного явища, джерела пізнання історичного, ментального розвитку етносу, потребує додаткової уваги, що й зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Мета нашої розвідки: визначити потенціал фольклору та його значення у системі українознавства.

3. Результати та дискусії

У словнику-довіднику «Українська фольклористика» термін «фольклористика українська» пояснюється як «галузь української гуманітарної науки, яка займається вивченням передусім української народної творчості – словесної, музичної, танцювальної, драматичної, а також її співвідношенням і взаємодії з фольклорами інших народів та професійною культурою» [Українська фольклористика : 405]. Такий підхід значною мірою зумовлений глобалізацією наукової інформації у сучасному світі й сприяє розширенню поняття «фольклор», збагачує можливості його вивчення, поглиблює наукові результати. Адже до уваги береться не лише словесний текст, а й хореографічний малюнок, музичний супровід, драматургія. Лише у такому синкретичному сприйнятті фольклорний текст може сприйматися й аналізуватися як цілісне явище. Більше про синкретизм фольклору можна знайти в іншій публікації співавтора статті [Подолук].

Формування такого розуміння фольклору відбувалося поступово. Зародження фольклористики пов'язують із першими десятиліттями XIX ст., коли завдяки появі зацікавлень народними звичаями, обрядами, усною народною творчістю та під впливом ідей європейського романтизму сформувався інтерес до збирання, записування, видання фольклорних текстів і перші спроби їх осмислення. Світанок фольклористичної науки ознаменувала поява фольклорних записів М. Цертелева (1819) та М. Максимовича (1827). У 30-40 рр. XIX ст. українська фольклористика набувала сили у контексті діяльності «трьох основних осередків українського науково-культурного життя: харківського (І. Срезневський, П. Лукашевич, Н. Метлинський, М. Костомаров), львівського (М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький, Г. Ількевич), київського (М. Максимович, П. Куліш)». [Українська фольклористика : 405]. У другій половині XIX ст. розвиток української

фольклористики відбувався, головним чином, у Києві, що пов'язує з діяльністю Південно-західного відділу Російського етнографічного товариства (1873-1876) й журналу «Киевская старина» (1882-1906) та Товариства імені Шевченка (1873, з 1892 – Наукове товариство імені Шевченка – НТШ), що діяло у Львові. Згодом з'явилися потужні дослідницькі центри фольклору по всій Україні, що сприяло появі унікальних досліджень, пов'язаних з іменами таких учених: П. Чубинського, О. Потебні, В. Антоновича, М. Драгоманова, М. Лисенка, М. Номиса, Ф. Вовка, М. Грушевського, М. Сумцова, Б. Грінченка, В. Гнатюка, Ф. Колеси, М. Возняка та ін. Праці згаданих учених ґрунтувалися на засадах міфологічної, міграційної, а найбільшою мірою – культурно-історичної школи, розвиток ідей має стосунок до зіставлення різних явищ культури, культурогенезу. «Культурогенезом» називають «сам процес формування культури і теоретичну концепцію його освітлення, яку розробили Г. Спенсер, Л. Морган, Ч. Тейлор та їх послідовники в аспекті історичному, етнографічному, археологічному, мистецтво- і релігієзнавчому, соціологічному» [Українська фольклористика : 214]. Відтак, при вивченні фольклорного тексту до уваги бралися історичні, археологічні відомості, етнографічні особливості, а також вірування, пережитки яких проявлялися в тексті. У сучасній фольклористичній науці таку концепцію дослідження фольклору активно застосовує відомий фольклорист професор В. Давидюк. У своїх «Вибраних лекціях з українського фольклору», навчальному посібнику для студентів закладів вищої освіти, дослідник подає авторське бачення українського фольклору в культурогенезі та розвитку його явищ [Вибрані лекції]. Науковець дотримується культурно-історичної концепції, що була започаткована М. Костомаровим, й переконливо доводить, що у дослідженні фольклору надзвичайно важливо застосовувати знання з археології та етнографії. Комплексний підхід забезпечує якість наукового результату. Для прикладу, окрему увагу

В. Давидюк приділяє висвітленню основних ідей давніх епох: палеоліту, мезоліту, неоліту, енеоліту, епохи бронзи, раннього заліза, ранніх слов'ян та їх відображення у фольклорі. Такий підхід значно розширює рамки сприйняття фольклорного тексту. Забезпечує розуміння, що український етнос формувалася поступово під впливом різних культур і пройшов різні стадії суспільного розвитку. Відтак, застосування інтердисциплінарного методу вивчення фольклору забезпечує його пізнання як явища національної традиційної культури й дозволяє прийти до системних висновків.

Окрему увагу в навчальному підручнику В. Давидюк приділяє питанню складових української ментальності у фольклорі та зауважує, що «етнографи визначають ментальність як сукупність особливих культурних, антропологічних та етнопсихологічних рис, які становлять фізичне й духовне обличчя нації» [Вибрані лекції : 84]. Відтак, під проявами української ментальності у фольклорі науковець розуміє «всю сукупність народного мистецтва» й переконливо пояснює різницю між українською та російською ментальністю, зосереджуючи увагу на народному вбранні, співі, малярстві, музикуванні [Вибрані лекції : 88]. Варто зауважити, що дослідник активно застосовує антропологічний підхід до аналізу фольклорної традиції.

Висновки

Як бачимо, сучасна концепція вивчення фольклористики опирається на розширене поняття «фольклор», його пізнання крізь призму методології інших наук, що збігається зі світовими, європейськими тенденціями дослідження.

Глибоко переконані, що саме такий підхід до пізнання фольклору через культурогенез та динаміку його розвитку, інтердисциплінарний зміст сприятиме поглибленому вивченню українознавства, підготовці фахівців, здатних до пізнання етнографічного спадку етносу, узагальнень національного досвіду, збагачення та поширення його як у своїй творчій професійній діяльності, так і загалом у світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз Т. Українська ідентичність і національна безпека у викликах сьогодення. *Українознавство*. 2020. № 4 (77). С. 143–158.
2. Давидюк В.Ф. Вибрані лекції з українського фольклору (в авторському дискурсі) : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Видання третє, виправлене, доповнене і перероблене Луцьк : ПВД «Твердиня», 2014. 448 с.

3. Вовк М.П. Фольклористика у класичних університетах України (друга половина XIX – початок XXI ст.) : навчальний посібник. Київ : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. 2014. 202 с.
4. Кононенко П.П. Українознавство : підручник для вищих навчальних закладів. Київ. 2005.
5. Лепеха Т. В. Українознавство : навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Просвіта». 2005. 376 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квітня 2002 року N 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 28.03.2021).
7. Подолюк С. Синкретизм весільного фольклору. *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2010. Випуск 10 (2). С. 129–141.
8. Половець В.М. Українознавство. Курс лекцій : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. Чернігів : Просвіта. 2006. 216 с.
9. Пономарьов В., Гібернау М. Ідентичність націй. Київ : Темпора. 2012. Ч. 7–8 (177–178). С. 11.
10. Таланчук О.М. Українознавство. Усна народна творчість: навчальний посібник. Київ : Либідь, 1998. 248 с.
11. Чернопиский М. Українська фольклористика. Словник-довідник. Тернопіль, 2008. 448 с.
12. Claire Deery (2019). An ethnographic action research project: national curriculum, historical learning and a culturally diverse Melbourne primary school. *Ethnography and Education*, 14:3, 311-327. URL: <https://doi.org/10.1080/17457823.2019.1582349> (Last accessed: 29.03.2021).
13. Figes Orlando (2013). Is There One Ukraine? URL: <http://www.foreignaffairs.com/articles/140560/orlando-figes/is-thereone-ukraine> (Last accessed: 27.03.2021).

REFERENCES

1. Bevz, T. (2020). Ukrainiska identychnist i natsionalna bezpeka u vyklykakh sohodennia [Ukrainian identity and national security in today's challenges]. *Ukrainoznavstvo – Ukrainian Studies*, 4 (77), 143-158 [in Ukrainian].
2. Davydiuk, V.F. (2014). *Vybrani leksii z ukrainskoho folkloru (v avtorskomu dyskursi) : navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Selected lectures on Ukrainian folklore (in the author's discourse): a textbook for students of higher educational institutions]*. Lutsk : PVD «Tverdynia» [in Ukrainian].
3. Vovk, M.P. (2014). *Folklorystyka u klasychnykh universytetakh Ukrainy (druha polovyna KhIKh – pochatok KhKhI st.) : navchalnyi posibnyk [Folklore in classical universities of Ukraine (second half of the XIX – beginning of the XXI century): textbook]*. Kyiv : Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
4. Kononenko, P.P. (2005). *Ukrainoznavstvo : pidruchnyk dlia vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Ukrainian Studies: a textbook for higher education institutions]*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Lepekha, T.V. (2005). *Ukrainoznavstvo : navchalnyi posibnyk [Ukrainian Studies: a textbook]*. Kyiv : Vydavnychi tsentr «Prosvita» [in Ukrainian].
6. Natsionalna doktryna rozvytku osvity : Ukaz Prezydenta Ukrainy (2002). [National doctrine of education development: Decree of the President of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (Last accessed 28.03.2021) [in Ukrainian].
7. Podoliuk, S. (2010). Synkretyzm vesilnoho folkloru [Syncretism of wedding folklore]. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst – Volyn philological: text and context*, 10 (2), 129–141 [in Ukrainian].
8. Polovets, V.M. (2006). *Ukrainoznavstvo. Kurs leksii : navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh zakladiv osvity [Ukrainian Studies. Course of lectures: a textbook for students of higher educational institutions]*. Chernihiv: Prosvita. [in Ukrainian].
9. Ponomarov, V., Gibernau, M. (2012). *Identychnist natsii [Identity of nations]*. Kyiv: Tempora [in Ukrainian].
10. Talanchuk O. M. (1998). *Ukrainoznavstvo. Usna narodna tvorchist: navchalnyi posibnyk [Ukrainian Studies. Oral folk art: a textbook]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
11. Chornopyskyi, M. (2008). *Ukrainska folklorystyka. Slovnyk-dovidnyk [Ukrainian folklore. Dictionary-reference]*. Ternopil [in Ukrainian].
12. Claire Deery (2019). An ethnographic action research project: national curriculum, historical learning and a culturally diverse Melbourne primary school. *Ethnography and Education*, 14:3, 311-327. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/17457823.2019.1582349> (Last accessed: 29.03.2021). [in English].
13. Figes Orlando (2013). Is There One Ukraine? Retrieved from <http://www.foreignaffairs.com/articles/140560/orlando-figes/is-thereone-ukraine> (Last accessed: 27.03.2021) [in English].

S. M. PODOLIUK

*Candidate of Philological Sciences,
Teacher of the Department of Philology,
Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: ptaha1920@meta.ua
<https://orcid.org/0000-0002-7068-9195>*

O. O. STRELBITSKA

*Candidate of Philological Sciences,
Teacher of the Department of Philology,
Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: o.ostapyuk@meta.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1989-8829>*

POTENTIAL OF THE FOLKLORE IN UKRAINIAN STUDIES: HIGH SCHOOL STUDY

The article substantiates the need for a new approach to the study of folklore in the system of Ukrainian studies. Taking into account the vectors of development of the modern educational environment (globalization, fundamentalization and humanization of education, the emergence of which marked the beginning of the XXI century), the intellectual potential of folklore is determined, its role in the system of Ukrainian studies is clarified. It is noted that insufficient attention has been paid to the study of folklore in Ukrainian studies. It is considered mainly as an aesthetic and cultural heritage, and therefore the study of folklore as a source of knowledge of the historical, mental development of the ethnos, requires additional attention.

In addition, the globalization of scientific information in the modern world contributes to the expansion of the concept of "folklore". It is studied as a complex phenomenon that unites the whole set of traditional folk culture: text, musical accompaniment, choreography, drama. This approach significantly expands the possibilities of studying the folklore text, deepens the scientific results.

The study notes the need for reorientation in the study of folklore. It is a matter of shifting the emphasis to its origin, which is in accordance with the ideas of the cultural-historical school of folklore, initiated by M. Kostomarov. A supporter of this concept of studying folklore is a modern scientist, folklorist V. Davydyuk. In "Selected Lectures on Ukrainian Folklore" the researcher presents the author's vision of Ukrainian folklore in cultural genesis and development of its phenomena, actively uses knowledge of archeology and ethnography to explain the content of origin and development of basic motifs, images, synchronizes them with relevant eras, trends. The application of such methods of studying folklore through its origin significantly deepens students' understanding of the folklore text as a historical source, its content and role in the system of forming the people's worldview, the mentality of the ethnos. Thus, it promotes the research of Ukrainian studies, helps to implement tasks related to the peculiarities of the formation and development of the Ukrainian ethnic group. At the same time, it provides the formation of a national personality, professionally competent, culturally erudite teacher, researcher and future citizen with an active state position.

Key words: Ukrainian studies, folklore, folklore text, folkloristics, cultural genesis.

*Стаття надійшла до редакції 05.01.2021
The article was received 05.01.2021*

УДК 378.091+364.69

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.9>

Н. А. ПОЛИЩУК

*завідувач науково-дослідної лабораторії освітніх інновацій,
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти,*

м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: polistuk3@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-3364-0058>

Н. В. КАРДАШУК

викладач природничих дисциплін,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: natasha.kardashuk@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2410-4122>

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Розглядається проблема організації освітнього процесу в контексті здоров'язбереження дітей в умовах сучасного закладу освіти. Доведено, що здоров'я та навчання взаємопов'язані і взаємообумовлені. Від здоров'я, гарного самопочуття і бадьорості дітей залежить успішне засвоєння ними шкільних програм, їх духовне життя, світосприйняття, розумовий розвиток, рівень навчальних досягнень, віра в свої сили.

Наголошується на тому, що найважливішим аспектом реалізації завдань здоров'язбереження у закладі освіти є використання відповідних здоров'язбережувальних освітніх технологій.

Уточнено зміст поняття «здоров'язбережувальні освітні технології»: сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання); оптимальна організація освітнього процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм); повноцінний та раціонально організований руховий режим.

Представлено сучасну класифікацію здоров'язбережувальних технологій на основі праць вчених.

Доведено, що використання здоров'язбережувальних технологій у закладі загальної середньої освіти є умовою розбудови здоров'язбережувального освітнього середовища, спрямованого на зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу; наявність позитивної психологічної атмосфери під час навчальних занять; обізнаність педагогів і учнів зі способами збереження здоров'я і дотримання ними здоров'язбережувальної поведінки; вироблення в педагогів ціннісного ставлення до власного здоров'я і здоров'я школярів; профілактику захворювань, негативне ставлення до шкідливих звичок тощо.

Обґрунтовано потребу у кваліфікованих фахівцях, готових до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності.

Наведено деякі приклади впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес закладів освіти Волині.

Ключові слова: здоров'я, збереження здоров'я учасників освітнього процесу, здоров'язбережувальна та здоров'яформувальна педагогіка, здоров'язбережувальні освітні технології.

Вступ

Концепція Нової української школи проголошує збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний ком-

форт і сприяють вияву творчості дітей. Двома із шести основних принципів концепції «Нова українська школа» є:

– *здоров'я*: формування здорового способу життя і створення умов для фізичного й психоемоційного розвитку, що надзвичайно важливо для дітей молодшого шкільного віку;

– *безпека*: створення атмосфери довіри і взаємоповаги. Перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства і цькування [Пономаренко : 12].

Це пояснюється, насамперед, тим, що стан здоров'я є показником духовного, соціально-економічного й людино-біологічного добробуту населення, рівня цивілізованості країни. Тому гуманізація освіти вимагає якісно нового підходу до потреб людини, формування стійких мотивацій на здоровий спосіб життя, позитивну соціальну поведінку.

1. Постановлення проблеми

Відтак, одним із пріоритетних напрямів діяльності закладів освіти є збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді. Саме школа, як головна ланка національної системи освіти, повинна і може забезпечити учнів необхідною базовою теоретичною валеологічною підготовкою, сформувати позитивне ставлення щодо збереження та зміцнення здоров'я, соціально-психологічні здоров'язбережувальні компетентності, стиль життя, що сприятиме саморозвитку особистості з питань використання сучасних способів оздоровлення, оволодіння необхідними руховими навичками, умінням своєчасно приймати рішення щодо запобігання шкідливим звичкам й небезпечній поведінці [Поліщук : 53].

Найважливішим аспектом реалізації завдань здоров'язбереження у закладі освіти є використання відповідних здоров'язбережувальних освітніх технологій.

2. Аналіз попередніх досліджень

Шляхи застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі досліджували О. Ващенко (готовність учителя до використання цих технологій), Т. Карасева та М. Коржова (сучасні аспекти реалізації окреслених технологій), Н. Смірнов (їх використання в школі), О. Видюк, Є. Диканова, В. Скумін (формування культури здоров'я особистості в освітніх програмах та освітньому просторі); О. Рихтер (формування культури здорового способу життя); В. Бабич, С. Гвозд'їй, В. Єфімова, Л. Іванова, Г. Кондрацька (питання професійної підготовки педагогічних кадрів до формування здорового способу життя дітей і молоді, організації здоров'язбережувального середовища і дозвілля).

Окремі питання впровадження здоров'язбережувальних технологій у викладанні предмета «Основи здоров'я» досліджували Т. Бойченко, Т. Воронцова, В. Пономаренко. Теоретичні питання щодо здоров'язбереження в умовах освіти розглянуті М. Гончаренко, В. Горащуком, С. Страшко, Л. Сущенко та ін.

Науковці загострюють увагу на проблемі зміцнення здоров'я школярів, вказують на окремі кроки у вирішенні цієї проблеми, наголошують на важливості створення стійкої системи виховання і навчання здорової людини, здатної самостійно підтримувати та зберігати своє здоров'я на базі сформованого світогляду. Вчені одностайні у думці, що змінити ситуацію зі збереженням здоров'я учнів спроможна здоров'язбережувальна педагогіка, основу якої становлять технології, що вводять учня, його батьків, педагогів у соціально-освітній простір без втрат для їхнього здоров'я, підвищуючи мотивацію на його формування, збереження, зміцнення, споживання, відновлення й передавання наступним поколінням.

Метою статті є аналіз уявлень щодо поняття «здоров'язбережувальні технології» у системі освіти, розкриття особливостей використання педагогами здоров'язбережувальних освітніх технологій.

3. Результати та дискусії

Аналіз наукової літератури з даної проблематики доводить, що існує широкий діапазон підходів до розуміння поняття «здоров'язбережувальні освітні технології».

Так, на думку Н. Смірнова, здоров'язбережувальні освітні технології – це комплексна, побудована на єдиній методологічній основі, система організаційних і психолого-педагогічних прийомів та методів, спрямованих на охорону і зміцнення здоров'я учнів, формування у них культури здоров'я, а також на турботу про здоров'я педагогів [Смірнов : 48–49]. Вчений вказує, що здоров'язбережувальна освітня технологія є якісною характеристикою будь-якої освітньої технології, її «сертифікат безпеки», який показує наскільки при реалізації даної технології вирішується завдання збереження здоров'я основних суб'єктів освітнього процесу – учнів і педагогів.

Т. Бойченко вбачає сутність здоров'язбережувальних технологій у комплексній

оцінці умов виховання і навчання, які сприяють збереженню наявного рівня здоров'я учнів та його покращенню, а також спрямованості на формування навичок здорового способу життя, на здійснення моніторингу «показників індивідуального розвитку, щоб прогнозувати можливі зміни здоров'я і проводити відповідні психолого-педагогічні, корегувальні, реабілітаційні заходи з метою забезпечення успішності освітньої діяльності та її мінімальної фізіологічної цінності, покращення якості життя суб'єктів освітнього середовища» [Бойченко : 3].

Л. Іванова відзначає, що здоров'я-збережувальні освітні технології спрямовані на виховання в учнів культури здоров'я та особистісних якостей. Їх реалізація сприяє збереженню і зміцненню здоров'я, формування уявлення про нього як цінності, мотивації на ведення здорового способу життя [Іванова].

Ю. Півненко визначає поняття «здоров'я-збережувальні технології» як «валеологічно обґрунтовану систему заходів, спрямовану на створення безпечних та сприятливих умов для розвитку, навчання та виховання дитини» [Півненко : 10].

О. Ващенко розглядає поняття «здоров'я-збережувальні технології» як сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, відповідна методика навчання та виховання); оптимальну організацію освітнього процесу (згідно з віковими та гендерними особливостями); індивідуальні особливості та гігієнічні норми; повноцінний та раціонально організований руховий режим; виховання в учнів позитивного ставлення до здорового способу життя [Ващенко : 356].

Дослідниця І. Усатова обґрунтовує сутність поняття «здоров'я-збережувальна технологія» як цілеспрямовану й валеологічно аргументовану систему педагогічних заходів, що мають на меті збереження, зміцнення й підвищення рівня здоров'я суб'єктів освітнього процесу, формування культури здорового та безпечного способу життя учнів, розвитку інтересу до активної рухової (фізкультурної) діяльності [Усатова].

Деякі вчені пропонують виокремити поняття «здоров'яформувальні виховні технології», розуміючи під ним психолого-педагогічні технології, програми, методи, спрямовані на виховання

в учнів культури здоров'я, особистісних якостей, що сприяють його збереженню та зміцненню, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, а також мотивації на здоровий спосіб життя.

Узагальнення наукової літератури дозволило виокремити такі головні підходи до тлумачення дефініції «здоров'я-збережувальні технології»:

1) індикатор якості освітніх технологій;

2) оптимальне поєднання традиційних технологій навчання з принципами, методами і прийомами, спрямованими на збереження й підтримку здоров'я дітей;

3) технології навчання здоров'я, здорового способу життя, формування картини світу здорової нації;

4) навчально-методичний комплекс оздоровчо-фізкультурних і лікувально-профілактичних заходів;

5) створення сприятливого для здоров'я освітнього середовища;

6) забезпечення навчання і виховання з урахуванням індивідуальних, вікових і психофізіологічних особливостей учнів [Рибалко].

Широке тлумачення поняття «здоров'я-збережувальні технології» є одним із чинників різноманітності класифікацій цих технологій. У їх межах виокремлюють педагогічні, медичні, фізкультурно-оздоровчі технології, технології забезпечення безпеки життєдіяльності тощо.

Н. Смірнов серед здоров'я-збережувальних технологій, вживаних в системі освіти, пропонує виділити декілька груп, в яких використовується різний підхід до охорони здоров'я, а також і різні форми та методи роботи: медико-гігієнічні технології; фізкультурно-оздоровчі технології; екологічні здоров'я-збережувальні технології; технології забезпечення безпеки життєдіяльності; здоров'я-збережувальні освітні технології [Смірнов : 21]. На думку фахівця, здоров'я-збережувальні освітні технології слід визнати найбільш значущими зі всіх перерахованих за ступенем впливу на здоров'я учнів [Смірнов]. Головна їх ознака – не місце, де вони реалізуються, а використання психолого-педагогічних прийомів, методів, підходів до вирішення проблем.

У класифікації здоров'я-збережувальних освітніх технологій О. Ващенко виокремлює наступні типи:

– здоров'язбережувальні – технології, що створюють безпечні умови, вирішують завдання раціональної організації виховного процесу з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини. До них відносять: профілактичні щеплення, забезпечення рухової активності, вітамінізація, організація збалансованого харчування;

– оздоровчі – технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я. До них відносяться: фізична підготовка, фізична терапія, ароматерапія, загартовування, гімнастика, масаж, фітотерапія, арт-терапія;

– технології навчання здоров'ю – реалізуються завдяки включенню відповідних тем до предметів загальнонавчального циклу, введення до варіативної частини навчального плану нових предметів, організації факультативного навчання та додаткової освіти;

– виховання культури здоров'я – виховання в учнів особистісних якостей, що сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини. До них відносять: діяльність валеологічних гуртків і клубів, додаткові заняття, виховні заходи, розваги, конкурси, вікторини тощо [Ващенко : 356].

Здоров'язбережувальні технології реалізують такі функції: формувальну (здійснюється на основі біологічних і соціальних закономірностей становлення особистості, спадкових якостей, що обумовлюють індивідуальні фізичні і психічні властивості); інформативно-комунікативну (забезпечує трансляцію досвіду організації здорового способу життя, спадкоємність традицій, ціннісних орієнтацій, які формують дбайливе ставлення до власного здоров'я і життя); діагностичну (спрямована на моніторинг розвитку здобувачів освіти на основі прогностичного контролю, порівняння зусиль і дій педагога відповідно до їх природних можливостей); адаптивну (передбачає виховання в учнів налаштованості на здоровий спосіб життя, оптимізацію стану власного орга-

нізму і підвищення стійкості стресогенним чинникам природного і соціального середовища); рефлексивну (полягає в переосмисленні попереднього особистісного досвіду щодо збереження здоров'я); інтеграційну (об'єднує освітні стандарти у сфері фізичного виховання, інноваційні наукові концепції і системи виховання, народний досвід щодо збереження здоров'я підрастаючого покоління). [Онищенко : 122].

Вибір здоров'язбережувальних технологій залежить від мети освітньої програми діяльності закладу освіти, пріоритетних освітніх завдань, стану здоров'я учнів, їх інтересів та уподобань, врахування спрямованості засобів оздоровлення на вдосконалення основних показників фізичного розвитку дітей, наявного кадрового потенціалу (актуальним є питання психологічної готовності вчителів до перебування власної професійної діяльності, впровадження інноваційних технологій, самовдосконалення, рівень усвідомлення відповідальності за власне здоров'я та здоров'я своїх учнів), матеріально-технічного забезпечення (наявність окремого приміщення для проведення фізкультурно-оздоровчих заходів, спортивних майданчиків, фізкультурних куточків в групових кімнатах, фізіотерапевтичного кабінету, фіто-кімнати, кімнати психологічного розвантаження тощо), екологічних факторів (екологічна ситуація в країні, області, відповідність санітарно-гігієнічним та санітарно-технічним вимогам), наявного рівня співпраці з батьками учнів, усвідомлення ними значущості цілеспрямованої роботи із збереження та зміцнення здоров'я дітей (батьки мають бути прикладом для власних дітей), можливостей ефективно здійснювати моніторинг результативності запроваджуваних технологій [Ващенко : 356].

Наведемо деякі приклади впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес закладів освіти Волині.

Педагогами області використовуються елементи пальчикової гімнастики та горіхотерапії: пальчикові вправи, пальчикові ігри, ігри-потішки, ігри зі співом, пальчикові картинки, ігри-імітації, пальчиковий театр. Прості рухи кистей допомагають зняти загальну напругу, а також безпосередньо з рук школярів, поліпшують розвиток пізнавальних процесів, діяльність серцево-судинної і травної систем,

розумові здібності дитини, розвивають мовлення, координацію рухів, силу і спритність рук, підтримують життєвий тонус.

Щоб зменшити відчуття втоми під час урочної діяльності вчителі застосовують фізкультурні хвилинки й фізкультурні мікропаузи. Такі елементи не вимагають багато часу (1–2 хв.), проте швидко впливають на стан організму, знімають місцеве та загальне стомлення, дають необхідний відпочинок головному мозку.

Дихальна гімнастика сприяє вирівнюванню процесів збудження і гальмування в корі головного мозку, посиленню рефлексорних зв'язків, позитивно впливає на функцію нервово-регуляторних механізмів, що керують диханням. Динамічні дихальні вправи супроводжуються рухами рук, тулуба та ніг. Ці рухи завжди відповідають певним фазам дихання. Доцільними є використання предметної діяльності та інвентарю (наприклад, надування кульок, гумових іграшок, піддування смужок паперу та ін.); «контактного методу» у навчанні дихальних вправ (наприклад, різних типів дихання), коли учні сприймають на дотик положення рухів грудної клітки, м'язів живота; «сюжетна організація» та ігровий характер вправ; опис і пояснення пропонованих вправ, що допомагає уявити собі руховий образ, співвіднести слова з тими діями, які вони позначають; часте заохочення дітей, що допомагає відчути радість рухів.

У багатьох закладах освіти навчальні заняття проводяться в режимі динамічної зміни поз, для чого використовується ростомірні меблі з похилою поверхнею – парти і конторки. Частина уроку учень сидить за партою, а іншу частину – працює за конторкою. Тим самим зберігається і зміцнюється хребет, формується постава, підвищується загальна опірність організму до інфекційних захворювань, здійснюється профілактика короткозорості, забезпечується оптимальний функціональний стан серцево-судинної системи організму, стабілізуються процеси збудження і гальмування в центральній нервовій системі.

Для розширення зорових горизонтів, розвитку творчої уяви і цілісного (чуттєво образного і інтелектуального) сприйняття і пізнання світу на уроках у початковій школі застосовується спеціально розроблена екологічна картина – панно. З манекенів, ляльок, рухомих предме-

тів створюються найрізноманітніші сюжети, пов'язані з темою уроку. Граючи, дитина виконує завдання, сприймає інформацію, мислить, здійснює дію, вимовляє висловлювання, доводить. Включення рухового аналізатора активізує увагу дітей, підтримує інтерес до заняття.

Цікавим досвідом є використання методики сенсорних координаційних вправ, коли в кутах навчального кабінету розміщують яскраві зображення фігур, сюжети казок, пейзажі, картки зі словами, числами або формулами. На цих зображеннях учні концентрують свою увагу, виконуючи протягом 3-4 хв. рухи різними частинами тіла. Виконання сенсорних координаційних вправ дає змогу тренувати м'язи та зір школярів, розвивати увагу і швидкість, підвищувати фізичну та психічну активність.

Впроваджуються елементи методики зорово-координаційних вправ з використанням схеми-тренажера В. Базарного: нехитрі круги і вісімки використовуються для розминки і зняття напруги з очних м'язів. Очі учнів відпочивають, пробігаючи кілька разів різнокольоровими лініями. Одночасно діти виконують довільні рухи головою, шиєю, тулубом, розминають затерплі від статичної напруги м'язи.

Сучасний урок вимагає значної концентрації уваги, насамперед у середині чи в кінці навчального дня: не кожна дитина вміє вчасно перебудувати сприйняття з одного уроку на інший. Допомогти у цьому може психологічна підтримка, а саме – аутогенне тренування. Аутогенне тренування зазвичай проводиться у середніх та старших класах протягом 3-5 хвилин, на початку або у середині уроку. Учні пропонується зайняти зручну позицію, заплющити очі, поступово розслабити м'язи обличчя, рук, усього тулуба. Інший вид релаксації це – пісні та вірші. Вони чудово знімають втому, розвивають пам'ять, активізують функції голосового та дихального апаратів. Тематика їх, звичайно, різноманітна, а стосовно віршів хочеться відзначити ті, які можна демонструвати за допомогою рухів та інсценування.

Школи області – експериментальний майданчик щодо впровадження здоров'язбережувальної технології «Навчання у русі» професора О. Д. Дубогай – завідувача кафедрою медицини і фізичної культури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Здоров'язбережувальні рухові тех-

нології «навчання у русі» передбачають зміну діяльності, чергування інтелектуальної, емоційної та рухової її видів для індивідуальної, парної, групової форм роботи, що стимулює миттєве мислення учнів, сприяє поширенню їх рухової активності, своєчасному запобіганню розумової втоми, вчить дружньому і гуманному спілкуванню, розвиває патріотичну відповідальність у команді, вміння поважати думки і помилки інших за рахунок створення ігрових ситуацій, нестандартних інтегрованих уроків.

На базі закладів освіти регіону апробується модель Безпечної та дружньої до дитини школи, мета діяльності якої полягає в навчанні психосоціальних навичок, сприятливих для здоров'я, безпеки, успішної соціалізації та самореалізації учнів.

Узагальнення теоретичного і практичного досвіду дозволяє виокремити низку вимог до організації та здійснення освітнього процесу, зумовлених упровадженням здоров'язбережувальних технологій:

- високого рівня теоретичної та практичної підготовки педагогів з питань здоров'язбереження;
- готовності учителя до реалізації позиції «учитель-партнер» у процесі взаємодії з учнями;
- налагодження чіткої системи методичної роботи з підготовки вчителя до застосування

здоров'язбережувальних технологій та методики формування психосоціальних навичок за тематикою здоров'я, безпеки, соціальної і громадянської компетентності, розбудови миру, надзвичайних ситуацій;

- формування в закладі освіти здоров'язбережувального освітнього середовища.

Висновки

Таким чином, головна особливість здоров'язбережувальних технологій полягає у пріоритеті здоров'я. Інтеграція здоров'язбережувальних технологій в освітній процес сприяє створенню здоров'язбережувального середовища, формує в учнів інтерес як до навчання, так і до знань про власне здоров'я та шляхи його збереження.

Значимо, що поняття «здоров'язбережувальна» можна віднести до будь-якої педагогічної технології, що у процесі реалізації створює необхідні умови для збереження здоров'я основних суб'єктів освітнього процесу – учнів та вчителів. І, найголовніше, кожна педагогічна технологія має бути здоров'язбережувальною.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі ефективності окремих здоров'язбережувальних технологій відповідно до віку учнів, розробці навчальних та методичних матеріалів, практичних рекомендацій для педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим. *Здоров'я та фізична культура*. 2005. № 2, С. 1–4.
2. Ващенко О.М., Романенко Л.В., Макаренко Н.В. Організація впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес початкової школи: теоретичний вимір. *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79), с. 354–360.
3. Рибалко Л.М. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія: Осадца В.М., 2019. 400 с.
4. Іванова С. Управління оздоровчою діяльністю школи. URL: <http://osvita.ua/school/method/1709> (дата звернення 30.03.2021).
5. Онищенко Н.П., Лиховид О.Р. Здоров'язбережувальні технології у системі підготовки майбутніх вчителів до інноваційної діяльності. *Молодий вчений*. 2016. № 9.1 (36.1), с. 122–126
6. Півненко Ю.В. Генезис та класифікація моделей і технологій в контексті розвитку здоров'я. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2011. № 2, С. 7–11.
7. Поліщук Н., Кардашук Н., Давидюк Г. Створення умов у закладі середньої освіти для реалізації оздоровчої функції. *Науковий вісник СНУ імені Лесі Українки. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. № 11 (395). С. 53–58.
8. Пономаренко В., Воронцова Т., Сакович О. Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи «НУШ». Київ : Алатон, 2020. 64 с.
9. Смирнов Н.К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе. 2-е изд., Москва : АРКТИ, 2006. 320 с.
10. Усатова І.А. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах: навч.-метод. посіб. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2014. 128 с.

REFERENCES

1. Boichenko, T. (2005). Valeolohiia – mystetstvo buty zdorovym [Valeology is the art of being healthy]. *Zdorovia ta fizychna kultura –Health and physical culture*. 2, 1–4 [in Ukrainian].

2. Vashchenko, O.M., Romanenko, L.V., Makarenko, N.V. (2020). Orhanizatsiia vprovadzhenia zdoroviazberezhuvalnykh tekhnolohii v osvittii protses pochatkovoii shkoly: teoretychnyi vymir [The organization of the introduction of health technologies in the educational process of primary school: a theoretical dimension]. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, 3 (79), 354–360 [in Ukrainian].
3. Rybalko, L.M. (2019). *Zdorov'jazberezhuvalni tekhnologhiji v osvittijomu seredovyshhi: kolektyvna monohrafiia [Health technologies in the educational environment: a collective monograph]*. Ternopilj : Osadca V.M. [in Ukrainian].
4. Ivanova, S. Upravlinnia ozdorovchoiu diialnistiu shkoly [School health management]. *osvita.ua* Retrieved from <http://osvita.ua/school/method/1709> [Last accessed: 30.03.2021]. [in Ukrainian].
5. Onyshhenko, N.P., Lykhovyd O.R. (2016). Zdorov'jazberezhuvalni tekhnologhiji u systemi pidgotovky majbutnikh vchyteliv do innovacijnoji diialnosti [Health technologies in the system of preparation of future teachers for innovative activity]. *Molodyi vchenyj – A young scientist*, 9.1 (36.1), 122–126 [in Ukrainian].
6. Pivnenko, Yu. (2011). Henezys ta klasyfikatsiia modelei i tekhnolohii v konteksti rozvytku zdorovia [Genesis and classification of models and technologies in the context of health development]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu – Theory and methods of physical education and sports*. 2, 7–11 [in Ukrainian].
7. Polishhuk, N., Kardashuk, N., Davydjuk, Gh. (2019). Stvorennja umov u zakladi serednoji osvity dlja realizacii ozdorovchoji funktsiji [Creating conditions in the institution of secondary education for the implementation of the health function]. *Naukovyj visnyk SNU imeni Lesi Ukrainky. Serija «Pedagoghichni nauky». Scientific Bulletin of the Lesya Ukrainka National University. Series "Pedagogical Sciences"*, 11, (395), 53–58 [in Ukrainian].
8. Ponomarenko, V., Vorontsova, T. and Sakovych, O. (2020). *Bezpechna i druzhnia do dytyny shkola v konteksti reformy [A safe and child-friendly school in the context of reform]*. «NUSH». Kyiv: Alaton. 64 [in Ukrainian].
9. Smirnov, N.K. (2006). *Zdorovesberegaiushchie obrazovatelnye tekhnologii i psikhologiiia zdorovia v shkole [Health-saving educational technologies and psychology of health at school]*. Moscow: ARKTI. [in Russian].
10. Usatov, I.A. (2014). *Formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do realizatsii zdoroviazberezhuvalnykh tekhnolohii u spetsialnykh medychnykh hrupakh [Formation of readiness of future teachers of physical culture for realization of health-preserving technologies in special medical groups: teaching method. Way]*. Cherkasy: Vydavets Chabanenko Yu.A. [in Ukrainian].

N. A. POLISHCHUK

*Head of the Research Laboratory of Educational Innovations,
Volyn In-Service Teacher Training Institute,
Lutsk, Ukraine
E-mail: polistuk3@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-3364-0058>*

N. V. KARDASHUK

*Teacher of Natural Sciences,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
Email: natasha.kardashuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2410-4122>*

REVISITING THE USE OF HEALTH TECHNOLOGIES IN A MODERN EDUCATIONAL INSTITUTION

The problem of organizing the educational process in the context of children's health saving in a modern educational institution is considered. Health and education have been shown to be interrelated and interdependent. Successful mastering of school programs, children's spiritual life, world outlook, mental development, level of educational achievements, belief in their forces depend on health, well-being and cheerfulness of children.

It is emphasized that the most important aspect of the implementation of health objectives in the educational institution is the use of appropriate health education technologies.

The content of the concept of “health educational technologies” has been clarified as favorable conditions for children's education at school (absence of stressful situations, adequacy of requirements, methods of teaching and education); optimal organization of the educational process (according to age, gender, individual characteristics and hygienic norms); full and rationally organized motor mode.

A modern classification of health technologies based on the work of scientists is presented.

It is proved that the use of health technologies in a general secondary educational institution is a condition for the development of a health educational environment aimed at strengthening the health of participants in the educational process; a positive psychological atmosphere at training sessions; teachers' and students' awareness of ways to maintain health and their health behavior; developing a valued attitude by teachers to their own health and the health of students; disease prevention, negative attitude towards bad habits, etc.

The need for qualified specialists ready to use health technologies in professional activities is substantiated.

Here are some examples of the introduction of health technologies in the educational process of educational institutions in Volyn.

Key words: health, health saving of participants of educational process, health-saving and health-forming pedagogy, health educational technologies.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2021

The article was received 17.02.2021

УДК 378.147:784.1(477.82)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.10>

I. В. РЕГУЛІЧ

*кандидат мистецтвознавства,
завідувач кафедри диригентсько-хорових дисциплін та постановки голосу,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: irehulich@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0002-8702-4173>*

З. В. КОМАРУК

*народна артистка України,
професор кафедри диригентсько-хорових дисциплін та постановки голосу,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: zkomaruk@lpc.ukr.education*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЇ У ВОКАЛЬНО-ХОРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто поняття коучингу як сучасної технології досягнення успіху в галузі вокально-хорової діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Охарактеризовано його семантичне значення, історичний аспект розвитку, основні сфери функціонування. Окреслено сутність та підходи коучингу, які забезпечують базові принципи, як: партнерство, безоцінковість, дослідницька взаємодія, стимулювання мисленнєвих і творчих процесів, фокусування уваги на розкритті внутрішнього потенціалу майбутнього фахівця. Проаналізовано основні види коуч-моделей для забезпечення ефективної взаємодії. Визначено особливості їх інтеграції в освітній процес та можливість впровадження коуч-технології в умовах вокально-хорової діяльності. Визначено основні ресурси, які допомагають реалізації кінцевої мети та усуненню можливих перешкод на шляху трансформації особистості. Простежено залежність успіху від розвитку емоційного інтелекту, а саме вплив емоції страху на процес навчання, робота над позитивним мисленням. Розглянуто місце викладача-коуча в системі організації освітнього процесу, його вплив на рівень реалізації творчого потенціалу здобувача вищої освіти, умови підсилення синхронії комунікації та емоційного залучення між ними. Запропоновано умовну стратегію поетапного особистісного та професійного розвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва, що містить акцентні точки на продуктивності навчання, зміні усталених алгоритмів власної поведінки, позитивному емоційному стані, мотивації до саморозвитку, саморегуляції, самовдосконаленні, а також творчій реалізації. Визначено умови успішного втілення коучингу як педагогічної технології в процесі вокально-хорової підготовки, що сприяє набуттю здобувачем вищої освіти таких ключових складових компонентів професійної компетентності, як: предметно-технологічна, психолого-педагогічна, загальнокультурна.

Ключові слова: коучинг, коуч-технології, професійна освіта, викладач-коуч, ефективна комунікація, емоційний інтелект, вокально-хорова діяльність.

Вступ

Впродовж останніх років зазнав максимальної популяризації термін «коучинг», який все частіше можна помітити у педагогічній літературі. Його інтеграція в освітній процес зумовлена адаптацією вищої освіти до сучасних запитів і потреб здобувачів освіти та суспільства в цілому.

1. Постановлення проблеми

У педагогічній діяльності важливими є уміння зацікавити, мотивувати майбутнього фахівця, формувати у нього soft skills компетенції, забезпечити умови для професійного станов-

лення та розвитку кожної особистості. Сучасний викладач має володіти великим арсеналом новітніх методик і технік навчання. Однією із яких є технологія коучингу, що сприяє якісному опануванню майбутнім вчителем музичного мистецтва професійних компетентностей, а також подальшому застосуванню їх у своїй практичній, вокально-хоровій діяльності.

2. Аналіз попередніх досліджень

Наявні погляди щодо цього питання розглянуті в галузі менеджменту, бізнесу, психології: Т. Голві, М. Аткинсон, Дж. О'Коннор,

С. Беттлі, Дж. Уїтмор, Ф. Сендел та ін. Коучинг як систему управління також вивчають українські науковці: Н. Лев, Р. Бала, Б. Літовченко, С. Коляда, В. Жуковська та ін. Як інструмент соціально-психологічної допомоги досліджують вчені: О. Нежинська, В. Тименко та ін..

Теоретичні та практичні питання педагогічного коучингу присвячені праці: Т. Борової, О. Проценко, Н. Горук, В. Гульчевської, С. Романової, Г. Поберезької, В. Сидоренко, О. Петренко та ін. У науковій літературі висвітлені питання щодо особливостей проведення музичних занять із використанням прийомів коучингу: Л. Обух, О. Відлацької та ін.

Аналіз результатів дослідження показав, що проблематика не була об'єктом спеціального вивчення в аспекті впровадження коуч-технології у вокально-хорову діяльність та потребує особливої уваги.

3. Результати та дискусії

Сьогодні коучинг – розповсюджене явище у сфері управління людськими ресурсами (HR-менеджмент), у роботі з бізнес-консультантами, фахівцями з підбору персоналу, а також в інших сферах людського життя. Відповідно до цього його поділяють на такі види: лайф-коучинг – фокус на досягненні власних цілей, узгодженості між особистим і професійним життям; бізнес-коучинг – формування та розвиток креативної бізнес-позиції в конкурентному середовищі; коучинг для керівників – провадження найвищого рівня ведення управлінської діяльності керівництва; коучинг лідерства – спрямування на ефективну комунікацію та розвиток таких компетенцій: супровід і мотивування, залучення та лояльність членів команди, відкритість позицій у колективі; коучинг спорту – спрямований на фізично-технічну і психологічну допомогу спортсмену у підготовці до, під час і після змагань; коучинг освіти – інструмент підвищення ефективності взаємодії в системі освіти: педагог-студент, педагог-адміністрація, педагог-педагог; та інші [Нежинська : 26-27].

Слово «коучинг» має декілька трактувань, серед яких його розглядають як стиль і метод управління, а також як навчальний процес, тобто особисте тренерство, наставництво. Завдяки цьому створюються сприятливі для розширення навичок системного мислення умови, яке ще називають співтворчістю.

У професійній освіті коучинг – творче партнерство, що дозволяє реалізувати особистісний і професійний потенціал людини, а також означає наставляти, надихати, тренувати [Романова : 83].

Автори навчального посібника «Основи коучингу» (О. Нежинська та В. Тименко) дають визначення поняття «коучинг» як сучасну технологію, спрямовану на розвиток і розкриття внутрішнього потенціалу однієї особистості чи цілої команди, зміну усталених моделей поведінки, а відтак – досягнення успіху в певній галузі.

Вони зазначають, що семантично слово «коуч» походить від назви угорського міста Коч, де в середньовіччі виготовляли специфічні екіпажі, карети. В перекладі з англійської «coche» (карета, віз) – означає засіб пересування, що надає можливість людині прибути з одного пункту в інший. Цікавим є той факт, що у XIX ст. «коучами» називали англійські студенти своїх приватних вчителів. А з кінця XX століття цей термін активно використовується в спорті, як технологія зміни мислення, для досягнення максимальних результатів, а згодом офіційно впроваджується у бізнесі та формується як окрема професія, визнана Міжнародною Федерацією Коучингу (ICF). Засновником цього підходу вважається У. Тімоті Голві, який розробив революційну спортивну методіку досягнення успіху, через самостійне знаходження шляху і ресурсів для розкриття власних здібностей [Нежинська : 9].

Сутність коучингу полягає у тому, щоб завдяки відповідному інструментарію трансформуватись з поточного стану у бажаний. З огляду на це, коучинг є своєрідним «містком», який реалізує кінцеву мету за допомогою визначення основних ресурсів, виявлення та усунення можливих перешкод. Використання в освітньому середовищі коуч-технології забезпечує такі базові принципи, як: партнерство, безоцінковість, дослідницька взаємодія, стимулювання мисленнєвих і творчих процесів, фокус на розкритті внутрішнього потенціалу майбутнього фахівця.

Питанням вивчення практичної взаємодії викладача-коуча в межах коучингового партнерства присвячене дослідження таких американських вчених – Д. К. Шеннон, П. А. Снайдер (та інших). Вони розробили пряму систему

спостереження поведінки та виявили, що за певний час змінюється фокус, ініціативність та вербальна комунікація коуч-педагогів [Shannon].

У сучасній літературі зустрічаємо декілька моделей коучингу як «високорівневу стратегію, що дає змогу “бачити поле бою”, тим самим підвищуючи здатність коуча активно реагувати на будь-яку ситуацію, яка виникне у практиці» [Лев : 77]. Одна із них розуміється як стиль управління в організації, так звана модель G.R.O.W. (“GROWing human potential and purpose”). Її започаткував Джон Уїтморт як чотириступеневий процес зростання: G (Goal) – мета коучингу і становлення цілей; R (Reality) – відповідність ситуації та цілей до реальної дійсності; O (Options) – знаходження максимальної кількості варіантів, стратегія плану дій; W (Way Forward) – прийняття рішення, чого саме хоче клієнт і що він збирається для цього робити, визначення наявних ресурсів, енергії та мотивацій [Лев : 77].

Названі кроки цієї моделі не повинні бути обов’язково послідовними. Такій системі ефективних запитань притаманна гнучкість, яка дає можливість у разі потреби змінювати вектор руху, сприяти покращенню динаміки розвитку. Проте, важливо, щоб усі питання були відкриті – вимагали описових відповідей, а не оцінки. Саме такий вид запитань сприяє глибокому усвідомленню та визначенню цілей, які повинні відповідати таким характеристикам: бути конкретними, вимірюваними, досяжними, доречними та обмеженими у часі. Як наслідок, усе це спонукає до розуміння власної відповідальності, допомагає відкрити нові шляхи досягнення результатів.

Тактичним інструментом у межах стратегічного коуч-підходу для досягнення цілей є модель SUCCESS: S (Session Planning) – планування, організація та структурування процесу; U (Uplifting Experiences) – пошук і фокусування на позитивному мисленні, незалежно від ситуації; C (Charting Your Course) – етап вибору оптимального шляху до поставленої мети; C (Creating Opportunities) – крок визначення уже наявних ресурсів, або їх наповнення для досягнення цілей; E (Expectations and Commitments) – обрання дій для виходу на очікувані результати; S (Synergy) –

взаємодія між бажаним кінцевим результатом та внутрішніми почуттями, емоційним станом; S (Summary) – підсумок трансформаційного процесу [Лев : 78].

Інтегруючи цю модель у загальний освітній процес, викладач-коуч створює додаткові шанси студента у досягненні його цілей. Відтак вносячи елементи коуч-технології у провадження освітнього процесу, педагог практикує новий підхід викладання в умовах вокально-хорової діяльності. Він орієнтується на великий творчий потенціал як індивідуально кожного студента, так і хорового колективу в цілому. Адже кожна співоча одиниця – унікальна творча особистість, здатна виконувати різноманітні завдання, проявляти ініціативу, робити вибір, брати на себе відповідальність. Головне завдання керівника-коуча – це підвищити рівень усвідомлення і розуміння цілей реалізації власного та колективного вокально-хорового потенціалу задля максимально яскравого розкриття художнього задуму та професійно-мистецького виконання.

Як показують результати досліджень проведених тренінгових занять, розроблення стратегій навчання сприяє введенню молодими фахівцями нових концепцій професійної діяльності, виявленню труднощів та знаходженню шляхів їх подолання, активній двосторонній комунікації з вокально-хоровим колективом в реальному часі, отриманню зворотного зв’язку під сугестивним впливом на співаків, що забезпечує практичне навчання та дає можливість досягнути високого рівня [Kretlow].

Також важливим завданням викладача-коуча в організації освітнього процесу є створення умов для самостійного пошуку студентом оптимальних рішень, засобів, найбільш доцільних способів досягнення поставленої мети, а також бачення її поетапної реалізації. Тобто коучинг – це не «Роби як я!» або «Не вмійш – навчимо», а саме «Хочу! – Можу! – Вірю! – Роблю! – Маю результат!» [Сидоренко : 16].

Перспектива навчання та вокально-хорової практики в контексті вищої освіти спрямована на діяльність шести взаємопов’язаних векторів: викладач (а); здобувач освіти (б); музичний репертуар та співаки (в); послідовність та обсяг занять (г); результати навчання (г); соціокультурний контекст (д). Останній включає в себе

викладацький та практично-виконавський аспекти [Varvarigou].

Враховуючи коуч-технологію у вокально-хоровій підготовці здобувача вищої освіти, слід зосередити увагу на продуктивність навчання та задоволення від цього процесу, мотивацію і саморозвиток, зворотній зв'язок.

Для цього, насамперед, потрібно визначити межі індивідуальної відповідальності студента. Адже у кожного із них закладено внутрішні здібності та великий потенціал, які потрібно активізувати і реалізувати. Завданням викладача-коуча тут є навчити використовувати всі можливі ресурси для досягнення успіху, спонукати його до самостійного вибору тих чи інших вокально-технічних, диригентсько-хорових дій, що забезпечить максимально високий результат, дозволить яскраво розкрити і втілити відповідний художній задум.

Наступним кроком є вибір стратегії поетапного особистісного та професійного розвитку, фокусування на візії – логічній побудові образу бажаного майбутнього кінцевого результату, та на власних сильних сторонах. Тобто, нинішній стан, в якому перебуває студент, є лише вихідною точкою, умовним «стартапом», від я-теперішній до я-майбутній. Саме поетапність дій, спрямованих на досягнення мети, забезпечить високу результативність у вокально-хоровій діяльності майбутнього фахівця.

Потрібно пам'ятати, що на цьому етапі можуть виникнути деякі перешкоди, однією з яких є страх. Він гальмує особистісний розвиток студента до бажаного результату, навіть на підсвідомому рівні. Найбільш розповсюдженні в практиці це страхи: зробити помилку, стати жертвою (досить часто у форматах – у мене не вийде, мені не вдається, я не зможу); потрапити в дискомфортне переживання. Подібні негативні почуття блокуюють досягнення цілі на багатьох рівнях. Запорукою успіху є позитивне мислення.

Важливим на цьому шляху є дотримання принципу партнерства як одного із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. Їхня комунікація як на вербальному, так і невербальному рівні повинна стимулювати музичне мислення і творчість, надихати на максимальне розкриття свого вокально-хорового потенціалу. Щодня ми посилаємо емоційні сигнали, які впливають на тих, з ким ми спілкуємось.

Саме емоційний інтелект дозволяє керувати цим обміном. Спостерігаючи за проявами емоцій інших людей, ми мимовільно копіюємо їхні невербальні емоційні маркери і відтворюємо відповідні настрої. Таку синергію спостерігаємо в злагодженості рухів співрозмовників у процесі комунікації. Це показник близькості, який ми вловлюємо на підсвідомому рівні. Така синхронія посилює прийом та передачу настрою, показує глибину міжособистісного контакту. Між викладачами і студентами вона відображає рівень їхнього взаєморозуміння та взаємодії. Тому фундаментом порозуміння є узгодженість настроїв, а основою впливу та управління емоційним станом іншої людини – емоційне залучення, здатність «задавати» емоцію [Гоулман : 212-214].

Тому особливої уваги потребує розвиток гнучкості мислення: віра у свої можливості, інспірування позитивного, орієнтація не на проблему, а на її вирішення, відкритість та довіра, подолання стереотипів та усталених алгоритмів власної поведінки, оволодіння адаптивного способу підходу до труднощів, вільне і творче використання всього придатного до відповідної проблеми досвіду.

Висновки

Відтак, можна впевнено стверджувати, що технологія коучингу забезпечує ефективне досягнення результатів навчання в контексті вокально-хорової підготовки, є тим рушійним інструментом у розкритті потенціалу, посиленні рівня мотивації, розвитку динаміки позитивних змін, творчої і професійної самореалізації на основі співтворчості.

У повній мірі реалізувати коучинг як педагогічну технологію можна лише за умови, що здобувач вищої освіти зацікавлений у самовдосконаленні та саморегуляції, у здобутті знань, умінь для досягнення власних цілей. Розвиток таких навичок підпорядковує: виховання почуття цілеспрямованості; візуалізацію власного майбутнього; раціональне використання пріоритетів для досягнення цілей, розвиток критичного й стратегічного мислення. Слід пам'ятати, що талант лише в поєднанні з натхненною працею приносить бажаний результат. Впровадження коуч-технології в процесі вокально-хорової підготовки сприяє набуттю майбутнім вчителем музичного мистецтва таких ключових складових компонентів професійної компетентності, як: предметно-технологічна, психолого-педагогічна, загальнокультурна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Віват, 2019. 512 с.
2. Лев Н.Ю., Бала Р.Д. Моделі коучингу: характеристика та особливості застосування. *Вісник Нац. ун-ту «Львів. Політехніка»*. 2012. № 727. С. 76–81.
3. Нежинська О.О., Тименко В.М. Основи коучингу : навчальний посібник. Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с.
4. Романова С.М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Нац. авіац. ун-ту. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2010. Вип. 3. С. 83–86.
5. Сидоренко В.В. Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. Донецьк, 2014. № 3 (14). С. 13–19.
6. Kretlow, A.G., Wood, C.L., Cooke, N.L. (2011). Using In-Service and Coaching to Increase Kindergarten Teachers' Accurate Delivery of Group Instructional Units. *The Journal of Special Education*, 44(4), 234–246 URL: <https://doi.org/10.1177/0022466909341333>.
7. Shannon D.K., Snyder P.A, Hemmeter M.L, McLean M. (2021). Exploring Coach–Teacher Interactions Within a Practice-Based Coaching Partnership. *Topics in Early Childhood Special Education*. 40(4), 229–240 URL: <https://doi:10.1177/0271121420910799>.
8. Varvarigou M., Durrant C. (2011). Theoretical perspectives on the education of choral conductors: A suggested framework. *British Journal of Music Education*, 28, 325–338. URL: <https://doi:10.1017/S0265051711000325>.

REFERENCES

1. Goleman, D. (2019). *Emotional Intelligence [Emotional intelligence]*. Kharkiv. Vivat [in Ukrainian].
2. Lev, N.Yu., Bala, R.D. (2012). Models of coaching: characteristics and features of application [Coaching models: characteristics and features of application]. *Visnyk Nats. un-tu «Lviv. politekhnika»: zb. nauk. pr. – Bulletin of the National University "Lviv. Polytechnic"*, 727, 76–81. [in Ukrainian].
3. Nezhynska, O.O., Tymenko, V.M. (2017). *Osnovy kouchynhu : navchalnyi posibnyk [Basics of coaching: a textbook]*. Kharkiv: DISA PLUS LLC. 220 p. [in Ukrainian].
4. Romanova, S.M. (2010). Kouchinh yak nova tekhnolohiia v profesiinii osviti [Coaching as a new technology in vocational education]. *Bulletin of the National. aviation. un-tu. Series: Pedagogy. Psychology – Bulletin of the National Aviation University. Series: Pedagogy. Psychology.*, 3, 83–86. [in Ukrainian].
5. Sydorenko, V.V. (2014). Pedahohichnyi kouchynh yak innovatsiina tekhnolohiia naukovo-metodychnoho suprovodu profesiino-osobystisnoho rozvytku vchytelia v systemi pisladyplomnoi osvity [Pedagogical coaching as an innovative technology of scientific and methodological support of professional and personal development of a teacher in the system of postgraduate education]. *Naukova skarbnytsia osvity Donechchyny. Scientific treasury of education of Donetsk region*, 3(14), 13–19 [in Ukrainian].
6. Kretlow, A.G., Wood, C.L., Cooke, N.L. (2011). Using In-Service and Coaching to Increase Kindergarten Teachers' Accurate Delivery of Group Instructional Units. *The Journal of Special Education*, 44(4), 234–246 URL: <https://doi.org/10.1177/0022466909341333>.
7. Shannon, D.K., Snyder, P.A, Hemmeter M.L, McLean M. (2021). Exploring Coach–Teacher Interactions Within a Practice-Based Coaching Partnership. *Topics in Early Childhood Special Education*. 40(4), 229–240 Retrieved from <https://doi:10.1177/0271121420910799>.
8. Varvarigou M., Durrant C. (2011). Theoretical perspectives on the education of choral conductors: A suggested framework. *British Journal of Music Education*, 28, 325–338 Retrieved from <https://doi:10.1017/S0265051711000325>.

I. V. REHULICH

PhD in Art Theory, Head of the Department of Conductor-Choir Disciplines and Voice Production, The Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College” of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: irehulich@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0002-8702-4173>

Z. V. KOMARUK

People's Artist of Ukraine, Professor of the Department of Conductor-Choir Disciplines and Voice Production, The Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College” of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: zkomaruk@lpc.ukr.education

PECULIARITIES OF USING COACH TECHNOLOGY IN VOICE AND CHORAL ACTIVITIES OF THE FUTURE MUSIC ART TEACHER

The article considers the concept of coaching as a modern technology for success in the field of voice and choral activities of the future music teacher. It is characterized its semantic significance, historical aspect of development, main spheres of functioning. The essence and approaches of coaching are outlined that provide basic principles, such as: partnership, non-evaluative, research interaction, stimulation of thought and creative processes, focusing on revealing the inner potential of the future specialist. It is analyzed the main types of coaching models to ensure effective interaction. Peculiarities of their integration into the educational process and the possibility of introducing coach technology in the conditions of voice and choral activity are determined. The main resources that help to achieve the ultimate goal and eliminate possible obstacles to the transformation of personality are identified. The dependence of success on the development of emotional intelligence, namely the influence of the emotion of fear on the learning process, work on positive thinking. It is considered the place of a teacher-coach in the organization of educational process, its influence on the level of realization of creative potential of the students, conditions of strengthening of communication synchrony and emotional involvement between them. It is offered the strategy of step-by-step personal and professional development of the future music teacher. The strategy emphasizes on learning productivity, change of established algorithms of the behavior, positive emotional state, motivation for self-development, self-regulation, self-improvement and creative realization. The conditions for successful implementation of coaching as a pedagogical technology in the process of voice and choral training are determined. Everything mentioned above contributes to the acquisition by students of such key components of professional competence as: subject-technological, psycho-pedagogical, general cultural.

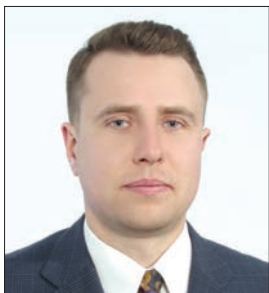
Key words: coaching, coach-technologies, professional education, teacher-coach, effective communication, emotional intelligence, voice-choral activity.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2021

The article was received 15.01.2021

УДК 378: 317.134: 793.3

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.11>

І. В. СТЕПАНЮК

*кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри теорії, методики музичної освіти
та інструментальної підготовки,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: GorikArtist@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0001-9324-2655>*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ

Статтю присвячено виявленню особливостей формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії у закладах вищої освіти. Розглянуто сприятливі педагогічні умови для формування та розвитку знань, умінь і навичок у студентів-хореографів. Проаналізовано зміст головного понятійного апарату та виявлено етапи формування творчого потенціалу майбутніх вчителів хореографів. Виокремлено мотиваційний, змістовний та практичний етап. Розглянута структура творчого потенціалу, яка складається з мотиваційного, стильового та інструментального блоків. Висвітлено та розглянуто необхідні професійні вимоги до майбутнього вчителя хореографії. Окреслено специфіку напрацювання особистості професійних якостей викладача. Визначено, що для ефективного формування творчого потенціалу особистості необхідним є комплексний розвиток індивідуально-творчих та діяльнісно-творчих здібностей майбутніх викладачів з хореографії. Для ефективного формування творчого потенціалу студентів в закладах вищої освіти потрібно створювати педагогічні умови, котрі будуть націлені на вдосконалення хореографічних, творчих, педагогічних та інтелектуальних здібностей на тлі цілеспрямованої позитивної мотивації. Виокремлено основні положення представлених у науковому полі мистецької освіти досліджень, які акцентують увагу на необхідності забезпечення збалансованості професійної підготовки майбутніх учителів хореографічного мистецтва, посилення її педагогічної спрямованості, що посідає ключові позиції у процесі стимулювання розвитку професійного інтересу до педагогічної діяльності у студентів хореографічного фаху. Важливим показником реалізації творчого потенціалу майбутнього вчителя можна назвати його спроможність виразити себе і знайти індивідуальне вирішення, втіливши його у результаті фахових дій навіть репродуктивного, виконавського характеру. Майбутні хореографи в процесі самореалізації свого творчого потенціалу розвиваються, створюючи власні інтегровані схеми різних типів, а саме: синтезу загальних знань, які вони отримують з різних джерел; оформлення їх в систему з метою використання в хореографічній практиці, у процесі розв'язання теоретичних та практичних завдань.

Ключові слова: потенціал, творчий потенціал, студент-хореограф, мотивація, знання.

Вступ

Інтеграція української освіти в Європейський простір вимагає від закладів вищої освіти підготовки креативних, кваліфікованих, здатних до постійного професійного розвитку, самовдосконалення та творчого мислення фахівців. Основні знання, вміння та навички, необхідні у професійній діяльності майбутніх хореографів, розвиваються у процесі фахової підготовки.

1. Постановлення проблеми

Актуальною є проблема формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографа. В процесі дослідження вважаємо нагальним розглянути етапи та особливості формування творчого потенціалу студентів-хореографів, та негативні чинники впливу,

що гальмують процес самовдосконалення особистості.

Мета статті – теоретично обґрунтувати комплекс педагогічних умов, оптимальних для формування професійної компетентності майбутніх хореографів.

2. Аналіз попередніх досліджень

Серед дослідників, котрі на основі теоретичних досліджень аналізували проблеми розвитку творчих знань, умінь та навичок майбутніх хореографів як професіоналів є: О. Бойко, І. Герц, С. Калашник, С. Куценко, В. Максименко та ін. Етапи та особливості формування творчого потенціалу студентів-хореографів розглянуто в наукових працях Т. Медвідь, Я. Пейчань, О. Селенко, Л. Червонська та ін.

Але варто зазначити, що беручи до уваги означені дослідження, все ж потребує глибокого аналізу проблема формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії в контексті набуття фахових компетентностей упродовж навчання в педагогічному закладі вищої освіти.

3. Результати та дискусії

Розглядаючи проблему формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії, потрібно зосередитись на розумінні тлумачення термінології.

У психолого-педагогічній літературі під потенціалом більшість науковців розуміє систему індивідуально-психологічних особливостей особистості, що лежать в основі її здатності виходити у своїй життєдіяльності зі стійких внутрішніх критеріїв та орієнтирів, зберігаючи при цьому стабільність смислових орієнтирів на тлі зовнішніх факторів.

Так, у дослідженні О. Мартиненко, «потенціал – це здатність людини примножувати свої здібності. Така здатність досягається тільки за рахунок ефективної взаємодії з оточуючими, високою продуктивністю, ефективністю впливу, успішному зростанню» [Мартиненко: 16].

Студент-хореограф, маючи розвинений потенціал, вміє вправно користуватись задатками процесів соціалізації, індивідуалізації та професіоналізації.

Розглядаючи потенціал у психолого-педагогічній літературі як окрему категорію, можна простежити чітку структуру: мотиваційний, стильовий та інструментальний блок. Мотиваційний блок включає в себе цінності, інтереси та потреби особистості; ці властивості спрямовують реалізацію та розкриття потенціалу майбутніх хореографів. Стильовий блок формується за рахунок вольових якостей та стилів саморегуляції, локусу контролю; вище описані властивості забезпечують регуляцію зусиль та поведінки в процесі розкриття та реалізації потенціалу. Інструментальний блок складається з уже сформованих неактуальних набутих знань, умінь та навичок особистості і визначають потенційні ресурси особистості.

Творчий потенціал майбутніх вчителів хореографії, на нашу думку, складається з системи вже сформованих знань, умінь та навичок, і тільки використовуючи їх студент здатний розвивати та регулювати свій творчий потенціал.

Дещо іншої думки притримується О. Максименко, який вважає, що «творчий потенціал – це розвинуте почуття нового та відкритості у всьому» [Максименко: 167].

О. Селенко наголошує, що «творчий потенціал має особистість з високим ступенем розвитку мислення, його гнучкості, оригінальності та не стереотипності, така людина вміє швидко змінювати прийоми підлаштовуючись під нові умови» [Селенко: 122].

Формування творчого потенціалу майбутніх хореографів є досить складним процесом та складається з декількох етапів.

Першим є мотиваційний етап, котрий складається з внутрішніх та зовнішніх мотивів. Внутрішня мотивація не залежить від внутрішніх чинників, її тривалість є достатньо довгою. Натомість зовнішня мотивація припиняється відразу у випадку відсутності зовнішніх чинників. Зовнішня мотивація як така складається з діяльності студента та його поведінки і націлена на одержання винагороди, в той момент коли внутрішня мотивація визначає вибір більш складних завдань. Внутрішня мотивація позитивно впливає на студентів-хореографів та їх когнітивні особливості, сприяючи легкому виконанню дій, що вимагають евристичного рішення. Також внутрішня мотивація впливає на успішність у навчанні підвищуючи творчий потенціал особистості.

Мотиви, цілі, способи та результати формування творчого потенціалу студентів-хореографів як майбутніх професіоналів не можливо творчо реалізувати без самоствердження, самовдосконалення, самоактуалізації. Адже самоствердження дає можливість майбутньому хореографу заявити про себе як про вже сформовану особистість. Самовдосконалення сприяє професійному зростанню, розвитку вже набутих знань, умінь та навичок. Самоактуалізація є вищою формою саморозвитку особистості, вона може реалізуватись тільки за допомогою внутрішніх мотивів, людина просто виявляє в собі певний потенціал та використовує його на практиці, реалізує свої можливості.

Науковці стверджують, що серед ефективних умов формування успішної мотивації студентів-хореографів є необхідність впровадження проблемного навчання, різноманітні форми організації навчального процесу, що

сприятимуть до стимуляції самоосвітніх та пізнавальних зусиль.

Тобто перший мотиваційний етап повинен сприяти формуванню значущої мети майбутніх хореографів. Така мотивація детермінована потребою людини, скерованою особистісно-вагомим смислом, внутрішньою значущістю отриманого результату.

Другим є змістовний етап. Він включає в себе засвоєння теоретичного рівня. Сьогодні студенту-хореографу недостатньо лише мати сформовані знання з теоретичного та практичного виконання професійних обов'язків. Основною вимогою сьогодення є підготовка хореографа-педагога нового покоління, котрий буде фахівцем-універсалом з розвиненими інтелектуальними, духовними та фізичними навичками, вміннями та знаннями. Студент-хореограф як професіонал повинен використовувати свій творчий потенціал, та знати не тільки теоретичну базу, але й вміти застосовувати знання на практиці у професійній діяльності.

Це означає, що майбутній хореограф має високий рівень знань з теорії та методики виховного процесу, його мети та завдань, закономірностей та принципів, способів та методів. Студент-хореограф повинен розуміти на методиці організації роботи з творчим хореографічним колективом, розуміти психологію музичних та танцювальних здібностей особистості, володіти знаннями з вікової фізіології.

Не менш важливими для реалізації творчого потенціалу майбутніх хореографів є знання з розвитку світового та національного хореографічного, драматичного, образотворчого мистецтва, володіння інформацією щодо біографічних відомостей життя та творчості видатних хореографів, балетмейстерів та виконавців. Майбутній професіонал повинен розуміти на історії розвитку мистецтва хореографічних постановок та елементарних знаннях теорії музики.

Останнім у реалізації творчого потенціалу студентів-хореографів є практичний етап. На цьому етапі розкриваються хореографічно-виконавські та педагогічні вміння і навички. До них можна віднести вміння відпрацьовувати різні види танцювальних технік, артистизм, володіння процесом виконання, вміння перевілюватися, передаючи художні образи, навички художньої імпровізації.

Але як стверджує С. Калашник, «на формування творчого потенціалу студентів-хореографів також впливають вродженні якості, задатки, соціальне середовище, та творча активність особистості». Під час навчання студенту потрібно розвивати свій творчий потенціал як майбутнього професіонала інтегруючи свої знання, уміння та навички [Калашник: 51].

Серед головних проблем, котрі впливають на формування творчого потенціалу студентів-хореографів, можна назвати такі: низька вмотивованість, низький чи недостатній рівень знань, умінь та навичок з навчальних дисциплін, неефективність педагогічних умов, відсутність вміння творчо самореалізуватись, інтерпретувати свій творчий проект [Пейчань: 310].

У процесі підготовки студентів-хореографів необхідною умовою є розкриття їхнього потенціалу, індивідуальності, виховання в них хореографа-творця з високим інтелектом, з парадоксальним та абстрактним мисленням, можливостями виражати внутрішній світ через індивідуальну форму руху, а також оволодіння педагогічними прийомами передачі своїх ідей та задумів учням.

Щоб студент реалізував на практиці свій творчий потенціал необхідним є навчити його розуміти себе і сенс творчості у процесі хореографічної діяльності; розвивати творчі хореографічні компетентності шляхом упровадження спеціальних знань; вміти бачити у навколишньому світі цікаве, дивовижне, вірити в свої творчі сили; упроваджувати інноваційні форми і методи навчання.

Невід'ємною частиною хореографічної підготовки майбутнього педагога є розвиток його фізичної підготовки. Фізичне виховання спрямоване на зміцнення здоров'я та загартовування організму, гармонійний розвиток його фізичних можливостей.

Позитивні зміни, що відбуваються в організмі під впливом систематичного виконання тренувальних вправ надають неабиякого результату в процесі становлення майбутнього фахівця. Для забезпечення планомірного вдосконалення функціональних можливостей тіла танцівника, удосконалення його рухових якостей, необхідне обов'язкове фізичне навантаження із поступовим збільшенням його обсягу та інтенсивності. Така позиція сприятиме

готовності фізичного стану організму студента-хореографа до здійснення технічно складних танцювальних рухів. А також сприятиме розвитку координації, витримки та розкнутості тіла при їх виконанні.

Завдання фізичного виховання студента-хореографа передбачають: зміцнення здоров'я і фізичне загартування організму (сила м'язів, витривалість, гнучкість, спритність); вдосконалення рухових якостей (швидкість, координація, пластика); виховання волі, краси та довершеності рухів.

На думку І. Герц, «залишається важливим фактом рівень творчого потенціалу викладача як організатора педагогічного процесу». На думку автора викладач повинен мислити та діяти нестандартно використовуючи інноваційний підхід в педагогічній діяльності, постійно вдосконалюватись. Викладач спираючись на психолого-педагогічну літературу використовуючи нові методики впливає на формування у студентів-хореографів творчого потенціалу [Герц: 140].

У випадку, коли викладач має недостатній рівень творчого потенціалу, він не в змозі ефективного мотивувати студентів до творчості.

Усі змістовні компоненти і форми педагогічної творчості мають відповідати принципам гуманної педагогіки, їх необхідно будувати на основі суб'єктної взаємодії учасників навчального процесу, що дасть можливість створити доброзичливий психологічний клімат у закладах вищої освіти, який у свою чергу позитивно впливатиме на розвиток інтелектуальних, професійно-трудова здібностей і соціальних якостей майбутнього фахівця.

Ми переконані в тому, що ключ до вдосконалення підготовки майбутнього фахівця лежить в організації самостійної роботи студентів, яка б допомагала розвивати ініціативу, формувати власні погляди, переконання, виховувати почуття відповідальності. Викладач спочатку пропонує, а згодом може змінювати навчальні завдання, і таким чином спонукати студентів-хореографів до різноманітної творчої діяльності.

Досвід роботи у викладанні хореографічних дисциплін дозволили нам виявити ряд ефективних прийомів активізації творчої діяльності студентів-хореографів. Перш за все, це різноманітні завдання для встановлення зворотного

зв'язку, основним призначенням яких є перевірка, закріплення й застосування засвоєних студентами теоретичних знань.

Ефективним засобом педагогічного впливу ми вважаємо також прийом емоційного спонукання до активної творчої діяльності, що забезпечується використанням на заняттях записів наукових, публіцистичних, культурно-просвітницьких аудіо та відео програм.

На думку С. Куценко, «основними методами впливу на творчий потенціал студента-хореографа в процесі навчально-виховного процесу на заняттях народно-сценічного танцю є: пояснення; наставляння; переконування; привчання; корекція; особистий приклад; вплив на свідомість студента на основі досвіду провідних педагогів-хореографів; контроль» [Куценко: 135].

Найбільший вплив на професійне формування майбутнього вчителя хореографії мають засоби, що використовуються в самостійній роботі систематично, не лише в аудиторних залах під час або після занять, а й у складі творчих колективів університету під час репетицій, створення постановок, участі в концертах, фестивалях і конкурсах. Самостійною систематичною формою творчої роботи також є робота та практика студентів у різних дитячих танцювальних колективах, різних за рівнем майстерності і вікової категорії вихованців. Такий вид творчої діяльності студентів допомагає їм засвоїти свої теоретичні навички та знання на практиці. Така форма самостійної роботи спрямована на здобуття професійних якостей у позанавчальний час і допомагає вирішити важливі питання та проблеми в навчальні години з викладачем, що виникають у студентів у процесі педагогічної діяльності.

Здійснюючи самостійну роботу, студент удосконалює свій професійний рівень; він може використовувати засоби систематичної творчої діяльності.

На думку О. Бойко, не менш ефективним «при формуванні творчого потенціалу є знання основ з народного танцю, що допомагає студенту-хореографу поповнювати багаж знань, вмінь та навичок удосконалюючи розуміння дисципліни» [Бойко: 95].

Аналізуючи дослідження Т. Медвідь, можна звернути увагу, що практика допомагає ґрунтовніше володіти знаннями та бути фахівцем

з хореографії [Медвідь : 235]. Автор наголошує на тому, що під час вивчення народного танцю у студентів-хореографів виховується характер, стиль, манера виконання танців, формується розвиток творчої уяви, музичності, виразності, та власний стиль виконання.

Але для кращої результативності Л. Червонська рекомендує поєднувати навчання та виховання в творчому процесі, пробуджуючи бажання освоювати нову майстерність, здійснюючи творчий процес для реалізації педагогічних завдань [Червонська: 256].

Важливу роль в процесі розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії відіграє музичний супровід на заняттях. Найбільш відповідним інструментом для музичного супроводу уроків народного танцю є баян або акордеон. Музика має відповідати характеру стилю, національному забарвленню. Педагог та концертмейстер неодмінно повинні знаходитися в творчому контакті, добре знати хореографічний і музичний матеріал кожного уроку. Хороший музичний супровід допоможе розвинути в учнів не тільки ритм, слух, але й творчу особистість.

Основними завданнями на заняттях з народно-сценічного танцю є реалізація вже сформованих знань студентів. На теоретичному курсі відбувається ознайомлення майбутніх хореографів з національною культурою, багатством танцювальної та музичної творчості різних народів, а також специфікою формування й розвитку системи викладання народно-сценічного танцю, методикою побудови та проведення уроків.

Завданнями практичного курсу є розвиток професійних якостей майбутніх педагогів-хореографів, музичності, виразності, емоційності та артистичності виконання, вироблення танцювальної техніки, вдосконалення координації рухів, здатності до інтерпретації художнього образу, виховання в студентів вміння передавати характер, стиль і манеру виконання танців різних народів. На практичних заняттях використовують систему тренувальних вправ біля станка-екзерсис, що, крім фізичної підготовки (сила та міцність м'язів, висока працездатність

і витривалість), розвиває й виховує справжню національну манеру та певний характер виконання рухів.

Реалізація творчого потенціалу на заняттях народно-сценічного танцю сприяє формуванню фізичної краси та виразності рухів, моральних уявлень, естетичних почуттів, інтелекту, потреб у творчому вдосконаленні. Тобто, всебічне виховання студента-хореографа детермінується актуалізацією тих якостей і властивостей, які ще не виявилися на певній стадії розвитку, але знаходяться в стані готовності і є значно важливими для розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії

Висновки

Отже, в процесі реалізації творчого потенціалу майбутні хореографи виробляють власні інтегровані схеми різних видів, серед них: синтез загальних знань, що формуються на основі різних джерел, оформлення їх в систему з метою використання в хореографічній практиці у процесі розв'язання теоретичних та практичних завдань. Під час навчання студент-хореограф повинен мати власну ініціативу у вивченні історико-теоретичних, методичних проблемах набуття фахових знань, вмінь та навичок. Майбутній професіонал реалізувати свій творчий потенціал в змозі тільки за рахунок добре розвинутих уявлень та фантазій щодо педагогічної та виконавської діяльності. Така особистість повинна мати імпровізаційні навички, вольові якості, за для втілення творчих задумів, вміння ефективно інтерпретувати власний досвід в нових умовах, реалізовувати власний досвід на практиці. Не менш важливим є той факт, що майбутній фахівець повинен вдало оцінювати власний рівень виконавсько-хореографічної діяльності. Таким чином, на нашу думку, єдність навчальної та творчої роботи передбачає набуття знань і формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних та творчих здібностей, вироблення культури розумової праці, виховання пізнавального інтересу й потреби в розумовій діяльності, постійне збагачення науковими знаннями, сприяє акумуляції творчої активності з подальшим її застосуванням у творчій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О.С. Історіографія української хореографічної культури: сучасний стан та проблеми. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал.* 2020. №4, С. 94–98.

2. Герц І.І. Історія розвитку професійного відбору у системі хореографічної освіти. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. 2020. № 2, С. 140–145.
3. Калашник С. Професійне формування майбутнього вчителя хореографії засобами систематичної творчої діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 4 (88), С. 51–62.
4. Куценко С. Комплексний розвиток індивідуально-творчих та діяльнісно-творчих здібностей студентів-хореографів на заняттях з народно-сценічного танцю. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 29. Т. 3, С. 133–139.
5. Максименко В. Особливості формування хореографічного досвіду в системі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії. *Молодь і ринок*. 2020. №6-7, С. 167–172.
6. Медвідь Т.А. Компетентнісні засади професійної підготовки майбутніх хореографів у класичному університеті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва. Серія: Мистецтвознавство*. 2018. № 2, С. 234–238.
7. Пейчань Я. Проблема педагогічної спрямованості професійної підготовки майбутніх учителів хореографічного мистецтва в сучасних наукових розвідках. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. №9 (93), С. 310–325.
8. Мартиненко О.В. Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців мистецьких дисциплін як фактор їх професійної самореалізації: колективна монографія. Мелітополь, 2019. 361 с.
9. Селенко О.О. Етапи формування творчого потенціалу майбутніх хореографів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2019. №155, С. 122–126.
10. Червонська Л.М. Особливості професійної підготовки студентів-хореографів в умовах сучасної вищої школи. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2018. № 1, С. 255–259.

REFERENCES

1. Boiko, O.S. (2020). Istoriofarija ukrainskoji khoreografichnoji kultury: suchasnyj stan ta problemy [Historiography of Ukrainian choreographic culture: current state and problems]. *Visnyk Natsionalnoji akademiji kerivnykh kadriv ultury I mystetstv: nauk. zhurnal*, 4, 94-98 [in Ukrainian].
2. Herts, I.I. (2020). Istorija rozvytku profesijnogo vidboru u systemi khoreografichnoji osvity [History of professional selection development in the system of choreographic education]. *Visnyk Natsionalnoji akademiji kerivnykh kadriv ultury I mystetstv: nauk. Zhurnal*, 2, 140-145 [in Ukrainian].
3. Kalashnyk, S. (2019). Profesijne formuvannja majbutnjogo vchytelja khoreografiji zasobamy systematichnoji tvorchoji dijalnosti. [Professional formation of the future teacher of choreography by means of systematic creative activity]. *Pedagogichni nauky: teorija, istorija, innovatsijni tekhnologiji*. 4 (88), 51-62 [in Ukrainian].
4. Kutsenko, S. (2020). Kompleksnyj rozvytok indyvidualno-tvorchykh ta dijalnisto-tvorchykh zdbnostej studentiv-khoreografiv na zanjattjakh z narodno-stsenichnogo tantsju [Complex development of individual-creative and activity-creative abilities of students-choreographers at classes on folk-stage dance] *Aktualni pytannja humanitarnykh nauk*, 29, 3, 133–139 [in Ukrainian].
5. Maksymenko, V. (2020). Osoblyvosti formuvannja khudozhnjo-tvorchogo dosvidu v systemi fakhovoji pidgotovky majbutnjogo vchytelja khoreografiji [Features of formation of walking and creative experience in the system of professional training of the future teacher of choreograph]. *Molodj I rynek*. 6-7, 167-172 [in Ukrainian].
6. Medvidj T. A. (2018). Kompetentnisni zasady profesijnoji pidgotovky majbutnikh khoreografiv u klasychnomu universyteti [Competence principles of professional training of future choreographers in a classical university]. *Visnyk Natsionalnoji akademiji kerivnykh kadriv ultury I mystetstva. Serija: Mystetstvoznavstvo*, 2, 234-238 [in Ukrainian].
7. Pejchanj, Ja. (2019). Problema pedagogichnoji sprjamovanosti profesijnoji pidgotovky majbutnikh uchyteliv khoreografichnogo mystetstva v suchasnykh naukovykh rozvidkakh [The problem of pedagogical orientation of professional training of future teachers of choreographic art in modern scientific research] *Pedagogichni nauky: teorija, istorija, innovatsijni tekhnologiji*, 9 93, 310-325 [in Ukrainian].
8. Martynenko, O.V. (2019). Rozvytok tvorchogo potentsialu majbutnikh fakhivtsiv mystetskykh dystyplin jak faktor jikh profesijnoji samorealizatsiji: kolektyvna monografija [Development of creative potential of future specialists of art disciplines as a factor of their professional self-realization: a collective monograph]. Melitopolj [in Ukrainian].
9. Selenko, O.O. (2019). Etapy formuvannja tvorchogo potentsialu majbutnikh khoreografiv [Stages of formation of creative potential of future choreographers] *Naukovi zapysky. Serija: Pedagogichni nauky*, 155, 122-126 [in Ukrainian].
10. Chervonska, L.M. (2018). Osoblyvosti profesijnoji pidgotovky studentiv-khoreografiv v umovakh suchasnoji vyshchoji shkoly [Features of professional training of students-choreographers in the conditions of modern higher school]. *Naukovi zapysky Berdjansjkogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu. Serija: Pedagogichni nauky*, 1, 255-259 [in Ukrainian].

I. V. STEPANIUK

Candidate of Art (PhD),

Senior Lecturer of the Department of Theory,

Methodology of Music Education and Instrumental Field,

Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"

of the Volyn regional Council, Lutsk, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0001-9324-2655>

**PECULIARITIES OF FORMATION OF CREATIVE POTENTIAL
OF THE FUTURE TEACHER OF CHOREOGRAPHY**

The article aims to discover the peculiarities of formation of creative potential of the future teacher of choreography in the higher educational establishments. The pedagogical conditions, beneficial for the formation and development of students-choreographers' knowledge, skills and expertness have been studied. The content of the main mechanism of concepts has been analyzed and the stages of formation of creative potential of the future choreography teachers has been discovered. The stages of motivation, content and practice have been separated. The structure of creative potential, which consists of motivational, stylistic and instrumental segments, has been examined. The mandatory professional requirements of the future choreography teacher have been highlighted. The specifics of development of the personal professional qualities of the teacher have been framed. It is stated that the complex development of individual creative and activity-creative skills of the future choreography teachers is necessary for the effective formation of creative potential of a person. Pedagogical conditions, which would focus on improvement of choreographic, creative, pedagogical and intellectual skills, along with the determined positive motivation need to be designed for the effective formation of creative potential of the students. The main statements of scientific researches in the field of art education, which highlight the necessity to guarantee the balanced professional training of the future choreography teachers along with the necessity to amplify its pedagogical direction, that covers the key positions in the process of stimulation the professional interest to pedagogical work of the choreography students, have been pointed out. The ability to express him or herself and find the individual solution, demonstrated by professional actions of reproductive and performing character is an important indicator of realization of creative potential of the future teacher. The future choreographers, in the process of self-realization of their creative potential develop themselves, creating their own integrated schemes of various types, namely: the fusion of the general knowledge, received from various sources, designing it into a system that would be used in their choreographic practice, in the process of solving theoretical and practical tasks.

Key words: potential, creative potential, student-choreographer, motivation, knowledge.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2021

The article was received 16.01.2021

УДК 378.147:373.2.02:613.7(477.82)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.12>

А. М. ЦИПЛЮК

кандидат педагогічних наук,

викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: atsyplyuk@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0002-1307-8005>

А. О. БУБІН

кандидат педагогічних наук,

викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: abubin@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0002-7670-1263>

МОТИВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено характеристику мотиваційного компонента готовності майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти, яку потрактовано як інтегративне утворення, що формується у процесі професійної освіти, самоосвіти, містить сукупність особистісних якостей студента, які акумулюють знання про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя, мотиви здоров'язбережувальної поведінки щодо себе та навколишнього світу.

Визначено змістову складову мотиваційного компонента, яка передбачає: сформованість здоров'язбережувальної ціннісної орієнтації майбутніх вихователів та сформованість професійної спрямованості особистості – як сукупність усвідомлених, стійких мотивів і прагнень до здійснення здоров'язбережувальної педагогічної діяльності. Виокремлено ціннісно-орієнтаційний критерій. Зазначено, що показниками названого критерію є: активізація мотиваційно-потребнісної сфери майбутніх вихователів, наявність ціннісних орієнтацій щодо здоров'я, сформованість професійної спрямованості на здійснення здоров'язбережувальної педагогічної діяльності. Підібрано діагностувальний інструментарій з метою дослідження мотиваційного компонента та здійснено аналіз результатів. За результатами дослідної роботи розроблено систему методів та прийомів формування мотиваційної складової професійної готовності майбутніх вихователів в умовах закладу вищої освіти.

Увага акцентується на інтерактивних методах у процесі навчання, які спонукають студентів до активної розумової і практичної діяльності. Підкреслюється необхідність використання потенційних можливостей педагогічної практики, як вагомого конструкту професійної підготовки майбутніх вихователів, зокрема на етапі формування мотиваційного компонента готовності до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: здоров'язбережувальне середовище, готовність до створення здоров'язбережувального середовища, мотиваційний компонент, майбутні вихователі.

Вступ

Входження України до єдиного освітнього простору, наближення до кращих європейських зразків зумовлює потребу модернізації закладів вищої освіти, досягнення високої якості надання освітніх послуг, стандартизації професійної підготовки фахівців, зокрема майбутніх вихователів, кінцевою метою якої є форму-

вання такої професійної якості, як готовність» [Гавриш].

Принагідно зазначимо, що Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді, Національна стратегія розбудови безпечного та здорового освітнього середовища, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст. одним із ключових напрямів

державної освітньої політики визначають наповнення змісту освіти здоров'язбережувальною складовою, формування здоров'язбережувального середовища. З огляду на це, проблема формування у майбутніх вихователів готовності до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти набуває особливої актуальності.

1. Постановлення проблеми

Переконані, що сучасний вихователь має бути не лише професійно затребуваним, а й здатним раціонально організувати життєдіяльність дітей дошкільного віку, мати сформоване ціннісне ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності. Саме з питанням формування позитивної мотивації, ціннісних орієнтацій щодо здоров'язбереження, професійної спрямованості особистості майбутнього вихователя пов'язуємо характеристику мотиваційного компонента, який вважаємо системоутворювальним у структурі професійної готовності майбутніх вихователів.

2. Аналіз попередніх досліджень

Результати наукових пошуків з цієї актуальної проблеми узагальнено у працях вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, теоретичні та прикладні аспекти здоров'язбереження дітей дослідили О. Богініч, Н. Денисенко, Л. Левінець, Л. Лохвицька, Л. Сварковська, О. Цибульська. Окремі аспекти формування готовності до професійної діяльності майбутніх педагогів у руслі здоров'язбереження обґрунтовано у дослідженнях І. Гавриш, Н. Белікової, Б. Долинського, В. Єфімової, Н. Козак, М. Лук'янченка. Дослідженню позитивної мотивації, професійної спрямованості, ціннісних орієнтацій присвячені наукові роботи І. Беха, С. Занюк, Є. Ільїна, О. Леонтєва, Д. Олрідж, Р. Пріми, А. Реана, В. Слассьоніна, Б. Фрейзер та ін. Деякі аспекти заявленої проблеми висвітлено у працях Т. Бойченко, В. Войтенко, М. Гриньової та інших.

Узагальнюючи теоретичні і практичні напрацювання, варто зазначити, що водночас недостатньо дослідженим залишається питання підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти.

З огляду на це, **метою статті** є вивчення особливостей формування мотиваційного ком-

поненту готовності майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти.

Результати та дискусії

Підґрунтям досліджуваного напряму вивчення є думка про те, що піклування про власне і громадське здоров'я не можливе без знання того, чому це необхідно і як це робити. Чим ширша і ґрунтовніша освіта особистості в цілому, тим глибиннішим є уявлення про здоров'я. При цьому вихідним положенням для нас є комплексне розуміння освіти: і як надання інформації, і як навчання методів, прийомів і навичок здоров'язбереження, і як виховання та усвідомлення пріоритету цінностей здоров'я, що забезпечується можливостями здоров'язбережувального середовища як закладу дошкільної освіти, так і закладу вищої освіти, у якому здійснюється підготовка майбутніх вихователів. Це дозволяє реалізувати цілі щодо зміцнення здоров'я усіх суб'єктів освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі, а, відтак, спонукає до ґрунтового аналізу феномена «здоров'язбережувальне середовище».

У руслі досліджуваної проблеми нам імпує визначення М. Лук'янченка, згідно якого освітнє середовище – це простір, який вміщує в собі не тільки предметні навчальні заняття, а й спеціально організоване середовище, що має на меті створення сприятливих умов для гармонійного розвитку особистості, її здібностей і нахилів, не завдаючи при цьому шкоди здоров'ю [Лук'янченко : 119].

Як характерологічні ознаки такого середовища у наукових джерелах зустрічаються поняття «здоров'язміцнюючий», «здоров'яформувальний». Ми солідарні з позицією Н. Денисенко, згідно якої можна вживати «здоров'яформувальне», «здоров'язміцнює» у взаємозв'язку з поняттям «здоров'язбережувальне середовище».

Відповідно до тверджень вітчизняних учених О. Богініч, Л. Левінець, Л. Лохвицької, Л. Сварковської та ін. здоров'язбережувальне середовище – це, перш за все, створення в освітньому процесі атмосфери комфортного особистісного зростання, розвитку й ефективної самореалізації кожної особистості, забезпечення адекватних віковим особливостям психологопедагогічних та оздоровчо-профілактичних

умов для формування і зміцнення всіх компонентів здоров'я [Богініч : 26].

На основі аналізу наукових джерел здоров'язбережувальне середовище закладу дошкільної освіти розуміється нами як складне, багатовимірне і багатоаспектне поняття, сутнісна характеристика якого зводиться до розуміння його як невід'ємної складової освітнього середовища сучасного закладу дошкільної освіти, де цілеспрямована, освітньо осмислена діяльність педагога-вихователя спрямовується на формування здорової особистості дитини, розкриття її неповторної індивідуальності, творчих потенцій.

У руслі дослідження акцентуємо на тому, що процес створення здоров'язбережувального середовища досить складний, динамічний. Він не протікає спонтанно чи стихійно. Потрібна система спеціально організованих педагогічних упливів, засобів, спрямованих на підвищення його здоров'язбережувального потенціалу, а це, у свою чергу, вимагає активізації професійно-педагогічної підготовки студентів – майбутніх вихователів.

Встановлено, що інтегративною ознакою підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти є сформована готовність до цієї діяльності як динамічна інтегративна особистісно-професійна якість.

Феномен «готовність майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти» потрактовано у дослідженні як інтегративне утворення, що формується у процесі професійної освіти, самоосвіти, містить сукупність особистісних якостей студента, які акумулюють знання про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя, мотиви здоров'язбережувальної поведінки щодо себе та навколишнього світу, потребу в оволодінні методами, технологіями збереження здоров'я, орієнтацію на самопізнання та саморозвиток (здоров'язбережувальна компетентність) [Циплюк : 64]. Це актуалізує необхідність визначення діагностувально-методичних засад означеного процесу.

Суттєвим, на нашу думку, є розгляд компонентного складу досліджуваного феномену, оскільки «готовність майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального серед-

овища у закладі дошкільної освіти» ми аналізуємо як систему з певною структурою. При цьому послуговуємося досвідом провідних вітчизняних і зарубіжних учених [Белікова, Козак, Левінець] щодо змісту та характеристики структурних компонентів.

Науково вартісними нам видаються узагальнення Н. Козак щодо визначення у структурі професійної готовності трьох компонентів, пов'язаних із відомим гаслом: «Знаю, хочу, можу». З таких позицій компонент, що охоплює уявлення, знання, відомості про предмет дослідження, отримав назву когнітивного; компонент, який відображає систему життєвих цінностей, емоції особистості, мотивацію до здійснення здоров'язбережувальної діяльності – мотиваційний; компонент, пов'язаний із вчинками, поведінкою – поведінковий, [Козак : 49]. Зупинимось більш детально на розкритті особливостей мотиваційного компонента готовності майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти.

При виокремленні мотиваційного компонента ми виходимо з того, що мотиви особистості, на думку В. Сластьоніна, є провідним утворенням у складному синтезі структури мотиваційної сфери, яка забезпечує професійну готовність педагога та є спонукою до здійснення дій.

У науковому світі існують певні дискусії щодо визначення понять «мотивація» та «мотив». Так, деякі учені (О. Леонт'єв, Х. Хекхаузен) вважають, що мотив – це те, що, відображаючись в голові людини, спонукає до діяльності, спрямовує її на задоволення певної потреби, де в якості мотиву є не сама потреба, а предмет потреби. Тобто мотив, як зазначає А. Реан, – це внутрішня спонука особистості до того чи іншого виду активності (діяльність, спілкування, поведінка), що пов'язана із задоволенням певної потреби.

Тоді як мотивацію особистості В. Іванников, І. Джидар'ян, В. Шадриков розглядають як сукупність факторів або мотивів, як динамічний процес; вторинне утворення по відношенню до мотива, як засіб, механізм його реалізації. Наприклад, В. Іванников вважає, що процес мотивації розпочинається з актуалізації мотива. І. Джидар'ян зауважує, що на відміну

від мотивації, мотив має більш вузьке значення, він фіксує власне психологічний зміст, той внутрішній фон, на якому розгортається процес мотивації. Мотив енергетизує і спрямовує дії людини на кожний момент часу [Ільїн].

Натомість більшість учених об'єднує думка, що мотивація і мотив – взаємопов'язані, взаємозумовлені психічні категорії: мотиви формуються на основі мотивації (мотиви вторинні), і водночас, через вироблення певних мотивів ми можемо впливати на мотивацію в цілому (мотивація залежить від мотива, який стає первинним).

Попри різнобічне тлумачення у визначенні суті дефініцій «мотив» і «мотивація», усіх учених об'єднує думка, з якою важко не погодитися – мотиваційна сфера становить ядро особистості та є рушійною силою її діяльності [Blömeke]. Це дає підстави стверджувати, що збереження, зміцнення та примноження здоров'я як мета майбутньої професійно-педагогічної діяльності вихователів закладів дошкільної освіти немислиме без формування стійких мотивів здоров'язбереження – внутрішньої психологічної причини поведінки та позитивної мотивації – сукупності спонукальних факторів, які викликають активність організму [Занюк : 5], спрямовану на досягнення ефективного результату майбутньої професійно-педагогічної здоров'язбережувальної діяльності та самоактуалізації в ній.

У контексті окресленої проблеми цінною є думка А. Маркової, згідно якої мотивація особистості педагога зумовлюється «спрямованістю», що розглядається як сукупність стійких мотивів, які орієнтують на діяльність [Ільїн]. У цьому значенні спрямованість розуміється як модус особистості, стрижень її структури, що визначає ініціативну поведінку, котра виходить за межі пасивних реакцій на зовнішні подразники [Ільїн : 52]. Спрямованість, як наголошує А. Маркова, нарівні з домінуючими мотивами має й такі форми протікання, як ціннісні орієнтації – своєрідні соціальні орієнтири людини, які є важливим фактором регуляції взаємовідносин та поведінки.

Учені (Б. Ананьєв, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, В. Слободчиков) солідарні в тому, що ціннісні орієнтації є визначальним та домінуючим компонентом, який відображає відносно стійке вибіркове ставлення суб'єкта до світу,

впливаючи на вибір форм соціальної поведінки та діяльності в соціальному середовищі.

Погоджуємося з думкою І. Беха, що здоров'я є найважливішою цінністю для особистості і саме ця смислова позиція має бути основою світогляду як вихователя, так і вихованця [Бех : 6]. Відтак, здоров'язбережувальна ціннісна орієнтація – це така спрямованість особистості, що передбачає сформованість позитивного здоров'язбережувального світосприйняття. Лише вихователь із високим рівнем сформованої здоров'язбережувальної ціннісної орієнтації спроможний діяти не лише заради власного здоров'я, а й здоров'я своїх вихованців, визнаючи його провідним аксіологічним орієнтиром власної професійно-педагогічної діяльності.

Акцентуємо, що професійна підготовка майбутніх вихователів передбачає спрямованість освітнього процесу у закладі вищої освіти на формування у студентів відповідних ціннісних орієнтацій щодо здоров'я як фундаментальної категорії буття, а висока вмотивованість до здоров'язбережувальної діяльності є найважливішою складовою готовності майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища [Єфімова].

Отже, мотиваційний компонент готовності майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти є важливим та системоутворювальним у структурі цього інтегративного особистісно-професійного утворення. Змістовою складовою цього компонента виділяємо: сформованість здоров'язбережувальної ціннісної орієнтації майбутніх вихователів та сформованість професійної спрямованості особистості – як сукупність усвідомлених, стійких мотивів і прагнень до здійснення здоров'язбережувальної педагогічної діяльності.

Це дає підстави для виокремлення ціннісно-орієнтаційного критерію його вияву. При цьому ми виходимо з того, що критерій (із лат. *Criterion* – «розрізнення») – «підстава для оцінки чогось, мірило», це необхідна і достатня умова вияву певного явища чи процесу, ознака, на основі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікація; мірило оцінки [Barenthien] є тим «мірилом», що дозволив би отримати найбільш повне уявлення про якісний і кількісний стан компонентів готовності.

Провідними показниками названого критерію є: активізація мотиваційно-потребнісної сфери майбутніх вихователів щодо зміцнення і збереження здоров'я; наявність ціннісних орієнтацій щодо власного здоров'я та здоров'я майбутніх вихованців; сформованість професійної спрямованості особистості майбутнього педагога-вихователя на здійснення здоров'язбережувальної педагогічної діяльності. Діагностувальним інструментарієм вияву показників цього критерію слугують такі методи:

- авторське діагностувальне опитування
- мотиваційно-потребнісна сфера особистості майбутнього вихователя («Самооцінка професійно-педагогічної мотивації»; «Діагностика мотивації досягнення та уникнення невдач»;
- наявність ціннісних орієнтацій щодо власного здоров'я та здоров'я майбутніх вихованців («Визначення життєвих цінностей особистості» (Must-test П. Іванова, Є. Колобова).

У дослідженні взяло участь 82 студента 3-4 курсів спеціальності 012 Дошкільна освіта Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. З цієї кількості 68,3 % навчаються за індивідуальним планом.

Як засвідчили результати опитування переважна більшість респондентів (76%) з-поміж рейтингу запропонованих загальнолюдських цінностей, таких як: «здоров'я», «безпека та захищеність», «матеріальний успіх», «особистісний розвиток», «багатство духовної культури», «служіння людям» першість надали позиції «здоров'я», а його формування, збереження та зміцнення, зокрема в дітей дошкільного віку, визнали надзвичайно актуальною проблемою сьогодення. Так, наприклад, студентам пропонувалося закінчити речення на зразок «Я неодмінно повинна... Жахливо, якщо.... Я не можу стерпіти ...», висловивши власні судження щодо пріоритетної для них теми. Для прикладу наводимо деякі з них: «Жахливо, якщо я в старості буду настільки хворою, що буду тяжкою ношею для своїх рідних», «Я терпіти не можу, коли бачу хороших гарних людей, які руйнують шкідливими звичками свою молодість», «Я неодмінно повинна стежити за власним здоров'ям та здоров'ям моїх вихованців», «Я неодмінно

повинна підтримувати здоровий спосіб життя, тому що від цього залежить моє здоров'я, здоров'я моїх дітей і всієї нації. Я не можу терпіти, коли бачу як молоді дівчата вживають алкогольні напої, курять, гублячи цим своє здоров'я», «Я неодмінно повинна піклуватись про своє здоров'я, адже у житті це – найголовніше»; «Жахливо, якщо я не зможу зберегти своє здоров'я, з'являться хвороби, які не можна вилікувати» та ін. Також значна частина респондентів, відповідаючи на запитання анкети, зазначили, що відчують гостру потребу в фізичному самовдосконаленні («так» – 51,2%, «ні» – 12,2%) та почуваються відповідальними за якість власного здоров'я та здоров'я майбутніх вихованців. Однак, на запитання «Чи дотримуетесь Ви правил здорового способу життя», 25,6% студентів дали відповідь «систематично дотримуюсь», відповідь «інколи» обрали 31,7% студентів, а 39% учасників анкетування відповіли, що майже завжди дотримуються правил здорового способу життя.

Цікавими для нас стали результати методики, спрямованої на діагностику мотивації досягнення та мотивацію уникнення невдач, які засвідчили переважання у студентів мотивації уникнення невдач (57%). Зауважимо, мотивація уникнення невдачі належить до негативної сфери, що передбачає стратегію поведінки, зорієнтовану на уникнення відповідальності, страх новизни та ризику, помилок та невдач, що у нашому випадку може негативно позначитися на готовності студентів до створення здоров'язбережувального середовища як нової реалії освітнього процесу у закладі дошкільної освіти.

Згідно з даними, отриманими у результаті використання діагностувальної методики («Самооцінка професійно-педагогічної мотивації»), спрямованої на виявлення рівня професійно-педагогічної мотивації у руслі проблеми здоров'язбереження, у респондентів переважає епізодична, поверхнева зацікавленість проблемою (58,7%), середній рівень професійної спрямованості (41,3%). Відтак, цілком правомірним є висновок, що попри домінантність здоров'я в системі цінностей особистості, визнання необхідності ведення здорового способу життя та засудження шкідливих звичок, студенти все ж є недостатньо професійно вмотивованими щодо здійснення майбутньої

здоров'язбережувальної педагогічної діяльності.

Ранжування оцінки ролі педагога-вихователя у формуванні, збереженні та зміцненні фізичного, психічного, соціального здоров'я дітей дошкільного віку засвідчує здебільшого позитивну тенденцію суджень респондентів, оскільки 61% студентів визначили її як «важливу, адже вихователь повинен бути вмотивованим до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти», 34,1% – як «суттєву, вихователь має постійно

підвищувати свій рівень обізнаності з питань збереження і зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку» і 9,2% – як «не суттєву». Результати опитування відображені на діаграмі 1 (рис. 2.1).

На пропозицію анкети оцінити свою готовність до здоров'язбереження у закладі дошкільної освіти відповіді розподілились наступним чином: 76,8% респондентів відповіли, що відчувають себе частково підготовленими, 18,3% достатньо підготовленими (рис. 2.2.).

На запитання анкети «чи знайоме Вам таке поняття як «здоров'язбережувальне

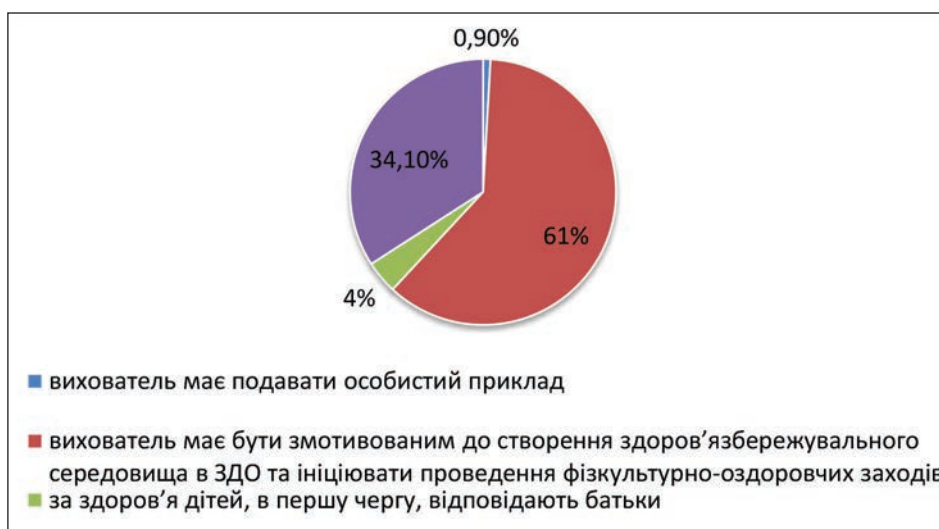

Рис. 2.1. Оцінка ролі педагога-вихователя у формуванні, збереженні та зміцненні фізичного, психічного, соціального, морально-духовного здоров'я дітей дошкільного віку (за самооцінними судженнями студентів)

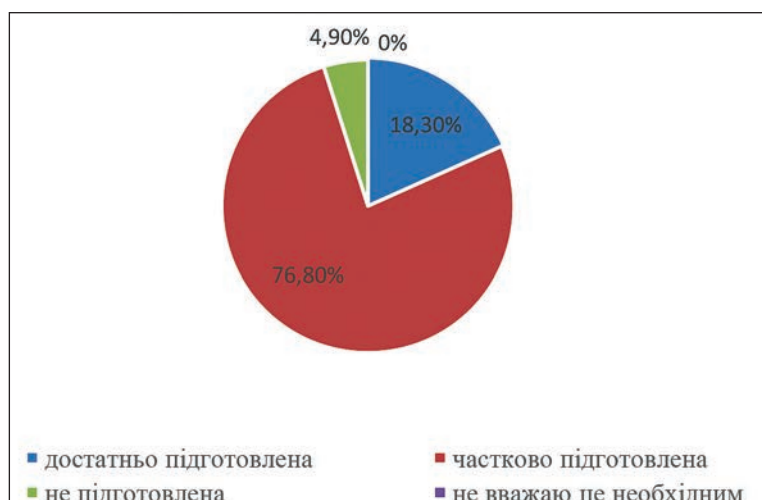

Рис. 2.2. Самооцінка майбутніми вихователями готовності до здоров'язбереження у закладі дошкільної освіти

середовище» закладу дошкільної освіти?» 68,3% студентів відповіли «так», 28% – не досить знайоме. Самооцінні судження студентів доповнили також їхні відповіді на запитання питальника, націленого на виявлення розуміння змісту поняття «здоров'язбережувальне середовище». Зокрема, привертають увагу такі твердження студентів «здоров'язбережувальне середовище» – «Постійна рухова активність дітей, прогулянки на вулиці, фізичні вправи», «Середовище, в просторі якого взаємодіють вихователі, дошкільники, батьки, спрямовуючи свої зусилля на зміцнення здоров'я дітей», «Середовище, в якому створюється такі умови, за яких дитина може усвідомити цінність свого здоров'я, оволодіти способами його збереження», «Середовище де безпечно», «Це середовище в якому зберігають здоров'я, тобто загартовуються», «Це довкілля та природа», «Середовище в якому люди здорові», «Середовище у якому діють усі норми для забезпечення розвитку та зміцнення здоров'я дитини», «Загартувальні процедури, прогулянки на свіжому повітрі, комплекси загальнорозвивальних вправ», «Це чисте повітря».

Загалом, результати анкетування і бесід із майбутніми вихователями засвідчили відсутність холистичного (цілісного) уявлення про здоров'язбережувальне середовище як систему позитивних взаємопов'язаних та взаємозумовлених взаємодій і впливів учасників освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та продемонстрували необхідність підвищення рівня мотивації до здоров'язбережувальної діяльності, створення здоров'язбережувального середовища.

Отриманий матеріал, осмислюється нами як підґрунтя для реалізації педагогічних умов з метою підвищення мотиваційного компонента готовності майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти.

Правомірність виокремлення першої умови – активізація стимулювально-позитивного впливу на емоційно-ціннісно-мотиваційну сферу майбутніх вихователів – зумовлена розумінням необхідності забезпечення позитивного стимулювального впливу на мотиваційну сферу. При цьому ми виходимо з того, що стимул, як і власне мотив, позначає рушійну силу людини, сприяючи її активності, діяльності.

У дослідженні ми зробили спробу досягнути цієї мети, впливаючи, перш за все, на емоційно-почуттєву сферу майбутніх педагогів, намагаючись викликати позитивні переживання стосовно пізнавальної діяльності здоров'язбережувального характеру, оскільки, як зауважують науковці (Л. Дихан, В. Козлов, Є. Пир'єв), саме емоції, а не потреби, як традиційно стверджувалося, «створюють» мотивацію, яка є своєрідним фільтром, крізь який пропускаються всі сигнали, котрі отримує людина ззовні.

Дослідження С. Ленга показують, що на формування переконань молоді впливає: 1) нова інформація (інформація, почута вперше, здатна впливати на переконання людини); 2) особистісно значуща інформація, котра відповідає актуальній на сьогоднішній день потребі, проблемі; 3) інформація, яка викликає у людини сильні емоції (збереження такої інформації на глибинному, рефлексорному рівні може відбутися з одного-двох разів, надовго залишаючись у пам'яті); 4) інформація, пов'язана з поважною особистістю; 5) поєднання тої чи іншої проблеми здоров'я з особистісними, внутрішніми цінностями людини за принципом їх розширення, доповнення [Lang].

Тож, яким чином ми намагалися зацікавлювати майбутніх вихователів проблемами здоров'язбереження? Передовсім, у поєднанні з традиційними, використовували методи інтерактивного навчання. Зокрема, проводили брейн ринги «Здоров'я – найбільше благо», квести «Здоровий вихователь – здорова дитина».

Суттєвим стимулом і провідним чинником щодо формування пріоритетних переконань, позитивної стійкої мотивації до здорового способу життя виявилось використання інформаційних джерел. В освітніх цілях ми використовували інтернет-ресурси, активними користувачами яких є сучасні студенти. Наприклад, пропонували мотиваційні ролики, які містять різноманітну інформацію про здоров'я, способи його збереження, саморозвиток; приклади життєвих ситуацій (незламної сили духу людей з особливими потребами тощо), навчальні кінофільми. На основі побаченого та почутого відбувалися жваві дискусії, особливою вимогою яких є дотримання вільної атмосфери полілогу. Окрім цього, пропонували студентам зробити добірку сайтів, що

висвітлюють проблеми здоров'я, здорового способу життя. По завершенню такої роботи студенти створювали колективний проект, а саме мотиваційний ролик (приклади тем: «Твоє життя – твій вибір», «Здоровим бути модно» та ін.). Для виконання цієї форми роботи майбутні вихователі об'єднувалися у декілька мікрогруп, що вимагало узгодженої взаємодії, сприяло виробленню умінь працювати у команді, досягати синергії.

Важливим конструктом професійної підготовки майбутніх вихователів є педагогічна практика. Для вдосконалення власних умінь здоров'язбережувальної діяльності майбутні вихователі ознайомлюються у базових закладах дошкільної освіти м. Луцька з сучасними здоров'язбережувальними технологіями, такими як: sand play та інші види арт-терапії, фітбол-гімнастика, гімнастика на степ-платформах, а також інноваційними формами фізичного виховання.

Особливо цінною у напрямі здоров'язбереження вважається практика у літній період. Не маючи змоги цього року проходити практику в умовах реального освітнього процесу в закладі дошкільної освіти у зв'язку з пандемією COVID-19, ми організували її

в онлайн форматі у формі веб квесту. Одним із етапів якого, був фізкультурно-оздоровчий. Студенти складали, виконували, фотографували комплекси ранкової гімнастики, складали карту-маршрут туристичного переходу для дітей дошкільного віку, проводили фізкультурний челендж тощо.

Висновки

Таким чином, важливе значення у підготовці майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища в закладі дошкільної освіти має мотивація як рушійна сила діяльності та структурний компонент професійної готовності. Виключно важливою при цьому є позитивна мотивація, яка виникає у наслідок спеціально організованих дій викладача в умовах закладу вищої освіти, які спонукають студентів діяти, формують інтерес, професійну спрямованість. Її створення передбачає добір таких методів навчання, які є запорукою активності студентів у напрямі набуття знань, умінь і навичок збереження здоров'я, дотримання ними здорового способу життя.

Для подальших досліджень з цієї проблеми вважаємо за потрібне здійснити контрольну перевірку запропонованої системи роботи, проаналізувавши її.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Виховання особистості: підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
2. Белікова Н.О. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2012. 45 с.
3. Богініч О.Л., Левінець Н.В., Лохвицька Л.В., Сварковська Л.А. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку : навчально-методичний посібник. Київ : Генеза. 2013. 123 с.
4. Гавриш І.В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04. Харків. 2006. 44 с.
5. Єфімова В.М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності : автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13. 00. 04. Київ, 2012. 43 с.
6. Занюк С. Мотивація та саморегуляція учня. Київ : Главник, 2004. 96 с.
7. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 152 с.
8. Козак Н.Г. Здоров'язберігаюче виховання підлітків основної школи в навчально-виховному процесі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Полтава, 2016. 240 с. URL: https://snu.edu.ua/docs/science/dissertation/dissertation_kozak_n_g.pdf (дата звернення: 29.03.2021).
9. Левінець Н. Здоров'язбережувальна компетентність сучасного вихователя як важлива складова професійної готовності. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія : Філософія, педагогіка, психологія*. 2014. Вип. 36. С. 88–94.
10. Лук'яненко М.І. Особливості організації здоров'язберігаючого освітнього середовища. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах*. Запоріжжя, 2012. Вип. 23 (76). С. 118–125.
11. Циплюк А.М. Підготовка майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у дошкільному навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2017. 243 с.

12. Barenthien, J., Lindner, M., Ziegler, T., Steffensky, M. (2018). Exploring preschool teachers' science-specific knowledge. *Early Years*, 109 (3), 1–16. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09575146.2018.1443321> (Last accessed: 28.03.2021)
13. Blömeke, S., Jenßen, L., Grassmann, M., Dunekacke, S., & Wedekind H. (2017). Process mediates structure: The relation between preschool teacher education and preschool teachers' knowledge. *Journal of Educational Psychology*, 109(3), 338–354. URL: <https://psycnet.apa.org/fulltext/2016-42154-001.html> (Last accessed: 27.03.2021)
14. Lang, S.N., Mouzourou, C., Jeon, L. et al. (2017). Preschool Teachers' Professional Training, Observational Feedback, Child-Centered Beliefs and Motivation: Direct and Indirect Associations with Social and Emotional Responsiveness. *Child Youth Care Forum* 46, 69–90 URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10566-016-9369-7> (Last accessed: 27.03.2021)

REFERENCES

1. Bekh, I.D. (2008). *Vykhovannia osobystosti [Personality education]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
2. Bielikova, N.O. (2012). *Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii do zdoroviazberezhualnoi diialnosti [Theoretical and methodical bases of preparation of future specialists in physical rehabilitation for health-preserving activity]*. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
3. Bohinich, O.L., Levinets, N.V., Lokhvytska, L.V., Svarkovska, L.A. (2013). *Fizyчне vykhovannia, osnovy zdorovia ta bezpeky zhyttiediialnosti ditei starshoho doshkilnogo viku [Physical education, basics of health and safety of life of older preschool children]*. Kyiv : Heneza [in Ukrainian].
4. Havrysh, I.V. (2006). *Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv do innovatsiinoi profesiinoi diialnosti [Theoretical and methodological bases of formation of readiness of future teachers for innovative professional activity]*. Extended abstract of Doctor's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Yefimova, V.M. (2012). *Teoretyko-metodychni zasady pidhotovky maibutnikh uchyteliv pryrodnychkh dystsyplin do vykorystannia zdoroviazberezhualnykh tekhnolohii u profesiinii diialnosti [Theoretical and methodological principles of training future teachers of natural sciences for the use of health technologies in professional activities]*. Extended abstract of Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
6. Zaniuk, S. (2002). *Motyvatsiia ta samorehuliatytsiia uchnia [Motivation and self-regulation of the student]*. Kyiv : Hlavnyk [in Ukrainian].
7. Ylyn, E.P. (2002). *Otyvatsiia y motyvy. [Motivation and motives]*. Sankt-Peterburh : Pyter [in Russian].
8. Kozak, N.H. (2016). *Zdoroviazberihaiuche vykhovannia pidlitkiv osnovnoi shkoly v navchalno-vykhovnomu protsesi. dys [Healthy education of primary school adolescents in the educational process]*. *Candidate's thesis*. Retrieved from https://snu.edu.ua/docs/science/dissertation/dissertation_kozak_n_g.pdf. [in Ukrainian] (Last accessed: 29.03.2021)
9. Levinets, N.V. (2014). *Zdoroviazberezhualna kompetentnist suchasnoho vykhovatelja yak vazhlyva skladova profesiinoi hotovnosti [Health-preserving competence of a modern educator as an important component of professional readiness]*. *Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Seriiia : Filosofiia, pedahohika, psykholohiia – Bulletin of the Institute of Child Development. Series: Philosophy, pedagogy, psychology*, 36, 88-94 [in Ukrainian].
10. Lukianchenko, M.I. (2012). *Osoblyvosti orhanizatsii zdoroviazberihaiuchoho osvitnoho seredovyscha. [Features of the organization of a healthy educational environment]*. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnikh shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 23 (76), 118-125 [in Ukrainian].
11. Tsypliuk, A.M. (2017). *Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do stvorennia zdoroviazberezhualnoho seredovyscha u doshkilnomu navchalnomu zakladi: [Preparing future educators to create a healthy environment in the preschool]*. *Candidate's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
12. Barenthien, J., Lindner, M. A., Ziegler, T., Steffensky, M. (2018). Exploring preschool teachers' science-specific knowledge. *Early Years*, 109 (3), 1–16. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09575146.2018.1443321> (Last accessed: 28.03.2021)
13. Blömeke, S., Jenßen, L., Grassmann, M., Dunekacke, S., & Wedekind, H. (2017). Process mediates structure: The relation between preschool teacher education and preschool teachers' knowledge. *Journal of Educational Psychology*, 109(3), 338–354. Retrieved from <https://psycnet.apa.org/fulltext/2016-42154-001.html> (Last accessed: 27.03.2021)
14. Lang, S.N., Mouzourou, C., Jeon, L. et al. (2017). Preschool Teachers' Professional Training, Observational Feedback, Child-Centered Beliefs and Motivation: Direct and Indirect Associations with Social and Emotional Responsiveness. *Child Youth Care Forum* 46, 69–90. Retrieved from <https://link.springer.com/article/10.1007/s10566-016-9369-7> (Last accessed: 27.03.2021)

A. M. TSYPLIUK

*Candidate of Pedagogical Science,
Senior Lecturer at the Faculty of Preschool Education,
Municipal Higher Educational Institution «Lutsk Pedagogical College»
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: atsyplyuk@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0002-1307-8005>*

A. O. BUBIN

*Candidate of Pedagogical Science,
Head of Preschool Education,
Municipal Establishment of Higher Education «Lutsk Pedagogical College»
of Volyn regional council, Lutsk, Ukraine
E-mail: abubin@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0002-7670-1263>*

**MOTIVATIONAL COMPONENT OF READINESS OF FUTURE PRESCHOOL
TEACHERS TO THE CREATION A HEALTH PRESERVING ENVIRONMENT
IN PRESCHOOL INSTITUTIONS**

The article describes the motivational component of the readiness of future preschool teachers to create a health preserving environment in preschool institutions, which is interpreted as an integrative education, formed in the process of professional education, self-education, contains a set of personal qualities of students that accumulate knowledge about man and his health a healthy lifestyle, motives for healthy behavior in relation to themselves and the world around them.

The semantic part of the motivational component is determined, which provides: the formation of health-oriented value orientation of future educators and the formation of professional orientation of the individual – as a set of conscious, stable motives and aspirations to health-preserving pedagogical activity. The value-orientation criterion is singled out. It is noted that the indicators of this criterion are: activation of the motivational-needs sphere of future educators, the presence of value orientations for health, the formation of a professional focus on the implementation of health-preserving pedagogical activities. Diagnostic tools were selected to study the motivational component and the results were analyzed. Based on the results of research work, a system of methods and techniques for forming the motivational component of professional readiness of future educators in a higher education institution has been developed.

Emphasis is placed on interactive methods in the learning process that encourage students to active mental and practical activities. The need to use the potential of pedagogical practice as an important construct of professional training of future educators, in particular at the stage of formation of the motivational component of readiness to create a healthy environment in preschool institutions, is emphasized.

Key words: health preserving environment, readiness to create a health preserving environment, motivational component, future preschool teachers.

*Стаття надійшла до редакції 18.01.2021
The article was received 18.01.2021*

УДК 159.92.7

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.13>

О. П. ШЕВЧУК

кандидат психологічних наук,

викладач кафедри педагогіки та психології,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: oshevchuk@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0002-5499-9548>

ЦІННІСНА СКЛАДОВА ЖИТТЄВОЇ СТРАТЕГІЇ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

У статті здійснено теоретичний аналіз поняття «цінності», а також їх вплив на особливості педагогічної діяльності. Зазначено, що цінності – це глибинні бажання людини щодо характеру взаємодії зі світом, з іншими людьми та із собою. Встановлено, що цінності є відображенням того, що людина хоче розвивати у своєму житті, у структурі своєї особистості, що хоче відстоювати. Саме цінності задають визначений напрямок життєвої стратегії. Проведено анкетування майбутніх педагогів на предмет розуміння понять «цілі» і «цінності», їх відмінностей, ролі в житті особистості і окресленні власних цінностей. Результати проведеного анкетування засвідчують відсутність чітких знань щодо даних понять у 90% респондентів. Розроблено комплексне тренінгове заняття, яке проводилося у три етапи: знайомство з вичерпним переліком життєвих цінностей; дослідження власних життєвих цінностей; вибір найактуальніших сфер життя в теперішній період часу; побудова конгруентних цілей задля покращення якості життя, опираючись на індивідуальну систему цінностей; окреслення плану виконання цілей в системі SMART. У результаті проведення тренінгового заняття нами було отримано низку відомостей щодо особливостей ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів. Опрацювання пріоритетних цінностей дало змогу виокремити найбільш популярні з них: здоров'я, прийняття, доброта, любов, підтримка. Найчисельнішими обраними сферами життя, які максимально актуальні в теперішньому часі, є сімейні стосунки, стосунки із друзями, ставлення до власного тіла, духовність, дозвілля, праця та професійний розвиток. Виявлено труднощі у студентів при постановленні цілей в системі SMART, керуючись власними цінностями, що зайняло великий обсяг часу і особистої консультації. У результаті проробленої спільної роботи у студентів були сформовані знання стосовно поняття цінностей і їх ролі в житті особистості, збільшено усвідомленість респондентів стосовно власної ціннісної структури особистості, удосконалено навички формування цілей, конгруентних власним цінностям, що є потужним мотиваційним фактором до прожиття змістовного, гармонійного і продуктивного життя.

Ключові слова: цінності, цілі, сфери життя, педагог, система постановки цілей SMART.

Вступ

Розуміння власних цінностей є основою побудови якісної життєвої траєкторії, яка формується за рахунок відповідних цілей. Побудова цілей, які базуються не на власних цінностях, призводить до незадоволеності власним життям, відсутності екзистенціальної визначеності, вибір неефективних шляхів для самореалізації і, як наслідок, неможливість здійснювати усвідомлену і гармонійну професійну функцію. Натомість розуміння власних цінностей є підґрунтям для усвідомлення того, як повноцінно прожити власне життя, що у ньому є пріоритетним, якими особистостями бути, які стосунки розвивати із собою, з іншими людьми і світом загалом. Відрефлексовані, інтеріоризовані і усвідомлені цінності, які є глибинними регуляторами поведінки особистості, також

дають змогу створювати ефективні, автентичні цілі, які є основою змістовного, продуктивного, насиченого і плідного життя.

1. Постановлення проблеми

Особливо актуальним підняте питання постає щодо педагогів, які мають бути зразковим прикладом для наслідування підростаючому поколінню. Відтак, низка досліджень підтверджує факт неможливості передання і формування цінностей у вихованців за відсутності їх розуміння і присутності у власному житті. Згідно концепції Нової української школи передбачено виховання на цінностях, що створює актуальність даного дослідження, яке націлене на формування у студентів розуміння власних цінностей і побудови ефективних, реалістичних життєвих цілей, які їм не суперечать.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз поняття «цінності», а також емпірично виявити їх вплив на особливості педагогічної діяльності.

2. Аналіз попередніх досліджень

Конструкт цінностей поставав предметом уваги багатьох вчених. Найбільш перспективним в розрізі нашого дослідження є погляди на дану проблематику Расса Гарріса, представника і популяризатора терапії прийняття і відповідальності (Acceptance and Commitment Therapy). Автор розглядає поняття цінностей як глибинні бажання людини щодо характеру взаємодії зі світом, з іншими людьми та із собою. Цінності є відображенням того, що людина хоче розвивати у своєму житті, у структурі своєї особистості, що хоче відстоювати. Саме цінності задають визначений напрямок життю [Harris].

Варто зазначити, що за відсутності особистісної рефлексії на предмет пріоритетних цінностей у житті, у ситуаціях невизначеності особистісної сфери, суспільство і оточення здатне самостійно сформувавши цінності для таких категорій людей, які будуть зовнішнім мотивуючим стимулом до діяльності, що характеризується нестабільністю в критичних ситуаціях.

Дослідженням цінностей педагогів присвячено низку емпіричних робіт. Зокрема, Уман Сахін головною метою свого дослідження окреслив визначення поняття цінностей вчителями початкової школи та їхнє розуміння освітніх цінностей. Думки вчителів щодо цінностей та освітніх цінностей дали змогу автору виділити дві категорії: «мої цінності» та «цінності освіти». У категорії «мої цінності», вчителі включали ті цінності, що керували їхнім життям в межах особистого життя. Категорію освітніх цінностей описували як мету формування шляху, яким я піду. У той час як деякі вчителі наголошували, що головна ціль освітніх цінностей полягає у вихованні добрих громадян, інша категорія вчителів наголошувала на важливості мати хороший характер, зосереджуючись на особистих цінностях [Sahin : 83-84].

Х. Вонг і Н. Ц. Холл у своїй роботі досліджували вплив особистих цінностей вчителів, цінностей, які вимагає адміністрація школи та результат конгруентності цінностей на психологічне благополуччя вчителів та їхні наміри. Учасниками дослідження були 1086 практику-

ючих канадських вчителів, результати яких показали, що більш високі особистісні цінності щодо безпеки роботи та автономності корелювали із гіршою адаптацією. Натомість, високо оцінені адміністрацією школи вчительські цінності відповідали кращому самопочуттю та наполегливості вчителя [Wang].

А. Боневілл-Роззі та Т. Буфард досліджували роль культурних цінностей у самоефективності вчителя та учнів. Дані великого дослідження (PISA, 2015), в якому брали участь понад 132 000 дітей та 22 000 їх вчителів у 16 країнах, були використані для дослідження того, як вчителі передають учням самоефективність під час викладання та чи є це культурно обґрунтованим. Результати показали, що самоефективність вчителя та учнів була побічно пов'язана із застосуванням навчальних практик, а сильніше – з використанням методів опитування. Автори виявили міжкультурні розбіжності в асоціаціях між сприйнятою учнями практикою викладання та самоефективністю учнів, які модерувались двома культурними цінностями на рівні країни: індивідуалізмом та уникненням невизначеності. Це дослідження підкреслює, що, хоча академічна самоефективність вважається загальною, виявлено культурні відмінності в її джерелах та проявах [Bonneville-Roussy].

Р. В. Павелків, аналізуючи різні підходи як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників щодо характеристики ролі цінностей в особистісному самовизначенні людини, визначає наступні цінності сучасного педагога як такі, що дають змогу педагогу задовольняти власні матеріальні, духовні та суспільні потреби і які виступають орієнтиром його соціальної й професійної активності, спрямованої на досягнення гуманістичної мети [Павелків : 3-5].

Панасенко Е. А. та Романенко К. С. досліджуючи формування фахових цінностей у майбутніх вчителів початкових класів представляють їх в якості системи, що складається з двох логічно взаємопов'язаних напрямів: професійно-педагогічної спрямованості особистості вчителя та професійних ідеалів педагога початкової школи [Панасенко : 34].

Результати та дискусії

Вибіркою емпіричного дослідження стали студенти Комунального закладу вищої освіти «Луцького педагогічного коледжу» Волинської

обласної ради у складі 40 осіб, віком 19-20 років, спеціальності «Початкова освіта».

Емпіричне дослідження проводилося у декілька етапів. Перший етап полягав у опитуванні студентів у вигляді анкетування на предмет розуміння понять «цілі» і «цінностей», їх відмінностей, ролі в житті особистості і окресленні власних цінностей. Результат проведеного анкетування свідчить про відсутність чітких знань щодо даних понять у 90% респондентів, що поставило перед нами мету розроблення тренінгового заняття для формування відповідних знань у студентів в контексті загальнокультурної компетентності.

Другий етап емпіричного дослідження полягав у проведенні формувального експерименту у вигляді тренінгу під назвою «Знайомся, твої цілі». Зміст тренінгу передбачав такі кроки: знайомство з життєвими цінностями, які вони існують взагалі; дослідження власних життєвих цінностей; вибір найактуальніших сфер життя в теперішній період часу; побудова цілей задля покращення якості життя, опираючись на індивідуальну систему цінностей; окреслення плану виконання цілей в системі SMART.

Перший крок тренінгу передбачав знайомство із переліком цінностей у кількості 125 одиниць з деталізованим поясненням кожної з них задля їх глибшого розуміння. Студенти в ході опрацювання цінностей повинні були усвідомити різницю між поняттями цінностей і цілей. Адже цінності це те як ми хочемо бути, а не те, що ми хочемо мати. Варто зазначити, що цінності в переліку були як позитивного так і умовно негативного характеру, тобто такі, які не схвалюються у суспільстві. Запропонований список цінностей стосувався різноманітних сфер спрямованості особистості, умовно він був розділений на такі категорії:

- ставлення до себе: адаптивність, алертність, амбітність, компетентність, автентичність, асертивність, розсудливість, прагматизм, проактивність, духовність, усвідомленість, статус, експертність, стриманість, кмітливість, конформність, допитливість, мінливість, спокій, баланс, відповідальність, різноманітність, умиротвореність, здоров'я, відчуженість та інші;

- до інших людей (співчуття, зухвалість, дружелюбність, хитрість, надійність, пунк-

туальність, доступність, ввічливість, благодійність, співпраця, любов, влада, турбота, підтримка, щедрість, гостинність, емпатія, суворість та інші);

- до праці (ріст, влада, освіта, відданість, гнучкість, порядок, неперевершеність та інші);

- до природи і речей (охайність, ощадливість та інші).

Учасникам тренінгу зачитувалась інструкція: «Ознайомтеся із переліком запропонованих цінностей і відмітьте навпроти кожної із них міру важливості і актуальності для вас у повсякденному житті за допомогою таких позначок: «не важливо», «важливо», «дуже важливо»».

Наступним кроком було обрання із переліку цінностей, яким була присвоєна позначка «дуже важливо» три із них, які є найактуальнішими на даний момент.

Третій крок передбачав знайомство із основними сферами життя, які мають бути присутні для повноцінного його проживання:

- сімейні стосунки;
- стосунок зі світом природи та навколишнім середовищем;
- праця та професійний розвиток;
- стосунок з власним тілом (турбота про фізичне благополуччя та здоров'я);
- стосунок з Богом (духовність) – для віруючих;
- стосунки з друзями/колегами;
- дозвілля (творчість хобі);
- стосунок з собою (особистий розвиток);
- стосунок з громадськістю – для волонтерів, активістів.

Студентам пропонувалося обрати чотири із них, або придумати самостійно ті сфери життя, в яких вони зараз живуть найбільше, які щодня дають про себе знати, які з них вони потребують. Респондентам пропонувалося колесо балансу, яке поєднується із цінностями. Відтак, назви 4-х сфер вписуються у відведені місця навколо кола. Діагностованим пропонувалося дати відповідь на запитання на скільки вони відчувають кожну цінність у кожній сфері життя і поставити відповідні відмітки від 1 до 10.

Після того, як відмітили цінності та об'єднали кожну із них лініями у всіх сферах, студентам необхідно було проаналізувати і відрефлексувати:

- в якій сфері цінності дотримуються, а в якій ні;
- в якій сфері найбільше проявляються цінності, в якій найменше;
- яка цінність є максимально реалізована у житті, а яка мінімально.

Наступний етап тренінгової роботи передбачав постановлення цілей, які постають із наших цінностей, студентам пропонувалася наступна інструкція: «Обираємо по одній цінності для кожної із 4-х сфер. Вписуємо їх у бланк. Будемо ціль для кожної сфери життя за системою SMART, ретельно перевіряючи кожен із пунктів (S – specific – специфічна, дуже конкретна, M – measurable – вимірювальна, A – actionable – дієва, R – realistic – реалістична, T – time-framed – пов’язана з часом). Переконаємося, що ціль сприяє розвитку цінності, і що ціль відповідає критеріям SMART. Прописуємо детальний план для виконання кожної цілі. Виконуємо 4 цілі. Рефлексуємо. Думаємо, як відчуваємося. Беремо «Великий список цінностей» та обираємо новий топ-3. Ставимо нові цілі. І наше життя стає наповненішим та змістовнішим».

Виконання останнього завдання мало на меті познайомити студентів із системою постановки цілей SMART, що довела свою ефективність у будь-якій сфері, внаслідок їх деталізованого прописування і екстеріоризації.

У результаті проведення тренінгового заняття нами було отримано низку відомостей щодо особливостей ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів. Обрання студентами трьох найакту-

альніших цінностей дало змогу візуалізувати їх структуру шляхом підрахунку найчастіших виборів (див. рис1).

Отримані результати свідчать, що 36 із 40 респондентів ($x=90\%$) обрали здоров’я як базову цінність у своєму житті. Зазначена цінність передбачає зберігання і поліпшення власної фізичної форми, піклування про своє фізичне і психічне благополуччя. Другою за кількістю виборів є цінність любові ($x=62\%$), яка передбачає спрямованість людини на творення добрих і люблячих вчинків стосовно себе та свого оточення. Високий показник за кількістю обрання має цінність прийняття ($x=55\%$), яка передбачає прийняття себе, оточуючих та світ такими, як вони є, бути толерантними до відмінностей у поглядах, поведінці, зовнішньому вигляду інших людей. Особливо позитивним є факт обрання студентами такої цінності як підтримка ($x=45\%$), що є особливо актуальною і необхідною у таких типах професій як «людина-людина». Ця цінність передбачає надання допомоги та підтримки оточенню. Також частина діагностованих зупинила свій вибір на цінності доброти ($x=30\%$), яка передбачає бути добрим, співчутливим, турботливим у ставленні до себе та до інших.

Результат обрання актуальних сфер життя дав змогу проаналізувати, які з них займають більшу частину часу майбутніх педагогів (див. рис. 2).

Серед запропонованих сфер життя студентами були обрані сімейні стосунки ($x=100\%$), які передбачають гармонійне і комфортне відчуття в своїй сім’ї. Значна частина діагностова-

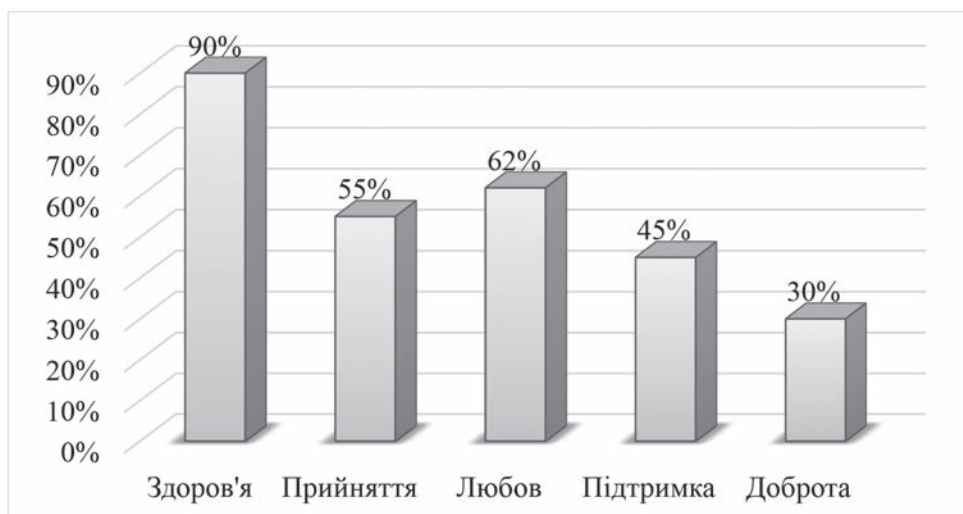

Рис. 1. Відсоткове співвідношення пріоритетних цінностей майбутніх педагогів

них обрала сферу стосунків з друзями (x=96%), яка відображає ступінь задоволеності власним колом друзів і можливістю розраховувати на них в складних ситуаціях, а також чи сприяють вони особистісному росту і розвитку. 80% респондентів обрала сферу стосунків з власним тілом, яка передбачає турботу про фізичне благополуччя та здоров'я. Працю та професійний розвиток як актуальну сферу життя обрало 70% вибірки. Сферу дозвілля, яка передбачає присвячення свого часу творчості, захопленням, хоббі обрало 40% діагностованих.

Найбільше помилок і складнощів викликало останнє завдання, яке передбачало постановлення цілей в системі SMART, керуючись власними цінностями. Та якісно пророблений аналіз із деталізованими прикладами дали змогу студентам побудувати конкретні, реалістичні, вимірювальні, дієві і пов'язані з часом цілі, що стануть чіткою інструкцією до виконання.

Опитування діагностованих опісля проходження тренінгового заняття виявило, що 96%

опитуваних володіють знаннями про відмінності між цілями і цінностями, розуміють і усвідомлюють власні цінності, а також вміють будувати конгруентні цілі по відношенню до цінностей в системі SMART.

Висновки

У результаті проведеного тренінгового заняття у студентів були сформовані знання стосовно поняття цінностей і їх ролі в житті особистості, збільшено усвідомленість респондентів стосовно власної ціннісної структури особистості, удосконалено навички формування цілей конгруентних власним цінностям. Побудова цілей, в основі яких лежать власні цінності, сприяють зосередженню зусиль та енергії, є джерелом мотивації і рушійною силою, особливо при зіткненні із труднощами або неочікуваними ситуаціями, які є частим явищем у педагогічній практиці. Перспективу майбутніх досліджень вбачаємо у моніторингу стану виконання цілей і зміни якості життя як наслідку реалізації досліджуваного процесу.

Рис 2. Відсоткове співвідношення актуальних сфер життя майбутніх педагогів

Таблиця 1

Приклади конгруентних цілей і цінностей

Цінність	Сфера життя	Ціль
Близькість	Сімейні стосунки	Протягом двох тижнів придумати 3 сімейні традиції, які будуть виконуватися обов'язково
Здоров'я	Стосунок з собою	Прочитати книгу протягом 3 тижнів «Сила волі» Келлі Макгонігал.
Любов	Стосунок з Богом	Ходити до церкви кожну неділю, вивчити 2 молитви.
Креативність	Стосунок з друзями	У червні відвідати благодійний арт-ярмарок разом із друзями.
Підтримка	Дозвілля	Допомогти сестрі протягом тижня знайти сферу діяльності, яка принесе їй задоволення.
Здоров'я	Стосунок з собою	Кожного дня протягом місяця 10 разів присідати, 10 разів качати прес, 5 хвилин постояти в планці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павелків Р.В. Проблема розуміння та утвердження цінності особистості сучасним педагогом. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. Рівне : РДГУ, 2017. Вип. 17. С. 3–6.
2. Панасенко Е.А., Романенко К.С. Формування системи фахових цінностей у майбутніх учителів початкових класів: аналіз теоретико-методологічних засад. *Молодий вчений*. Херсон : ТОВ «Видавничий дім «Гельветика», 2017. Вип. 9.2 (49.2). С. 34–37.
3. Harris, R. (2019). ACT made simple: An easy-to-read primer on acceptance and commitment therapy. New Harbinger Publications. 265p.
4. Sahin, Ü. (2019). Values and Values Education as Perceived by Primary School Teacher Candidates. *International Journal of Progressive Education*, 15(3), 74–90. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1219123.pdf> (Last accessed: 29.03.2021)
5. Wang, H., Hall, N.C. (2019). When “I care” is not enough: An interactional analysis of teacher values, value congruence, and well-being. *Teaching and Teacher Education*, 86. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0742051X18315312> (Last accessed: 29.03.2021)
6. Bonneville-Roussy A., Bouffar T., Palikara O., Vezeau C. (2019). The role of cultural values in teacher and student self-efficacy: Evidence from 16 nations. *Contemporary educational psychology*, 59. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0361476X18303023> (Last accessed: 29.03.2021)

REFERENCES

1. Pavelkiv, R.V. (2017). Problema rozuminnya ta zatverdzhennya tsinnostey osobystosti suchasnoho pedahoha [The problem of understanding and affirming the value of personality by a modern teacher]. *Onovlennya zmistu, form ta metodiv navchannya ta vykhovannya v zakladakh osvity – Update the content, forms and methods of teaching and education in educational institutions*, 17 (60). 3-6 [in Ukrainian].
2. Panasenko, E.A., Romanenko, K.S. (2017). Formuvannya systemy fakhovykh tsinnostey u maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv: analiz teoretyko-metodolohichnykh zasad [Formation of a system of professional values in future primary school teachers: analysis of theoretical and methodological principles]. *Molodyy vchenyy – Young scientist*, 9.2 (49.2), 34-37 [in Ukrainian].
3. Harris, R. (2019). ACT made simple: An easy-to-read primer on acceptance and commitment therapy. New Harbinger Publications [in English].
4. Sahin Ü. (2019). Values and Values Education as Perceived by Primary School Teacher Candidates. *International Journal of Progressive Education*, 15(3), 74-90. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1219123.pdf> (Last accessed: 29.03.2021)
5. Wang, H., Hall, N.C. (2019). When “I care” is not enough: An interactional analysis of teacher values, value congruence, and well-being. *Teaching and Teacher Education*, 86. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0742051X18315312> (Last accessed: 29.03.2021).
6. Bonneville-Roussy, A., Bouffar, T., Palikara, O., Vezeau, C. (2019). The role of cultural values in teacher and student self-efficacy: Evidence from 16 nations. *Contemporary educational psychology*, 59. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0361476X18303023> (Last accessed: 29.03.2021)

O. P. SHEVCHUK

*Candidate of Psychological Sciences,
Lecturer at the Department of Pedagogy and Psychology,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: oshevchuk@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0002-5499-9548>*

THE VALUE COMPONENT OF THE LIFE STRATEGY OF THE FUTURE TEACHER

The article provides a theoretical analysis of the “value” concept, as well as its impact on the peculiarities of pedagogical activities. It is noted that values are deep human desires for the nature of interaction with the world, with other people and with themselves. It is established that values are a reflection of what a person wants to develop in his life, in the structure of his personality, what he wants to defend. It is the values that determine a certain direction of the life strategy. A survey of future teachers was conducted to understand the concepts of “goals” and “values”, their differences, the role

in the life of personality and the delineation of their own values. The result of the survey showed a lack of clear knowledge about these concepts in 90% of respondents. A comprehensive training lesson was developed, which was conducted in three stages: acquaintance with a profound list of life values; an analysis of your own life values; selection of the most relevant areas of life in the current period of time; building of the congruent goals to improve the quality of life, based on an individual value system; outlining of a plan for achieving goals in the SMART system. As a result of the training session, we received a great amount of information on the peculiarities of the value orientations of future teachers. The elaboration of the priority values made it possible to single out the most popular of them: health, acceptance, kindness, love, support. The most selected areas of life that are the most relevant today are family relationships, relationships with friends, relationships with one's own body, spirituality, leisure, work and professional development. Students found it difficult to set goals in the SMART system, guided by their own values, which took a lot of time and personal consultation. As a result of work, students formed knowledge about the concept of values and their role in life of the personality, an awareness of respondents about their own value personality structure was increased, the skills of forming goals that are congruent with their own values were improved, which was a powerful motivating factor for meaningful, harmonious and productive life.

Key words: values, goals, spheres of life, teacher, SMART goal setting system.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2021

The article was received 18.02.2021

ЗМІСТ

П. М. Бойчук, О. Л. Фаст НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: CASE STUDY.....	3
Т. Ю. Бортнюк, Г. М. Голя ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК СКЛАДНИК ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	17
О. М. Гончарук, Л. М. Шуст, В. В. Дацюк ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ПРИЙОМ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	25
О. Л. Дишко, В. В. Ковальчук, М. М. Палюх, А. Г. Чиж ТУРИСТИЧНИЙ ВОДНИЙ ПОХІД У СИСТЕМІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ.....	33
Б. Є. Жорняк ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ.....	44
A. P. Martyniuk, V. A. Tryndiuk DIDACTIC FOUNDATIONS OF STRUCTURING THE PHILOLOGICAL KNOWLEDGE CONTENT IN FOREIGN LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES.....	49
Р. Г. Найда ФОРМУВАННЯ ОСНОВ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	55
С. М. Подолук, О. О. Стрельбіцька ПОТЕНЦІАЛ ФОЛЬКЛОРУ У СИСТЕМІ УКРАЇНОЗНАВСТВА: ВИВЧЕННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	60
Н. А. Поліщук, Н. В. Кардашук ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ.....	66
І. В. Регуліч, З. В. Комарук ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЇ У ВОКАЛЬНО-ХОРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	74
І. В. Степанюк ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ.....	80
А. М. Циплюк, А. О. Бубін МОТИВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	87
О. П. Шевчук ЦІННІСНА СКЛАДОВА ЖИТТЄВОЇ СТРАТЕГІЇ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА.....	97

CONTENTS

P. M. Boychuk, O. L. Fast UKRAINIAN NATIONAL EXPERIENCE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS' DEVELOPMENT STRATEGIES DESIGNING: CASE STUDY.....	3
T. Yu. Bortnyuk, G. M. Golya ECOLOGICAL EDUCATION OF THE MODERN TEACHER AS A COMPONENT OF EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT.....	17
O. M. Honcharuk, L. M. Shust, V. V. Datsiuk PECULIARITIES OF THE IMPLEMENTATION OF THE "FLIPPED LEARNING" TECHNOLOGY IN PRIMARY SCHOOL AS A METHOD OF FORMING SELF-READING ACTIVITY OF THE EDUCATION APPLICANTS.....	25
O. L. Dyshko, V. V. Kovalchuk, M. M. Paliukh, A. G. Chyzh TOURIST WATER TOUR IN THE SYSTEM OF PRACTICAL TRAINING OF BACHELORS OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT.....	33
B. Ye. Zhorniak WAYS OF FORMING CREATIVE SKILLS OF THE FUTURE TEACHER OF MUSICAL ART IN THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECT.....	44
A. P. Martyniuk, V. A. Tryndiuk DIDACTIC FOUNDATIONS OF STRUCTURING THE PHILOLOGICAL KNOWLEDGE CONTENT IN FOREIGN LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES.....	49
R. G. Naida DEVELOPING SELF-MANAGEMENT BASIC SKILLS OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS.....	55
S. M. Podoliuk, O. O. Strelbitska POTENTIAL OF THE FOLKLORE IN UKRAINIAN STUDIES: HIGH SCHOOL STUDY.....	60
N. A. Polishchuk, N. V. Kardashuk REVISITING THE USE OF HEALTH TECHNOLOGIES IN A MODERN EDUCATIONAL INSTITUTION.....	66
I. V. Rehulich, Z. V. Komaruk PECULIARITIES OF USING COACH TECHNOLOGY IN VOICE AND CHORAL ACTIVITIES OF THE FUTURE MUSIC ART TEACHER	74
I. V. Stepaniuk PECULIARITIES OF FORMATION OF CREATIVE POTENTIAL OF THE FUTURE TEACHER OF CHOREOGRAPHY.....	80
A. M. Tsypliuk, A. O. Bubin MOTIVATIONAL COMPONENT OF READINESS OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS TO THE CREATION A HEALTH PRESERVING ENVIRONMENT IN PRESCHOOL INSTITUTIONS.....	87
O. P. Shevchuk THE VALUE COMPONENT OF THE LIFE STRATEGY OF THE FUTURE TEACHER.....	97

АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ

СЕРІЯ «ПЕДАГОГІКА»

Випуск 1

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Наталія Сергіївна Кузнєцова

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 12,32. Запов. № 0521/169. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (048) 709 38 69,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.